

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อ
วิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชนตำบลป่าสัก
อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

โดย

นางสาวทัศนีย์ บุญสวน

มิถุนายน 2551

สัญญาเลขที่ RDG49N0042

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อ
วิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชน ตำบลป่าสัก
อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

โดย

นางสาวทัศนัท บุญสวน

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

บอกเล่าเพื่อความร่วมมือกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป” กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมใน กระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็น รูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ใน ท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัย มีส่วนในการแก้ปัญหของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิก อบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่ เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้แล้วอาจจะทำให้ ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้ กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็น งานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตน ท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและ วิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่ กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.สำนักงานภาค ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าว มาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการ บอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่ นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.สำนักงานภาค จึงได้ ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมาใน รูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมาย

สำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.สำนักงานภาค

คำนำ

โครงการ “แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชน ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน” ได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ดำเนินงานโครงการตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2549 จนถึง วันที่ 31 มิถุนายน 2551 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 22 เดือน เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เพื่อศึกษาทำความเข้าใจชุมชน กลุ่มเยาวชนว่า เยาวชนจะสามารถรู้จักตัวเอง เรียนรู้ชุมชน เรียนรู้เท่าทันสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เพื่อที่จะสามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ความเป็นจริง โดยการเรียนรู้ผ่านเรื่องราวของวิธีการเปลี่ยนแปลงในชุมชน เครื่องมือรวบรวมข้อมูลที่ใช้ จะอาศัยการประชุมกลุ่มที่เกี่ยวข้อง การสนทนากลุ่มย่อย และการจัดเวทีสัญจร เป็นหลัก แล้วรวบรวมข้อมูลจากแต่ละกิจกรรมมาวิเคราะห์หาข้อสรุปเพื่อตอบคำถามวิจัย หรือนำไปปรับแผนงานวิจัยในกิจกรรมถัดไปให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ

ซึ่งการดำเนินงานทีมวิจัยเยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน การฝึกการทำงานร่วมกัน และค้นหาวิธีที่จะดึงเยาวชนเข้ามาทำกิจกรรมต่าง ๆ การวางแผนการดำเนินงาน พร้อมทั้งการค้นหาเงื่อนไขปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลในการเข้าร่วมทำกิจกรรมของเยาวชนในพื้นที่ด้วย เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างเครือข่ายให้กลุ่มเยาวชนนั้นเข้มแข็งและคงอยู่ต่อไป

ท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณพระคุณพระมหานิเวศน์ เจ้าอาวาสวัดแม่สารป่าขาม ขอบคุณ คุณสุภาพรรณ ไกรฤกษ์ (พี่ไผ่) คุณเดือนเพ็ญ วงศ์จันทร์ (พี่เอียง) พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ขอบคุณเพื่อนๆ โดยเฉพาะ คุณกิตติศักดิ์ ปวนปันคำ (โอ) และ คุณณัฐวุฒิ ธัญชัย (พี่คัมพ์) ที่คอยช่วยเหลือกันเป็นอย่างดีที่สุด ขอขอบคุณ องค์กรการบริหารส่วนตำบลป่าสัก ผู้นำชุมชนในพื้นที่ตำบลป่าสัก เยาวชนและผู้ปกครองในตำบลป่าสัก และอีกหลายส่วนที่มีได้กล่าวถึงที่ได้ให้ความร่วมมือและให้การสนับสนุนการดำเนินงานของโครงการฯ เพื่อให้เป็นตามวัตถุประสงค์ จึงขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ทัศนันท์ บุญสวน

หัวหน้าโครงการฯ

มิถุนายน 2551

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญตาราง	ง
สารบัญแผนภูมิและแผนที่	จ
บทที่ 1 บทนำ	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ผลที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย	4
ขอบเขตในการศึกษา	5
นิยามศัพท์	6
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม	9
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	10
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้	11
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	14
แหล่งข้อมูล	14
กำหนดพื้นที่ศึกษาและประชากรศึกษา	15
การสร้างและเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	16
การเก็บรวบรวมข้อมูล	20
การตรวจสอบข้อมูล	22
การวิเคราะห์ข้อมูล	22
แผนการดำเนินงาน	24

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	31
บริบททั่วไปของตำบลป่าสัก	32
การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชน	38
- การทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชนในการทำงานวิจัย	39
- การค้นหาแกนนำเยาวชนเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยและเยาวชนที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชน	45
- การจัดกิจกรรมเพื่อให้เยาวชนเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงชุมชนโดยจัดเวทีสัญจร	62
- การประมวลกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชน	97
- การสรุปบทเรียนกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนและตัวบ่งชี้พัฒนาการ	110
การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชน	114
ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน	
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	121
สรุปผลการวิจัย	122
อภิปรายผลการศึกษา	128
การเรียนรู้ของผู้วิจัย	133
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	137
ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยครั้งต่อไป	137
บรรณานุกรม	138
ภาคผนวก	141
ภาคผนวก ก : ภาพ	142
ภาคผนวก ข : กำหนดการกิจกรรม	151
ภาคผนวก ค : ภาพเขียน “หลูก”	153
ภาคผนวก ง : วิถีชีวิตของชาวบ้านหลูก	154
ประวัติผู้เขียน	156
ประวัติทีมวิจัยเยาวชน	157

สารบัญตาราง

		หน้า
ตาราง		
1	จำนวนผู้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรม	5
2	เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	19
3	แผนปฏิบัติการ	24
4	จำนวนประชากรและครัวเรือนตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน	34
5	ข้อมูลเยาวชนหมู่ 3 บ้านป่าดงงาม	48
6	ข้อมูลเยาวชนหมู่ 1 บ้านสันคะยอม	51
7	ข้อมูลเยาวชนหมู่ 4 บ้านหลุก	56
8	ข้อมูลเยาวชนหมู่ 18 บ้านใหม่จตุจักร	58
9	ปฏิทินชุมชน บ้านสันคะยอม หมู่ 1	72
10	ปฏิทินชุมชนบ้านใหม่จตุจักร หมู่ 18	86
19	ปฏิทินชุมชนบ้านป่าดงงาม หมู่ 3	94
20	เทียบเดือนที่มีประเพณีเมืองเหนือกับเดือนภาคกลาง	95

สารบัญแผนภูมิและแผนที่

	หน้า
แผนภูมิ	
1 กรอบแนวคิดกระบวนการวิจัย	8
2 การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชน	39
3 กระบวนการเรียนรู้ของทีมวิจัยเยาวชน	113
4 ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชนตำบลป่าสัก	116
แผนที่	
1 แผนที่ตำบลป่าสัก	33
2 แผนที่บ้านสันกะยอม หมู่ 1	67
3 แผนที่บ้านหลุก หมู่ 4	79
4 แผนที่บ้านใหม่จตุจักร หมู่ 18	85
5 แผนที่บ้านป่าดงงาม หมู่ 3	90
6 ที่ตั้งหมู่บ้านในอดีต ก่อน พ.ศ. 2433	99
7 พื้นที่และชุมชนในอดีต ระยะการเริ่มสร้างหมู่บ้าน ตั้งแต่ พ.ศ. 2433 เป็นต้นมา จนถึง พ.ศ. 2519	100
8 พื้นที่ชุมชน ตั้งแต่ พ.ศ. 2519 ถึง ปัจจุบัน	101

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนากระบวนเศรษฐกิจของประเทศไทยสู่การพึ่งพากระบวนเศรษฐกิจโลก การพัฒนาระดับดังกล่าวทำให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการศึกษาโดยรวมของประเทศ โดยเฉพาะหลังจากที่มีการประกาศใช้นโยบายพัฒนาประเทศเริ่มจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการพัฒนาเพื่อรองรับการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจที่จะนำไปสู่ความทันสมัย การพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่รัฐใช้ผนึกหมู่บ้านเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบการพัฒนาที่เอื้ออำนวยต่อการแทรกซึมของวิธีการผลิตแบบทุนนิยม จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 ที่มุ่งเน้นพัฒนาภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก ส่งผลให้ระบบการผลิตและระบบสังคมของประเทศเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวาง

สังคมไทย โดยเฉพาะสังคมชนบทได้เผชิญกับภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง ระบบเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์กลายเป็นรูปแบบหลักในสังคมชนบท ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เช่น เน้นการใช้ทุน การจ้างแรงงาน และการผลิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด นำมาซึ่งการขยายตัวของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ แรงงานและระบบขนส่งที่ทันสมัย เพื่อการกระจายผลผลิตทั้งตลาดภายในและตลาดโลก ทำให้เกิดการเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ทั้งในการผลิตและการกระจายผลผลิต จากการผลิตแบบครัวเรือนไปสู่การผลิตขนาดใหญ่ เช่น การผลิตทางการเกษตรจาก “ระบบพออยู่พอกิน” เป็น “ระบบผลิตเพื่อขาย” เพื่อความอยู่รอด ชาวนาต้องเผชิญกับการล้มลุกคลุกคลานจากการเข้าไปสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ ชาวนาที่มีทรัพยากรจำกัด และขาดเงินทุนในการนำมาใช้ในการผลิต เลือกที่จะขายแรงงานในภาคอุตสาหกรรมซึ่งกลายเป็นทางออกอย่างหนึ่งให้กับคนชนบทที่สามารถจะนำมาซึ่งรายได้เพื่อจับจ่ายใช้สอยในครัวเรือน ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนอย่างใหญ่หลวง ชุมชนมีการปรับเปลี่ยนวิธีการดำรงชีพในการทำมาหากิน เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตให้ดีขึ้น แต่ก็หาได้สามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้เหมือนกันหมดไม่ ทั้งนี้เพราะภายใต้เงื่อนไขของทรัพยากรธรรมชาติ ความสามารถเฉพาะตัว โอกาสของการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนเงื่อนไขทางโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคมที่แต่ละชุมชนเผชิญอยู่

ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่นเดียวกับชุมชนชนบทอื่น ๆ ในสังคมไทย การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการ โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของนิคมอุตสาหกรรมลำพูน ทำให้ประชากรในท้องถิ่นซึ่งมีอาชีพดั้งเดิมในการทำเกษตรกรรมเปลี่ยนอาชีพมารับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม โดยเยาวชนในวัยแรงงานภาคการเกษตรส่วนใหญ่ในชุมชนหันไปรับจ้างในโรงงานต่าง ๆ ในนิคมอุตสาหกรรมซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้านนัก เพราะมีรายได้ที่แน่นอน ทำให้ค่านิยม ความเชื่อ ทัศนคติของเยาวชนในชนบท ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเปลี่ยนแปลงไป โดยเปลี่ยนวิถีชีวิต จากวิถีชีวิตเกษตรกรรม ไปสู่วิถีชีวิตแบบเมือง การเปลี่ยนแปลงชุมชน มีทั้งที่ทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ มีความเจริญก้าวหน้า แต่บางครั้งก็เกิดปัญหาขึ้น เช่น การรับเอาเทคโนโลยี เพื่อตอบสนองความทันสมัยและความสะดวกสบาย ทำให้คนในชุมชนต้องยากจนลง กลายเป็นคนมีหนี้สิน เห็นแก่ตัว เกิดการแก่งแย่งกัน ความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนเริ่มลดลงและหายไป ก่อให้เกิดปัญหาตามมาอีกมากมาย จากสภาพเศรษฐกิจที่สร้างค่านิยมทางวัตถุเป็นหลัก ได้เปลี่ยนวิถีคิดและความเชื่อของเยาวชน และเมื่อเกิดปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจทำให้เยาวชนปรับตัวไม่ทันกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ส่งผลให้เยาวชนประพฤติปฏิบัติตนไม่เหมาะสม เช่น การประกอบอาชีพที่ผิดกฎหมาย เพื่อที่จะตอบสนองความทันสมัยและความสะดวกสบาย ซึ่งเป็นต้นเหตุทำให้เกิดปัญหาด้านสังคมตามมาในท้ายที่สุด

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทำให้คนในท้องถิ่นลำพูนเริ่มวิตกกังวลกับปัญหาและห่วงใยสถานการณ์อนาคตของบุตรหลานว่า ยุคนี้เยาวชนได้แสดงพฤติกรรมออกมาในลักษณะของความเสื่อมทราม ทำลายศีลธรรม และจริยธรรมอย่างรุนแรง ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้สังคมนั้นปรับเปลี่ยนไปได้อย่างรวดเร็ว จนยากที่จะต้านทาน หรือห้ามเยาวชนมิให้ไหลไปตามกระแสของยุคโลกาภิวัตน์ที่มีทั้งผลดีและผลเสียได้ เช่น การรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ทำให้เกิดพฤติกรรมการเลียนแบบ ที่ผ่านทางสื่อในด้านต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต และที่กำลังเป็นที่นิยมกันมากในหมู่เยาวชน ก็คือ คลิปวิดีโอ ที่ผ่านการส่งต่อกันทางมือถือ เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรมของเยาวชนเหล่านี้ที่ได้แสดงออกมามีให้เห็นกันนั้นนับเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ผู้คนในชุมชนได้รู้แล้วว่า ปัจจุบันสถานการณ์ของเยาวชนมีการเปลี่ยนแปลงไปมากเพียงใด

จากการที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสลงพื้นที่ไปเข้าร่วมในการจัดเวทีชาวบ้านในโครงการวิจัยเรื่อง “กระบวนการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สารอย่างมีส่วนร่วม” ในพื้นที่ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนวิจัย จากสำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยการนำของพระมหานิเวศน์ โครงการวิจัยมีกิจกรรมค่ายคืนธรรมชาติสู่ลุ่มน้ำสาร ที่จัดขึ้น ณ วัดเสาหิน ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ในวันที่ 24 เมษายน 2549 และกิจกรรมค่ายพัฒนา

ศักยภาพผู้นำเยาวชนลำนํ้าสาร จัดขึ้น ณ ศูนย์อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าเชิงคอยสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัด เชียงใหม่ จากการร่วมทำกิจกรรมทั้งหมดทำให้ผู้วิจัยได้ไปพบกับเยาวชนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งได้เข้ามามี ส่วนเกี่ยวข้อง กับกิจกรรมในการที่จะฟื้นฟูลำนํ้าแม่สารร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชน เช่น ในการประชุม สัตว์ตามหมู่บ้านริมลำนํ้าสาร ซึ่งเด็ก ๆ ได้ทำการทดสอบเพื่อวัดคุณภาพน้ำในลำนํ้าสาร โดยการวัด ความเร็วของกระแสน้ำ วัดความขุ่นใส วัดอุณหภูมิ และค้นหาสิ่งมีชีวิตเล็ก ๆ ที่อาศัยอยู่ในน้ำ เพื่อ นำมาเป็นตัวชี้วัดถึงคุณภาพน้ำ ขณะที่ผู้เฒ่าผู้แก่ตกลงพูดคุยกันเพื่อศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ของ ลำนํ้าสาร ประวัติศาสตร์หมู่บ้าน ว่าในอดีตมีที่มาที่ไปอย่างไร แล้วนำมาสรุปผลจากกลุ่มเยาวชน และกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชน ทั้งผู้ใหญ่และเยาวชน ก็ได้มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ ความ คิดเห็นร่วมกัน ทำให้เยาวชนได้เรียนรู้ถึงเรื่องราวในอดีต การเปลี่ยนแปลงของลำนํ้าสาร เรื่องของ ประวัติศาสตร์หมู่บ้าน รวมไปถึงถึงการเปลี่ยนแปลงชุมชน การปรับเปลี่ยนต่อวิถีชีวิตของคนใน ชุมชน

จากสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้น ทำให้ทราบว่า การที่เยาวชนได้แสดงพฤติกรรมที่แตกต่าง กันออกมาทั้งในทางลบและทางบวกนั้น อาจมีผลมาจากพื้นที่ของการแสดงออกที่แตกต่างกัน บางส่วนมีพฤติกรรมที่ถูกมองว่าเป็นปัญหา ในขณะที่ยังมีเยาวชนอีกจำนวนหนึ่งที่เลือกกิจกรรม สร้างสรรค์ เช่นเดียวกับเยาวชนในพื้นที่ตำบลป้าสัก ที่ได้มีการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมโครงการวิจัย รวมถึงความสนใจของเยาวชน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจกลุ่มเยาวชน ใน 5 หมู่บ้าน ของตำบลป้าสัก ที่ชุมชนเกษตรกำลังเปลี่ยนแปลงไป เพราะว่าโรงเรียนนิคม อุตสาหกรรมลำพูน ได้จัดตั้งขึ้น เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้ความเป็นมาของชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ทั้ง ด้านวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาต่าง ๆ ตลอดจน เพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ในอดีตและ ปัจจุบัน เพื่อให้พวกเขาได้ศึกษา ได้ทบทวนตัวเอง เก็บข้อมูลของตัวเอง ได้เรียนรู้ ได้ รู้จักตนเองมากขึ้น รู้ว่าปัจจุบันมีวิถีชีวิตอย่างไร การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและชุมชนนั้น มี ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตัวเยาวชนอย่างไร เพื่อที่สามารถปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เข้ากับการ เปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น และหาแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้ในปัจจุบันต่อไป

หากเยาวชนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของชุมชน เยาวชนน่าจะปรับตัวได้ดีขึ้น จึงมีข้อ สงสัยว่า จะทำให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ต่อวิถีการเปลี่ยนแปลง ชุมชน ในชุมชนที่พวกเขาอาศัยอยู่ได้อย่างไร และมีปัจจัยใดบ้างที่มีเข้ามามีผลในการสร้าง กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชน เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางการพัฒนา กระบวนการสร้างการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม และสามารถนำแนวทางที่ได้ไปใช้ประโยชน์ ในการ ทำงานร่วมกับเยาวชนในงานวิจัยต่อ ๆ ไป

โจทย์ของการวิจัย

จะสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน ในพื้นที่ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ได้อย่างไร

วัตถุประสงค์หลัก

เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชนตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

วัตถุประสงค์ย่อย

1. เพื่อรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์หมู่บ้าน การทำกิจกรรมของเยาวชนในตำบลป่าสัก ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
2. เพื่อฝึกทักษะด้านการประชาสัมพันธ์ การสัมภาษณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการบันทึกข้อมูลของกลุ่มเยาวชน
3. เพื่อสร้างความตระหนักและสนับสนุนให้เยาวชนสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้
4. เพื่อวิเคราะห์เงื่อนไขปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชน

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. มิติวิจัย (เกิดองค์ความรู้)

1.1 องค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชนตำบลป่าสัก อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน

1.2 องค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชนตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

2. มิติพัฒนา

2.1 เกิดกลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้นำ และกลุ่มผู้อาวุโสที่ได้มาร่วมแลกเปลี่ยนกัน

2.2 เยาวชนมีความกล้าแสดงออกทั้งด้านความคิดและการปฏิบัติในทางที่เหมาะสม

2.3 ผู้นำหมู่บ้าน ได้แก่ ผู้ปกครอง ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในการส่งเสริมเยาวชนมากขึ้น

ขอบเขตในการศึกษา

1. **ขอบเขตด้านประชากร** การเลือกประชากรในการศึกษานั้นได้เลือกประชากรทั้งชายและหญิง ที่เป็นกลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้อาวุโส และผู้นำชุมชน ที่เข้าร่วมกลุ่มในการทำกิจกรรมและอาศัยอยู่ในชุมชนในพื้นที่ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

2. **ขอบเขตด้านพื้นที่** พื้นที่สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ คือ 5 หมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วย หมู่ 1 บ้านสันคะยอม หมู่ 3 บ้านป่าดิงงาม หมู่ 4 บ้านหลุก หมู่ 6 บ้านสันป่าสัก และหมู่ 18 บ้านใหม่จตุจักร ในตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ซึ่งทั้ง 5 หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านที่มีความสอดคล้องกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้เพื่อเลือกพื้นที่ในการศึกษาดังนี้

2.1 เป็นหมู่บ้านที่มีประสบการณ์ในเรื่องของการรวมกลุ่มของเยาวชน มีผลงาน และสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชน

2.2 เป็นหมู่บ้านที่มีความตื่นตัวที่จะหนุนให้เยาวชนเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของตนเอง และชุมชน เช่น มีโครงการวิจัยเรื่อง “กระบวนการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สารอย่างมีส่วนร่วม” และโครงการวิจัยเรื่อง ฐานข้อมูลการทำนา เป็นต้น

2.3 เป็นหมู่บ้านที่หลากหลายอาชีพ ทั้งทำการเกษตร ทั้งค้าขาย และเป็นลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งจะสามารถเห็นความเปลี่ยนแปลงของชุมชนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ตารางที่ 1 จำนวนผู้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรม

หมู่บ้าน	เยาวชน (คน)	ผู้นำชุมชน (คน)	ผู้อาวุโส (คน)	รวม
หมู่ 1 บ้านสันคะยอม	20	3	5	28
หมู่ 3 บ้านป่าดิงงาม	10	3	5	15
หมู่ 4 บ้านหลุก	20	3	5	28
หมู่ 6 บ้านสันป่าสัก	10	3	5	18
หมู่ 18 บ้านใหม่จตุจักร	20	3	5	28
รวม	80	15	20	117

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชนนั้น สามารถแบ่งออกเป็นส่วน ๆ ได้ดังนี้

3.1 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชน

- 3.1.1 กระบวนการเลือกพื้นที่เป้าหมาย
- 3.1.2 กระบวนการทำความเข้าใจกับผู้ที่เกี่ยวข้อง
- 3.1.3 กระบวนการค้นหาเยาวชนที่สนใจอยากจะเรียนรู้ตัวเอง เรียนรู้ชุมชน และอยากจะเข้าร่วมกิจกรรม
- 3.1.4 กระบวนการรวมกลุ่มเยาวชนที่สนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม
- 3.1.5 แนวทางและกระบวนการจัดค่ายเวทีสัญจร เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชน และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อสรุปปัญหา และหาแนวทางการปรับตัว
- 3.1.6 กระบวนการวิเคราะห์เงื่อนไขปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชน
- 3.1.7 กระบวนการเก็บข้อมูลของเยาวชน โดยใช้แบบสอบถามที่ร่วมกันออกแบบขึ้น
- 3.1.8 กระบวนการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล และสรุปข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ปัญหา และอุปสรรค
- 3.1.9 กระบวนการสรุปผลงานวิจัยและบททวนกิจกรรมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชนตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
- 3.2 วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชนตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

นิยามศัพท์

กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง ขั้นตอนและวิธีการที่ทำให้สมาชิกของกลุ่มเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่มีผลให้สมาชิกในกลุ่มเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งในเรื่องของการทำให้เยาวชนได้รู้จักตัวเองมากขึ้น รู้จักการเปลี่ยนแปลงชุมชน รู้ถึงปัญหา และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงชุมชนรวมไปถึงการหาแนวทางในการปรับตัวและแก้ไขปัญหาให้ได้

ทีมวิจัยเยาวชน หมายถึง แกนนำเยาวชนทั้งหญิงและชายที่เข้าร่วมเป็นทีมวิจัยในโครงการวิจัยเรื่อง “กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชนตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน” ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป้าหมายทั้ง 5 หมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วย หมู่ 1 บ้านสันคะยอม หมู่ 3 บ้านป่าตึงงาม หมู่ 4 บ้านหลุก หมู่ 6 บ้านสันป่าสัก และหมู่ 18 บ้านใหม่จตุจักร ในตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

การเปลี่ยนแปลงชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตำบลป่าสักจากชุมชนเกษตรกรรม เป็นชุมชนที่มีทั้งเกษตรกรรม บริการ และอุตสาหกรรม ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง และการปกครองซึ่งมาจากเหตุ / ปัจจัยที่หลากหลาย

การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมของเยาวชน ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชนหรือสมาชิกชุมชน มาร่วมกันดำเนินการในกระบวนการวิจัย โดยในการดำเนินการนั้นมีลักษณะของกระบวนการแบบมีส่วนร่วม มีขั้นตอนที่มุ่งหมายจะให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีการแลกเปลี่ยน แก้ปัญหา การกำหนดแผนงานใหม่ๆ เพื่อสร้างความยั่งยืนในความสัมพันธ์ของทุกฝ่ายที่เข้าร่วม ซึ่งมีความหลากหลายตามความเกี่ยวข้องของกิจกรรมที่จะทำ

แผนภูมิ 1 กรอบแนวคิดกระบวนการวิจัย

ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการศึกษาการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชนเกษตรในชุมชน ตำบล ป่าสัก อำเภอเมืองลำพูน จังหวัด ลำพูน

1. ทุนวิจัยสนับสนุนการเรียนรู้ของเยาวชน
 - สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
 - สำนักงานภาค
2. นักวิจัย
 - เป็นผู้จัดเงื่อนไขการเรียนรู้ร่วมกับเยาวชน
3. ผู้นำที่ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ของเยาวชน
 - ผู้ใหญ่บ้าน
 - สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (ส.อบต.)
 - ผู้อาวุโส
 - ผู้ปกครอง
4. เยาวชนที่เข้าร่วมเป็นทีมวิจัยและที่เข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงชุมชนเกษตร
 - ความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่มเยาวชน
 - ความสามารถและบทบาทของผู้นำกลุ่มเยาวชน
 - ความตระหนักรู้ถึงความสำคัญและคุณค่าของชุมชน
 - ความสนใจของทีมวิจัยเยาวชน
5. การฝึกหัดของเยาวชนจัดเวทีสัญจรในแต่ละหมู่บ้าน
 - รูปแบบการจัดกิจกรรม
 - ความต่อเนื่องของกิจกรรม
6. ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่รวบรวมจากเวทีสัญจร ซึ่งเยาวชนใช้ประกอบการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง
 - ความเชี่ยวชาญและความหลากหลายของวิทยากร
 - การออกแบบเวทีสัญจรในแต่ละหมู่บ้าน
 - สถานการณ์ภายในชุมชน

กระบวนการศึกษาการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชนเกษตรในชุมชน ตำบล ป่าสัก อำเภอเมืองลำพูน จังหวัด ลำพูน

1. การลงพื้นที่ตามสังเกตการณ์ในกิจกรรมของเยาวชน ต.ป่าสัก
2. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชนเกษตร
 - 2.1. การทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชนในการทำงานวิจัย
 - 2.2. การค้นหาแกนนำเยาวชนเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยและเยาวชนที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชน
 - 2.3. การจัดกิจกรรมเพื่อให้เยาวชนเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงของชุมชนโดยจัดเวทีสัญจร
 - การฝึกฝนจัดประชุมสัญจรแต่ละหมู่บ้าน
 - การพูดคุยกับผู้เฒ่าผู้แก่เพื่อเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในเวทีสัญจรแต่ละหมู่บ้าน
 - 2.4. การประมวลผลข้อมูลผลการเปลี่ยนแปลงชุมชนเกษตรในชุมชนตำบลป่าสัก
 - 2.5. การสรุปบทเรียนกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนและตัวบ่งชี้พัฒนาการ
3. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชนเกษตรในชุมชน ตำบลป่าสัก อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน

ผลที่ได้รับ

1. มิติวิจัย (องค์ความรู้)
 - 1.1. องค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชน ในชุมชน ตำบลป่าสัก อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ซึ่งผู้ที่จะใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้นี้ได้แก่นักวิชาการ และนักพัฒนา ที่ทำงานด้านเยาวชน รวมถึงตัวเยาวชน
 - 1.2. องค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชน ในชุมชน ตำบลป่าสัก อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ซึ่งผู้ที่จะใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้นี้ได้แก่นักวิชาการ และนักพัฒนา ที่ทำงานด้านเยาวชน รวมถึงตัวเยาวชน
2. มิติพัฒนา
 - 2.1. เกิดกลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้นำหมู่บ้าน และกลุ่มผู้อาวุโส ที่ตระหนักต่อการเปลี่ยนแปลงชุมชนใน 5 หมู่บ้านของตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
 - 2.2. เยาวชนมีความกล้าแสดงออกทั้งด้านแนวคิดและการปรับตัวให้เหมาะสมกับวิถีการเปลี่ยนแปลงของชุมชน
 - 2.3. ผู้นำหมู่บ้าน ได้แก่ ผู้ปกครอง ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำกลุ่มอาชีพต่างๆ ตระหนักและเห็นความสำคัญในการส่งเสริมเยาวชนมากขึ้น

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี

โครงการวิจัย เรื่อง กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชนตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ที่เน้นกระบวนการที่มีส่วนร่วมของกลุ่มบุคคลเป้าหมาย และผู้ที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่ต้นทาง ระหว่างทาง และสิ้นสุดโครงการวิจัย โดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎี ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาดังนี้

2.1 แนวคิด การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research “PAR”)

สิทธิธัญ (2546) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research “PAR”) เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่น่าจะเหมาะสมที่สุดสำหรับการพัฒนา หรือแก้ปัญหาของคนที่อยู่กับปัญหาในบริบทชุมชน โดยมีผู้เกี่ยวข้องอย่างน้อย 3 ฝ่าย ฝ่ายแรก คือ ชาวบ้าน อันประกอบด้วย แกนนำ กลุ่มผู้อยู่กับปัญหา ฝ่ายที่สอง นักพัฒนาที่มีภารกิจในชุมชน ทั้งที่มาจากหน่วยของรัฐ หน่วยงานพัฒนาเอกชน หรือจากองค์กรศาสนา การกุศลต่าง ๆ ฝ่ายที่สาม นักวิชาการที่เป็นนักวิจัย ผู้ต้องการแสวงหาคำความรู้แบบใหม่ เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน โดยมีกระบวนการที่เฉพาะเจาะจง (Specific Paradigm) กับปัญหาหนึ่ง และเชื่อว่า เป้าหมายคือ การแก้ไข ปัญหาและการพัฒนาใหม่หรือปรับปรุงข้อค้นพบ ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นแนวทางที่จะทำให้ เกิดทฤษฎีที่เหมาะสมกับปัญหา รวมทั้งมีวิธีการวิจัย และจริยธรรมทางการวิจัยที่เหมาะสม ทั้งสามฝ่ายร่วมใช้กระบวนการ PAR เพื่อทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ทำให้เกิดการพัฒนาขีดความสามารถในการวิเคราะห์ และจัดการแก้ปัญหาของกลุ่มผู้อยู่กับปัญหาให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน

ศุภศักดิ์ (2551) การวิจัยแบบ Action Research (AR) ซึ่งประกอบด้วยวงจรการปฏิบัติการ 4 ขั้น คือ Plan – Do – Check – Act ซึ่งดัดแปลงจากกระบวนการวิจัยปฏิบัติการของ Wadsworth (1998) ดังภาพข้างล่าง

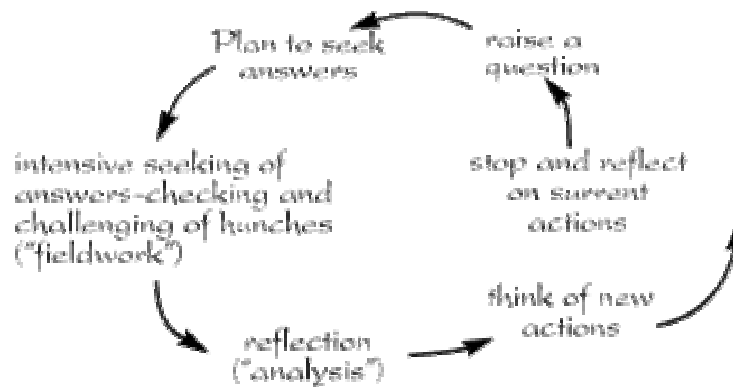

Fig. A Simple Research Process

Source: Yoland Wadsworth (1998) What is Participatory Action Research
<http://www.scu.edu.au/schools/gcm/ar/ari/p-ywadsworth98.html>

Plan คือการวางแผนปฏิบัติการ (กิจกรรม) เพื่อรวบรวมข้อมูล นำมาตอบโจทย์ที่ตั้งไว้

Do คือการลงมือทำกิจกรรมจริง เพื่อรวบรวมข้อมูล ทั้งเชิงปริมาณ (ตัวเลข) และเชิงคุณภาพ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาวิจัย

Check คือการวิเคราะห์ ประเมินข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมมา ว่านำไปสู่คำตอบวิจัยหรือไม่ ได้ผลลัพธ์ที่น่าพอใจแล้วหรือยัง หรือว่าต้องมีการปฏิบัติการเพิ่มเติม

Act คือกระบวนการปรับเปลี่ยนแผนงาน เพื่อดำเนินการในวงจรปฏิบัติการถัดไป ถ้าหากวงจรปฏิบัติการแรก ยังให้ผลลัพธ์ไม่เป็นที่พอใจ หรือยังตอบโจทย์ไม่ได้

จะเห็นว่า กระบวนการวิจัยปฏิบัติการ จะดำเนินไปหลายวงจร โดยข้อมูลในวงจรแรก จะเป็น feedback ให้เกิดการวางแผนการปฏิบัติการใหม่ที่ดีขึ้นในวงจรถัดไป วงจรการปฏิบัติการสุดท้าย คือวงจรที่โจทย์วิจัยได้รับคำตอบที่เป็นที่พอใจของนักวิจัยหรือแหล่งทุนแล้ว นั่นคือปัญหาได้รับการแก้ไข ไปพร้อมๆ กับการสิ้นสุดของกระบวนการวิจัย

อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยบางเรื่อง วงจรการวิจัยอาจจะต้องหยุดลงก่อนที่จะได้คำตอบที่พอใจ เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลา หรือข้อจำกัดด้านงบประมาณ งานวิจัยที่จะต้องหยุดลงเพราะข้อจำกัดเหล่านี้ ควรจะได้รับการสนับสนุน ให้ดำเนินการต่อ มิเช่นนั้น เท่ากับว่า งานวิจัยยังดำเนินไปไม่ถึงเป้าหมายที่ต้องการ

2.2 แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Concept of Participation)

นิคม (2540) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนับได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา ซึ่งจะเห็นได้ว่ากิจกรรมการพัฒนาใด ๆ ก็ตามหากประชาชนมีความรู้สึกรู้ว่าเป็นเจ้าของและลงมือดำเนินกิจกรรมด้วยตัวเองแล้ว กิจกรรมนั้นก็มีความสำเร็จและดำรงอยู่ได้ แต่ถ้าหาก

ประชาชนมีความรู้ มีความเข้าใจในกระบวนการอย่างทอ่งแท้ สามารถมองเห็นและคาดหวังไว้ในผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตัวเองครอบครัวและชุมชน ทั้งยังได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างเพียงพอ จนเกิดตระหนักในปัญหาของตนเองและค้นหาทางแก้ไขเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลง จนเกิดการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งจะเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

ภูมิธรรม (2527) ได้สรุปไว้ว่า ความหมายของการมีส่วนร่วมที่แท้จริงนั้น หมายถึง

1. ต้องถือว่าชาวบ้านเป็นตัวหลักในการแก้ไขปัญหาของตนเอง องค์การจากภายนอกเป็นเพียงตัวกระตุ้นหรือเสริมหรือสนับสนุนเท่านั้น
2. กิจกรรมการพัฒนาจะต้องเริ่มจากพื้นฐานของชุมชน กล่าวคือ ต้องคำนึงถึงวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ในชุมชนทั้งอดีตและปัจจุบัน

3. ต่อปัญหาบางลักษณะ ระดับการรับรู้ของชุมชนอาจมีข้อจำกัดทำให้ไม่ชัดเจนต่อปัญหาหรือแก้ไขปัญหายังไม่ถูกต้อง การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงต้องครอบคลุมถึงการกระจายและการสื่อสารข้อมูล เพื่อพัฒนาการรับรู้และขีดความสามารถในการแก้ไขปัญหาของประชาชนด้วย

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ใช้แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสีย (stake holder) ในโครงการวิจัยนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องหลัก ที่จะมีส่วนร่วมต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของโครงการ ได้แก่ เจ้าอาวาส ผู้นำหมู่บ้าน ปราชญ์ชุมชน ผู้อาวุโส ผู้ปกครองและเยาวชน รวมไปถึงคนในชุมชน กลุ่มคนเหล่านี้มีส่วนได้เสีย มากบ้างน้อยบ้างต่อความสำเร็จในการตอบโจทยวิจัย จึงเป็นกลุ่มเป้าหมายที่จะต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมการวิจัยครั้งนี้ โดยอาจอยู่ในฐานะผู้ร่วมวิจัยและ/หรือผู้ให้ข้อมูล

ดังนั้นในระหว่างการดำเนินกิจกรรม จะเน้นให้คนที่อยู่กับปัญหาในชุมชนเป็นศูนย์กลางในการทำงานร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็น ในการตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเอง สามารถพัฒนาศักยภาพของชุมชนใน ด้าน ทักษะ ความรู้ ความสามารถ และการจัดการ ดำเนินการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาจึงจำเป็นต้องมีการค้นหา และแลกเปลี่ยนข้อมูลกับบุคคลต่างๆ เหล่านี้อย่างต่อเนื่อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์หาคำตอบของ โจทย์วิจัยแต่ละข้อที่กำหนดไว้ ข้อมูลที่ได้จากกิจกรรมที่ดำเนินการกับกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง อาจมีทั้ง ข้อมูลเชิงปริมาณ (เป็นตัวเลขที่วัดได้ นับได้ เช่นจำนวนคนที่เข้าร่วมประชุม จำนวนครั้งที่ลงพื้นที่ ฯลฯ) หรือข้อมูลเชิงคุณภาพที่ไม่เป็นตัวเลข

2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้

การเรียนรู้ของคนเราเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา นับตั้งแต่เกิดจนตาย ในการดำรงชีวิตประจำวัน คนเราต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม หรือต้องควบคุมสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับสภาพ

ของตน จึงมีความจำเป็นที่แต่ละคนจะต้องเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอและได้รับความรู้จากหลาย ๆ ทาง แต่ละคนมีความเพิ่มพูนความเฉลียวฉลาดของตน จากการมีประสบการณ์ในชีวิตและจะมีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาที่จะต้องเผชิญในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ตนเองสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข

ฟิลิปปี คูมส์ (อ้างใน อุ่นตา, 2523) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ไม่ว่าที่ไหน เมื่อไหร่ หรือวิธีการใด เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สืบเนื่องติดต่อกันตลอดชีวิตตั้งแต่วัยทารกถึงวัยชรา โดยอาศัยวิธีการและแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ กัน โดยทั่วไปแล้วมนุษย์มีแหล่งที่เกิดจากการเรียนรู้จำแนกได้เป็น 3 แหล่ง คือ

1. การศึกษาแบบธรรมชาติวิสัย เป็นการเรียนรู้เป็นธรรมชาติที่สุด เรียกว่า เป็นการเรียนรู้แบบสัญชาตญาณ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่บุคคลได้รับสะสม ความรู้ ทักษะ เจตคติ ความเข้าใจจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ครอบครัว การทำงาน การเล่น การศึกษาแบบนี้ไม่มีการจัดระบบและไม่มีแบบแผนตายตัว

2. การศึกษาในระบบโรงเรียน หมายถึง การศึกษาที่มีสถาบันการศึกษารับผิดชอบ จัดระบบการศึกษาโดยตรง เช่น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย เป็นการเรียนรู้โดยจัดระบบการแบ่งของอายุนักเรียน กำหนดพื้นฐานความรู้จากการจัดชั้นตอน เป็นระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา มีการได้วุฒิบัตร ประกาศนียบัตร ปริญญาแก่ผู้สำเร็จ การวัดและประเมินผล ผู้ที่ถูกคัดเลือกให้ผ่านจะทำให้ผ่านจะเป็นระบบมีมาตรฐานเดียวกัน

3. การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง การศึกษาที่จัดขึ้นโดยสถาบันและหน่วยงานต่าง ๆ ในสังคมนอกเหนือไปจากสถาบันการศึกษา เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียนอาจดำเนินการโดยแยกเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของกิจกรรมใหญ่ๆ ของสถาบันหรือสถาบันที่จัดกิจกรรมนั้น ๆ ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะตอบสนองความต้องการและความสนใจทางการศึกษาของผู้เรียน

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่ากระบวนการเรียนรู้ของการดำรงชีวิตได้สอดคล้องกับแนวคิดของ ประเวศ (2538) ซึ่งก็ได้กล่าวไว้เช่นเดียวกันว่า กระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ การเรียนรู้เพื่อตัวเอง เรียนรู้เพื่อสิ่งนอกตัวที่สัมพันธ์กับตัวเองทั้งใกล้และไกล และเรียนรู้เพื่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนกับสิ่งที่เกี่ยวข้องกันและกันเพื่อการดำรงชีวิต โดยธรรมชาติของมนุษย์โดยทั่วไป มักเรียนรู้เมื่ออยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ตนเองมีปฏิสัมพันธ์ โดยจะมีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนี้ ก็ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของมนุษย์เอง ถ้าเคยมีประสบการณ์ในการเรียนรู้เรื่องนั้นมาก่อน ก็จะทำให้มีความสามารถในการตีความและการปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ในชีวิตได้ดีขึ้น ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้มีความสัมพันธ์กับผลการวิเคราะห์

และประมวลลักษณะกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลที่มีลักษณะเป็นกระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นตามธรรมชาติของมนุษย์

มัลคอล์ม โนลส์ (อ้างใน ชูเกียรติ, 2534) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ว่า เป็นการเรียนรู้จากความรู้สึกลึกซึ้งเกี่ยวกับตัวเอง ที่จะเป็นผู้สามารถกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง ประสบการณ์ที่ตนเองได้สั่งสมมาตลอดชีวิต คือ ทรัพยากรสำคัญการเรียนรู้ก็เนื่องมาจากได้ผ่านระดับขั้นของการพัฒนาในระดับต้น ๆ มาแล้วทำให้ผู้ใหญ่สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้มาเพื่อแก้ปัญหาในชีวิตของตนเองได้

นันทวดี (2542) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความรู้ ทักษะ ความเชื่อ เจตคติ ให้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ หรือจะเป็นในอนาคตเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ โดยเฉพาะในโลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นสภาพสังคม เทคโนโลยี องค์ความรู้ เศรษฐกิจ การเมือง และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดขึ้น ย่อมแสดงได้ว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นแล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการเปลี่ยนแปลงนั้นจึงเรียกว่า “กระบวนการเรียนรู้” ดังที่กล่าวว่า “ไม่มีใครเรียนจบ” และการเรียนรู้นั้นเกิดได้หลายวิธี

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ใช้แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้ในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับ กระบวนการเรียนรู้ว่าเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ให้สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง และพึ่งพาตนเองได้ เช่นเดียวกับกลุ่มเยาวชนที่ตำบลป่าสักที่ได้เรียนรู้ถึงวิธีการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ในด้านที่พวกเขาสนใจ เพื่อที่จะได้ทบทวนตัวเอง เรียนรู้ตัวเอง เรียนรู้ชุมชน เพื่อที่จะหาแนวทางในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน

บทที่ 3

กิจกรรม กระบวนการและ การรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชนตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ความพยายามที่จะศึกษาทำความเข้าใจชุมชนกลุ่มเยาวชนและวิธีการปรับตัวของเยาวชนในชุมชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม ความเชื่อและความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน ที่ส่งผลทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป เพื่อที่จะหาแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับเยาวชนในชุมชน ตลอดจนศึกษาถึงเงื่อนไขและปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชน การวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์เพื่อทำความเข้าใจแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชนเกษตรว่า เยาวชนจะสามารถรู้จักตัวเอง เรียนรู้ชุมชน เรียนรู้เท่าทันสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เพื่อที่จะสามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ความเป็นจริงต่อภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกชุมชน

การศึกษานี้ได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

1. แหล่งข้อมูล
2. กำหนดพื้นที่ศึกษาและประชากรศึกษา
3. การสร้างและเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. เก็บรวบรวมข้อมูลและวิธีดำเนินการวิจัย
5. ตรวจสอบข้อมูล
6. วิเคราะห์ข้อมูล

1. แหล่งข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประเภทของแหล่งข้อมูลออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการศึกษาจากเอกสารวิชาการ แนวคิดและทฤษฎีต่างๆ เอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อมูลหมู่บ้าน จปฐ. บันทึกการประชุมของหมู่บ้าน และข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่สามารถนำมาสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้ได้
2. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม โดยมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมการจัดเวทีเยาวชนสัญจรไปแต่ละหมู่บ้าน การสนทนากลุ่ม การประชุมประจำเดือน เป็นต้น รวมไปถึงการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การ

สัมภาษณ์บุคคลและกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยมีผู้ให้ข้อมูลดังนี้ ปราชญ์ชุมชน ผู้อาวุโส ผู้นำหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ทางราชการระดับตำบล ผู้ปกครองของเยาวชน อดีตกลุ่มหนุ่มสาว เจ้าอาวาสวัด พี่เลี้ยงนักวิจัยจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2. กำหนดพื้นที่ศึกษาและประชากรศึกษา

2.1. พื้นที่ศึกษา การเลือกพื้นที่ในการทำวิจัย ผู้วิจัยได้เลือกตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ

2.1.1. เป็นหมู่บ้านที่มีประสบการณ์ในเรื่องของการรวมกลุ่มของเยาวชน มีผลงาน และสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชน

2.1.2. เป็นหมู่บ้านที่มีความตื่นตัวที่จะหนุนให้เยาวชนเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของตนเอง และชุมชน เช่น มีโครงการวิจัยเรื่อง “กระบวนการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สานอย่างมีส่วนร่วม” และโครงการวิจัยเรื่อง ฐานข้อมูลการทำนา เป็นต้น

2.1.3. เป็นหมู่บ้านที่หลากหลายอาชีพ ทั้งทำการเกษตร ทั้งค้าขาย และเป็นลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งจะสามารถเห็นถึงความเป็นอยู่การดำเนินวิถีชีวิตเกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

เหตุผลที่เลือกกำหนดกฎเกณฑ์ดังกล่าว เนื่องจากชุมชนชาวนาเมืองเป็นดั่งบ่งชี้ได้ชัดเจนถึงการเปลี่ยนแปลง เช่น มีการคมนาคมที่สะดวก มีโรงงานอุตสาหกรรมในหมู่บ้านหรือในหมู่ใกล้เคียง ได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของเมือง ชุมชนสูญเสียที่ดินทำกินให้กับนายทุน และเกิดบ้านจัดสรรขึ้นในหมู่บ้าน เพราะชุมชนที่อยู่ตรงกลางระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนชนบท ซึ่งในอดีตชุมชนชาวนาเมืองก็เคยอยู่ในสภาพชุมชนชนบทมาก่อน สำหรับพื้นที่ที่เข้าเกณฑ์ดังกล่าว คือ 5 หมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วย หมู่ 1 บ้านสันคะยอม หมู่ 3 บ้านป่าดิงงาม หมู่ 4 บ้านหลุก หมู่ 6 บ้านสันป่าสัก และหมู่ 18 บ้านใหม่จตุจักร ในตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

2.2. ประชากร ผู้วิจัยได้ทำการเลือกประชากรเป้าหมายทั้งชายและหญิงที่เป็นกลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้อาวุโส และผู้นำชุมชน ที่เข้าร่วมรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมและอาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ซึ่งการคัดเลือกพื้นที่เพื่อศึกษาในครั้งนี้ นอกจากผู้วิจัยเป็นผู้เข้าไปศึกษาด้วยตัวเองแล้วยังได้ไปสอบถามผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและองค์กรพัฒนาอื่นๆ ที่มีบทบาทต่อการดำเนินงานของกลุ่มเยาวชนในชุมชน เพื่อเกิดความชัดเจนและแม่นยำตรงมากที่สุด

3. การสร้างและเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ “วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ” (Action Research) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลตามที่ผู้วิจัยตั้งวัตถุประสงค์ไว้ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคและวิธีการนำมาซึ่งข้อมูลดังนี้

3.1. การสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง หรือแบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ที่ใช้การตั้งคำถาม โดยมีเพียงคำถามที่นำไปสู่การพูดคุยสนทนาที่ดำเนินไปอย่างธรรมชาติ ซึ่งให้ผู้สัมภาษณ์ไม่รู้สึกรู้สีกว่ากำลังถูกสัมภาษณ์ และไม่รู้สึกรู้สีกว่ากำลังถูกสัมภาษณ์ในการสนทนาแต่ละครั้ง ทั้งนี้การพูดคุยกับบุคคลเป้าหมายหรือกลุ่มเป้าหมาย จะต้องพยายามให้ผู้ที่ถูกสัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นของตนเองมากที่สุด ตามแนวคำถามหรือประเด็นที่ผู้วิจัยได้เตรียมหรือกำหนดมาไว้ล่วงหน้าตามขอบเขตเนื้อหาของการศึกษาวิจัย ซึ่งการที่จะได้รับทราบข้อมูลที่เป็นจริงหรือถูกต้องนั้น ต้องสร้างความคุ้นเคยสนิทสนม เพื่อให้ผู้ถูกวิจัยเกิดความไว้วางใจ ดังนั้นการสัมภาษณ์จึงเป็นการพูดคุยที่ต้องปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่สามารถกำหนดตายตัวได้ บางครั้งอาจสามารถเพิ่มประเด็นการถามได้ แต่บางครั้งต้องลดประเด็นในการถามลงแล้วแต่สถานการณ์ ซึ่งบางครั้งบุคคลเป้าหมายหรือกลุ่มเป้าหมายอาจจะพูดนอกประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการ ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องพยายามที่จะควบคุมประเด็นที่ต้องการให้ได้ ซึ่งบางครั้งอาจจะต้องใช้ระยะเวลาบ้างในการดึงประเด็นกลับมาหรือจะต้องสัมภาษณ์หลายครั้ง ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการตลอดเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2. การสังเกต ผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ควบคู่ไปขณะทำการสัมภาษณ์บุคคลเป้าหมาย และกลุ่มเป้าหมาย เช่น การเข้าร่วมประชุมของกลุ่มเยาวชน การร่วมกิจกรรมเวทีเยาวชน สัญจร กิจกรรมในชุมชน การสนทนากลุ่ม การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ การประชุมกลุ่มย่อย การไปเยี่ยมเยียนชาวบ้าน ร้านค้า วัด ซึ่งการสังเกตนี้ผู้ถูกสังเกตจะไม่ทราบว่าถูกสังเกตอยู่ ซึ่งได้มีการบันทึกกระบวนการไปพร้อม ๆ กัน เพื่อเป็นการค้นหาข้อมูล ตลอดจนการวิเคราะห์ตรวจสอบข้อมูลไปในตัว

3.3. การสนทนา (Dialogue) และอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) วิธีนี้ผู้วิจัยได้ใช้กับกลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้อาวุโส โดยการจัดเวทีเยาวชนสัญจรไปตามหมู่บ้านเป้าหมาย โดยจะใช้ผู้อาวุโสที่มีความรู้ในเรื่องบริบท ประวัติศาสตร์ชุมชน ประมาณ 4-5 คน เพื่อมาเป็นคนถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชนที่เข้าร่วมในเวทีได้ซักถามในประเด็นต่าง ๆ โดยกำหนดวัน เวลา และสถานที่ ส่วนประเด็นที่จะสนทนาหรือซักถามกันนั้นจะเป็นประเด็นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชุมชน บริบทชุมชน การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ เช่น การทำมาหากิน การประกอบอาชีพ การแต่งกาย ภาษา การจับสว การคมนาคม วัฒนธรรมประเพณี การละเล่นของเด็กเล่น

การศึกษา เป็นต้น ซึ่งประเด็นที่จะสนทนาหรือซักถามในแต่ละหมู่บ้านจะเป็นประเด็นเดียวกันหรือไม่ ขึ้นอยู่กับบริบทของหมู่บ้าน ความรู้พื้นฐานและประสบการณ์ของกลุ่มผู้อาวุโสและกลุ่มเยาวชนที่ร่วมเรียนรู้ด้วยกัน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกวิธีการอภิปรายกลุ่มย่อย มาช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย กล่าวคือ ผู้วิจัยได้ให้เยาวชนจัดกันเป็นกลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มจะมีผู้อาวุโส 1 คน เมื่อสมาชิกในกลุ่มได้สนทนาและซักถามในประเด็นต่าง ๆ ครบแล้ว จะต้องส่งตัวแทนออกมาสรุปอภิปรายข้อมูลที่ได้ให้กับกลุ่มอื่น ๆ เพื่อที่จะเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันภายในกลุ่มด้วย ในการเลือกใช้วิธีการนี้ทำให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และความคิดของคนหนึ่งก็ไปกระตุ้นความคิดของคนหนึ่งได้ อีกทั้งยังเป็นการย่นระยะเวลาในการสัมภาษณ์ และเป็นการวิเคราะห์ตรวจสอบข้อมูลไปพร้อม ๆ กันด้วย

3.4. การสำรวจ และการสอบถามข้อมูล วิธีการนี้ผู้วิจัยจะใช้การสำรวจและการตรวจสอบ หากเห็นว่า ข้อมูลบางส่วนขาดหายไป โดยการสำรวจสภาพความเป็นจริงของชุมชนในเรื่องครัวเรือน จำนวนประชากร สถานที่สำคัญของหมู่บ้าน แผนที่หมู่บ้าน กิจกรรมของหมู่บ้าน ส่วนการสอบถามข้อมูลผู้วิจัยจะสอบถามข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นบุคคลที่ให้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ในเรื่องประวัติชุมชน เหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่ผ่านมา โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นกลุ่มบุคคลที่ชาวบ้านต่างให้การยอมรับ นับถือ และเป็นผู้ที่ให้ข้อมูลที่เที่ยงตรงเป็นจริง

3.5. เครื่องมือที่ใช้การวิจัย ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่สามารถใช้ในการรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

3.5.1. ตัวผู้วิจัย เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่เข้าไปในชุมชนเพื่อให้เข้าใจสิ่งที่จะศึกษาจากทัศนคติของคนในชุมชน โดยการปรับตัวให้กลมกลืนกับวัฒนธรรมของชุมชนและแสดงให้เห็นบทบาทของผู้ที่แสวงหาความรู้จากชุมชน ไม่ว่าจะเป็นใช้ชีวิตในการกิน การแต่งตัว ความเป็นอยู่ ที่ไม่แตกต่างจากชาวบ้านมากนัก และเข้าร่วมพิธีกรรมประเพณี กิจกรรมของชุมชนตลอดระยะเวลาที่เข้าไปศึกษาในหมู่บ้าน สร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชนแบบญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง เพื่อให้เกิดความใกล้ชิดไว้วางใจ แล้วรับฟังข้อมูลต่าง ๆ ด้วยการแสดงออกซึ่งความจริงใจ ความเคารพในความคิดเห็นของคนในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่ผู้วิจัยต้องการจะศึกษา คือ ภูมิปัญญาวิจิตร หรือแสดงภูมิความรู้ในสิ่งที่คนในชุมชนพูด แต่ใช้วิธีซักถามเพิ่มเติมอย่างกระตือรือร้น และแสดงความคิดเห็นเท่าที่จำเป็นในการสร้างบรรยากาศในการสนทนา

3.5.2. การจัดเวทีสังเคราะห์ เพื่อให้ได้ข้อมูลชุมชนในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ชุมชน เหตุการณ์สำคัญๆ ที่เกิดขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ การปรับตัวของชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นการวิเคราะห์ชุมชน รวมถึงการวางแผนการดำเนินงาน กิจกรรมของกลุ่มเยาวชน โดย

ใช้กระบวนการในการจัดเวทีสัญจรเพื่อระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของคนสองรุ่น คือ ผู้อาวุโสกับเยาวชน

3.5.3. สื่อทางวิทยุชุมชน ผู้วิจัยได้อาศัยสื่อในการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ นำเสนอข้อมูลที่รวบรวมได้มาจากชุมชน ย้อนกลับคืนสู่ชุมชน โดยเยาวชนในชุมชนเองและสื่อยังเป็นสิ่งกระตุ้นให้เยาวชนมีการตื่นตัวในการรวมกลุ่มและยังเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้อีกแบบหนึ่งให้กับเยาวชน โดยการจัดอบรมนักจัดรายการวิทยุการุ่นเยาว์ เพื่อให้เยาวชนสามารถเป็นผู้จัดรายการวิทยุชุมชนได้ และเปิดโอกาสให้เยาวชนได้แสดงความรู้ความสามารถให้กับคนในชุมชนได้รับทราบ ซึ่งมีช่วงรายการที่ชื่อว่า “เยาวชนศึกษา” เวลา 18.00 - 19.00 น. ที่วิทยุชุมชนคนเมืองหละปูน FM 90.25 MH ณ อาคารเอนกประสงค์บ้านวัดสันป่าสัก หมู่ที่ 6 อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

3.5.4. การจดบันทึก เพื่อป้องกันการลืม และความคลาดเคลื่อนของข้อมูลในการเก็บข้อมูลในแต่ละวัน ทั้งนี้การจดบันทึกข้อมูลยังช่วยให้ผู้วิจัยสามารถตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และวางแผนการเก็บข้อมูลขั้นต่อไป

3.5.5. การบันทึกเสียง ใช้ในการบันทึกขณะที่มีการประชุม การจัดกิจกรรม การสนทนา การสัมภาษณ์ โดยใช้เครื่องบันทึกเสียง ซึ่งช่วยให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเที่ยงตรง ซึ่งการบันทึกเสียงนี้ ผู้วิจัยได้นำไปใช้ในการลงปจกกิจกรรมให้เยาวชน และเก็บข้อมูลในชุมชนทุกครั้ง

3.5.6. กล้องวิดีโอ และกล้องถ่ายรูป โดยใช้ในการบันทึกภาพและเสียงบุคคล ภาพปรากฏการณ์ และกิจกรรมต่างๆ เพื่อนำมาประกอบการวิจัย

เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจผู้วิจัยได้แสดงเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นรายการกิจกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงเครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

กิจกรรม	เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย	วิธีการรวบรวมข้อมูล
การลงพื้นที่เก็บข้อมูลต่างๆ	- การสังเกตแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ - เป็นรายบุคคล - เครื่องมือจดบันทึก	- การสัมภาษณ์ - การสนทนา - การสังเกต
การทำความเข้าใจกับชุมชน	- แผนที่ทางความคิด (Mind Map) - เครื่องบันทึกเสียง - การจดบันทึก - เอกสารแนะนำโครงการฯ - จดหมายขอความอนุเคราะห์ - โทรศัพท์มือถือ	- การสัมภาษณ์ - การสนทนา - การสังเกต
ค้นหาทีมเยาวชน	- โทรศัพท์มือถือ - เอกสารแนะนำโครงการฯ - สมุดรับสมัครทีมวิจัยเยาวชน - กระดาษบรูฟ - เครื่องเขียน - การประชุม - เด็กดิ่งเด็ก - การประชาสัมพันธ์จากผู้นำชุมชนโดยผ่านเสียงตามสาย - กล้องถ่ายรูป - เครื่องบันทึกเสียง - พบเด็กโดยบังเอิญ (น้องเฟิร์ส)	- บันทึกภาพ - บันทึกเสียง - การสนทนา - การจดบันทึก - สื่อสารทางโทรศัพท์ เช่น การโทรนัดหมายล่วงหน้า การโทรเตือนก่อนลงพื้นที่ - การให้คำปรึกษาแก่เยาวชนทั้งเรื่องของการเรียน การคบเพื่อน เรื่องครอบครัว และเรื่องความรัก

ตารางที่ 2 แสดงเครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล (ต่อ)

กิจกรรม	เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย	วิธีการรวบรวมข้อมูล
การสร้าง กระบวนการเรียนรู้ ของเยาวชนต่อวิถีการ เปลี่ยนแปลงชุมชน เกษตร	- การจัดเวทีสัญจรในพื้นที่เป้าหมาย - สันทนาการและเกมส์ต่าง ๆ - เครื่องฉาย LCD - VCD เรื่องลำน้ำสาร - กระบวนการสุนทรียสนทนา (เพื่อนพัก ตระหนักรู้)	- แผนที่ทางความคิด - เสียงสะท้อนจากคนทั้ง 2 รุ่น คือทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ในชุมชนที่มีต่อกิจกรรม - การนำเสนองานของ เยาวชน
การติดตามผลงาน และการประเมินผล	- การจัดเวทีสรุปการทำงานกระบวนการ AAR - การสนทนากลุ่ม - การประชุมกลุ่มย่อย	- การสัมภาษณ์ - การสนทนา - การสังเกต

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนและวิธีการ ดังนี้

4.1. ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับทำการศึกษาและเป็นแนวทางในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ รายงาน งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้วิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชน การปรับตัว ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

4.2. ผู้วิจัยเริ่มเข้าไปศึกษาชุมชน โดยผ่านการเรียนในกระบวนการศึกษาชุมชน ของ ผศ. ดร. อวรรณ์ โอภาสพัฒนกิจ ซึ่งมีการลงพื้นที่ไปศึกษาชุมชนจริง ๆ ทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสไปเข้าร่วมในการจัดเวทีชาวบ้านในโครงการวิจัยเรื่อง “กระบวนการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สานอย่างมีส่วนร่วม” ในพื้นที่ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนวิจัย จากสำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยการนำของพระมหานิเวศน์ พ่อหลวงอุทัย พิงคะสัน และแม่หลวงภักจินดา ดังกาฟ้า ในการเข้าร่วมเวทีครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยได้พบกับบุคคลจากหลาย ๆ หน่วยงาน เช่น กรมชลประทาน องค์การบริหารส่วนตำบล พัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชนชาวบ้าน เป็นต้น การลงพื้นที่ครั้งแรกนี้ทำให้ผู้วิจัยรู้ว่า ถ้าต้องการที่จะศึกษาชุมชนนั้นจะเข้าไปขอความอนุเคราะห์และความร่วมมือกับใครบ้าง ซึ่งผู้วิจัยมีความเข้าใจและตระหนักอยู่เสมอว่า การเข้าไปศึกษาชุมชนอย่างถูกต้อง การกำหนดบทบาทที่เหมาะสมของนักวิจัยที่อยู่ในชุมชน และการสร้าง

ความไว้นื้อเชื่อใจให้เกิดในหมู่บ้านเป็นเงื่อนไขสำคัญของการดำเนินการวิจัยในขั้นต่อ ๆ ไป โดยเฉพาะการเก็บข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยได้วางแผนในการดำเนินงานตามขั้นตอน ดังนี้

4.2.1. สร้างความสัมพันธ์และปรับตัวให้เข้ากับชุมชน ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ความไว้นื้อเชื่อใจของชาวบ้านต่อตัวผู้วิจัยเป็นเงื่อนไขสำคัญของการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่เจาะลึก ไม่บิดเบือนความจริง และน่าเชื่อถือมากที่สุด ผู้วิจัยเลือกที่จะสร้างความสัมพันธ์โดยการสื่อสารกับชุมชนโดยผ่านทางผู้นำชุมชน ผู้นำหมู่บ้าน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้อาวุโส ผู้ปกครอง โดยผ่านการประชาสัมพันธ์ใช้เสียงตามสายภายในหมู่บ้าน ซึ่งผู้วิจัย ได้เข้าไปแนะนำตัวขอความอนุเคราะห์ ทำความเข้าใจและขอความร่วมมือในการมาศึกษาวิจัยในเรื่องกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชน โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องรับทราบเป็นรายหมู่บ้าน ซึ่งบุคคลเหล่านี้ได้แนะนำรายละเอียดพื้นที่และให้ความช่วยเหลือในการศึกษาบริบทเบื้องต้นของชุมชน ทำให้ได้ทราบรายละเอียดต่าง ๆ ทางด้านภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ของพื้นที่พอสมควรทั้งในเรื่องการรวมกลุ่มของเยาวชนซึ่งจะเป็นแนวทางในการค้นหากลุ่มเป้าหมายของการวิจัยครั้งนี้

4.2.2. การค้นหาแกนนำเยาวชน เข้าร่วมเป็นทีมวิจัยและเข้าร่วมกิจกรรม การศึกษาครั้งนี้กลุ่มเป้าหมายหลักที่ทำการศึกษา คือ กลุ่มเยาวชนที่มีการรวมกลุ่ม รวมตัวกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งที่ได้การจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ และกลุ่มที่มีอยู่ดั้งเดิม และกลุ่มที่ไม่เป็นทางการในชุมชน โดยก่อนที่ผู้วิจัยจะเข้าไปทำการศึกษาในระดับกลุ่มนั้น ผู้วิจัยได้ทำการค้นหาข้อมูลของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีเยาวชนเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ด้วยว่ามีกลุ่มใดบ้าง ในชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนหรือไม่ โดยเข้าไปสอบถามผู้นำหมู่บ้านดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงได้แนะนำและบอกชื่อบุคคลที่เป็นประธานของกลุ่มเยาวชน เบอร์โทรศัพท์ ตลอดจนที่อยู่อาศัยบริเวณใดบ้าง จึงทำให้ผู้วิจัย มีความสะดวกในเรื่องการพบและนัดหมายประธานกลุ่ม จากนั้นผู้วิจัยได้ติดต่อและนัดหมายกับประธานกลุ่มก่อนที่จะเข้าไปศึกษา เพื่อให้ประธานกลุ่มได้มีเวลาในการจัดหาข้อมูล และช่วงเวลาที่สะดวกในการให้ข้อมูล

4.2.3. การจัดกิจกรรมเวทีสัญจร เพื่อให้เยาวชนเรียนรู้วิถีการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตนเอง เพื่อเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการจัดเวทีสัญจร ซึ่งได้แบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ส่วนคือ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบริบททางกายภาพ บริบททางสังคมของชุมชนและข้อมูลมีเจาะตามประเด็นการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ข้อมูลจะได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ ทั้งแบบที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมตลอดเวลาที่เข้าไปศึกษาชุมชน ซึ่งการจัดเวทีสัญจรในแต่ละครั้งผู้วิจัยและทีมวิจัยเยาวชนจะเตรียมประเด็นคำถามไป และเก็บข้อมูลต่างๆ ที่ได้นอกเหนือจากประเด็นคำถามไปด้วย ดังนั้นเมื่อได้ข้อมูลมาผู้วิจัยจึงได้เริ่มแยกแยะข้อมูลจากบันทึกของการจัดเวทีสัญจรในแต่ละครั้ง

เป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมเริ่มเขียนบริบทของชุมชนตามที่ได้รับข้อมูลและจากการจัดเวทีสัญจร

4.2.4. การเพิ่มเติมข้อมูล เมื่อเริ่มเข้าสู่ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยได้รวบรวมวิเคราะห์เชื่อมโยง สรุปข้อมูลเพื่อเขียนรายงาน ได้พบว่ายังขาดรายละเอียดข้อมูลบางส่วน จึงต้องเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเป็นระยะตลอดช่วงของการเขียนรายงานการวิจัย เพื่อเก็บข้อมูลบางส่วนที่ยังขาดตกบกพร่องหรือตรวจสอบข้อมูลบางส่วน เพื่อให้ผลการวิจัยออกมาเป็นข้อมูลที่ถูกต้องและสมบูรณ์ที่สุด

5. การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบโดยการสัมภาษณ์ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มเยาวชน การตรวจสอบข้อมูลในการวิจัยต้องกระทำพร้อม ๆ กันกับที่เก็บข้อมูล เพราะการตรวจสอบข้อมูล ทำให้ทราบว่าข้อมูลที่ได้นั้นเป็นความจริงหรือไม่ มากน้อยเพียงใด จนแน่ใจว่าข้อมูลนั้นเป็นความจริงมากที่สุด

การรวบรวมข้อมูลด้วยการจัดกิจกรรม หรือกระบวนการทางสังคม เช่น เวทีสัญจร ประชุมสนทนา ฯลฯ จากข้อมูลที่ได้มาก็จะนำมาตรวจสอบโดยการสัมภาษณ์จากผู้นำหมู่บ้าน ทั้ง กำนันผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้อาวุโส ปราชญ์ชุมชน พระ อดีตกลุ่มหนุ่มสาว ผู้ปกครองเยาวชน กลุ่มแกนนำเยาวชน ตลอดจนพี่เลี้ยงนักวิจัยจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ยกตัวอย่างเช่น การสัมภาษณ์ผู้อาวุโสจากการจัดเวทีสัญจร จะเชิญผู้อาวุโสอย่างน้อย 5 ท่าน เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลครบถ้วนข้อมูลที่ขาดตกบกพร่องท่านก็จะช่วยกันเพิ่มเติม หลังจากที่ได้ข้อมูลจากเวทีแล้ว ก็จะสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน พระ หรือคนในชุมชนว่ามีความสอดคล้องหรือขัดแย้งกันอย่างไร ซึ่งข้อมูลที่ได้จะเพิ่มเติมเนื้อหาให้มีความสอดคล้องและมีความน่าเชื่อถือ

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive analysis) และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) โดยการจัดหมวดหมู่ ข้อมูลที่ได้จากการจัดเวทีสัญจร การประชุม การปฏิบัติร่วมกัน เพื่อเชื่อมโยงกับแนวความคิด และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถอธิบายถึงขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ และอธิบายถึงปัจจัยเงื่อนไขของการเข้าร่วมเรียนรู้ของเยาวชน โดยใช้เรื่องราวของวิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชนมาเป็นตัวดำเนินให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของข้อมูล (Successive Approximation) ให้สามารถนำไปสู่

ความเข้าใจต่อการดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่ศึกษา หาแบบแผนภายใต้บริบท สังคม วัฒนธรรมที่ศึกษา และทำความเข้าใจกับความหลากหลายของข้อมูลที่ได้มา แยกแยะเงื่อนไข และปัจจัยเพื่ออธิบายสาเหตุที่เกิดขึ้น การดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่ศึกษา ในการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัยโดยอาศัยวิธีการตีความ สรุปความ ที่ได้จากการรวบรวมข้อมูล ประเด็นต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้พบประสบจากการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้กระทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการเก็บข้อมูลตลอดระยะเวลาที่ ดำเนินการศึกษา ทำให้ผู้วิจัยทราบว่าข้อมูลด้านใดยังขาดและต้องเก็บเพิ่มเติม ประเด็นในการศึกษา ครั้งนี้ เป็นเรื่องของ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชน ซึ่งผู้วิจัย จะต้องมองปรากฏการณ์จากอดีตมาเป็นลำดับ เพื่อจะได้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงหรือการปรับตัว ได้ชัดเจนแล้วนำมาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ โดยใช้บริบทชุมชนเป็นฉากของปรากฏการณ์ มี องค์ประกอบ เหตุการณ์ เงื่อนไข และปัจจัยอะไรทั้งภายในภายนอกชุมชนที่เป็นตัวจุดรั้งหรือ ผลักดันให้เกิดปรากฏการณ์นั้น ๆ และเปลี่ยนข้อมูลให้เป็นแนวคิดและเปลี่ยนแนวคิดให้เป็นแบบ แผนความสัมพันธ์ โดยการเชื่อมโยงตีความและสร้างข้อสรุปจากข้อมูลทั้งหมด

โดยมีแผนการดำเนินงานดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 แผนปฏิบัติการ ระยะที่ 1 (เดือนกันยายน ถึง เดือนกุมภาพันธ์)

กิจกรรม	ช่วงเวลา/ดำเนินการ	วัตถุประสงค์	ผลการดำเนินงาน
ช่วงที่ 1 ทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชน ทำความเข้าใจและชี้แจงวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นรายหมู่บ้าน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ส.อบต. ผู้อาวุโส ผู้ปกครอง ดังนี้ -เข้าพบผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านสันตะยอม พ่อหลวงวิทยา สมนาคักดี -เข้าพบผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 บ้านหลุก พ่อหลวงสำราญ เป็งมัยชา -เข้าพบกำนัน ดาบปล้าสัก หมู่ที่ 3 บ้านป่าดิงงามนาย สุนทร วิเลิศสัก -พบผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 บ้านสันป่าสัก พ่อหลวงวงคำ กันใจศักดิ์ -เข้าพบผู้ใหญ่บ้านหมู่ 18 บ้านใหม่จตุจักร พ่อหลวงวีระกร จินมัยชา	กันยายน 2549 1 / 9 / 49 2 / 9 / 49 3 / 9 / 49 24 / 9 / 49 30 / 9 / 49	เพื่อชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ ทำความเข้าใจโครงการวิจัยๆ ให้กับผู้นำชุมชนและผู้ปกครองรับทราบและขอความร่วมมือในการเข้ามาศึกษาในพื้นที่	ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องส่วนใหญ่รับรู้ เข้าใจ และให้ความร่วมมืออย่างดี เช่น การประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสาย ภายในหมู่บ้านเพื่อให้รับทราบโดยทั่วกัน

ช่วงที่ 2 ค้นหาทีมเยาวชน ค้นหาเยาวชนที่สนใจอยากจะเรียนรู้ตัวเองเรียนรู้ชุมชนและอยากจะทำกิจกรรม โดย 1 ขอความร่วมมือและชักชวนแกนนำเยาวชนที่มีอยู่ในแต่ละหมู่บ้าน 2 ขอความร่วมมือจากผู้นำหมู่บ้านจาก การขอใช้เสียงตามสายภายในหมู่บ้าน - นัดเจอแกนนำเยาวชนบ้านป่าดงงาม - นัดเจอแกนนำเยาวชนบ้านสันตะยอม - นัดเจอแกนนำเยาวชนบ้านหลุก - นัดเจอแกนนำเยาวชนบ้านวัดสันป่าสัก - นัดเจอแกนนำบ้านใหม่จตุจักร	กันยายน - ตุลาคม 2549 3 / 9 / 49 17 / 9 / 49 23 / 9 / 49 24 / 9 / 49 30 / 9 / 49	- เพื่อค้นหาเยาวชนในพื้นที่เป้าหมายที่สนใจเข้าร่วมเป็นทีมวิจัย - เพื่อหนุนเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม	- เยาวชนในพื้นที่เป้าหมายให้ความสนใจเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยเยาวชน
ช่วงที่ 3 กิจกรรมเวทีสัญจรเรียนรู้ประวัติศาสตร์ - บ้านสันตะยอม - บ้านหลุก - บ้านใหม่จตุจักร - บ้านป่าดงงาม	ตุลาคม 49 29 / 10 / 49 19 / 11 / 49 17 / 12 / 49 04 / 02 / 50	- เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชนในตำบลป่าสัก - เพื่อหนุนเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม	- เยาวชนได้เรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์หมู่บ้าน รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัยในด้านต่างๆ - ชุมชนทราบความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆของเยาวชนและ

บ้านวัดต้นป้าสัก ช่วงที่ 4 กิจกรรมทบทวนกระบวนการ -เวทีประชุมแกนนำเยาวชนเพื่อสรุปการทำงานในระยะเวลาที่ 1 (6 เดือน) ณ องค์การบริหารส่วนตำบลป้าสัก	- / - / - เดือนกุมภาพันธ์ 2550	- เพื่อให้ชุมชนตระหนักและเห็นความสำคัญในการส่งเสริมเยาวชน -เพื่อสรุปปัญหา อุปสรรคในการจัดกิจกรรมเวทีสัญจร - เพื่อสรุปเนื้อหาสาระจากการจัดเวทีสัญจรในแต่ละหมู่บ้าน	ชุมชน -เยาวชนสนใจเหตุการณ์และสิ่งต่าง ๆ รอบตัว -ทราบปัญหาและอุปสรรคในการจัดกระบวนการของแต่ละเวที -ได้รวบรวมเนื้อหาสาระต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการหาการใช้ประโยชน์กับเยาวชนต่อไป
กิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการ วันลอยกระทง -ประกวดเขียนเรียงความเกี่ยวกับวันลอยกระทง ณ หมู่ที่ 1 บ้านสันตะยอม - ประกวดภาพวาดในประเพณีวันลอยกระทง -ประกวดหุ่นน้อยนพมาส	5 / 11 / 49	-เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนรู้ถึงเทศกาลวันลอยกระทงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน -เพื่อให้เยาวชนตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของเทศกาลวันลอยกระทง -เพื่อให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในเทศกาลลอยกระทง	-เยาวชนได้เรียนรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงของเทศกาลวันลอยกระทงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน -เยาวชนตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของเทศกาลวันลอยกระทง -เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในเทศกาลลอยกระทง

ตารางแผนปฏิบัติการ ระยะที่ 2 (เดือนมีนาคม 2550 ถึง เดือนมิถุนายน 2551)

กิจกรรม	ระยะเวลา	วัตถุประสงค์	ผลการดำเนินงาน
1. ประชุมสรุปทบทวนการจัดเวทีสัญจรของแต่ละหมู่บ้าน	มี.ค. 50	- เพื่อสรุปผลการดำเนินการจัดเวทีสัญจรของแต่ละหมู่บ้านเมื่อดำเนินการครบทั้ง 4 หมู่บ้าน - เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ในการนำเสนอประเด็นที่เป็นปัญหาหรือเป็นประเด็นที่ทีมวิจัยเยาวชนสนใจ	- ได้สรุปบทเรียนการดำเนินการจัดเวทีสัญจรในแต่ละหมู่บ้าน - ได้ประเด็นที่ทีมวิจัยเยาวชนในแต่ละหมู่บ้านสนใจ ได้แก่ - บ้านสันคยอม ประเด็นการเล่าขวัญ - บ้านป่าตึงงาม ประเด็นความเชื่อ - บ้านหลุก ประเด็นการจับสาว - บ้านใหม่จตุจักร ประเด็นการละเล่น
2. เวทีสรุปผลการดำเนินงานของโครงการวิจัยในระบะที่ 1 ของทั้ง 3 โครงการ	มี.ค. 50	- เพื่อให้แกนนำเยาวชนของทั้ง 3 โครงการได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการทำงานวิจัย - เพื่อสรุปผลการดำเนินงานของโครงการในระยะที่ 1 และวางแผนการดำเนินงานของโครงการในระยะที่ 2	- แกนนำเยาวชนของทั้ง 3 โครงการได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการทำงานวิจัยผ่านโครงการ ชำหมูบ้าน ชำมตำบล - ได้แผนการดำเนินงานในระยะที่ 2
3. จัดกิจกรรม “การเขียนโครงการวิจัย”	เม.ย. 50	- เพื่อให้ทีมวิจัยเยาวชนได้มีความรู้ความเข้าใจในการเขียนโครงการวิจัย - เพื่อให้ทีมวิจัยเยาวชนได้ฝึกเขียนโครงการวิจัย โดยใช้ประเด็นที่แต่ละหมู่บ้านสนใจมาฝึกเขียน	- ทีมวิจัยเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจในการเขียนโครงการวิจัย - ได้โครงการวิจัยย่อยในแต่ละประเด็นที่ทีมวิจัยเยาวชนสนใจ

4. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลและดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการในแต่ละประเด็นของแต่ละหมู่บ้าน	เม.ย. 50 – ก.พ. 51	เพื่อให้ทีมวิจัยเยาวชนได้เรียนรู้กระบวนการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยการได้ฝึกทักษะในการเก็บข้อมูล เช่น การสัมภาษณ์ การตั้งคำถาม การเป็นคนจัดกระบวนการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ และการจัดบันทึกข้อมูลผ่านกิจกรรมต่าง ๆ	เพื่อให้ทีมวิจัยเยาวชนได้เรียนรู้กระบวนการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยได้ฝึกทักษะในการเก็บข้อมูล เช่น การสัมภาษณ์ การตั้งคำถาม การเป็นคนจัดกระบวนการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ และการจัดบันทึกข้อมูลผ่านกิจกรรมต่าง ๆ	ทีมวิจัยเยาวชนได้เรียนรู้กระบวนการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ และมีการพัฒนาทักษะในด้านต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น
5. จัดอบรม “นักจัดรายการวิทยุชุมชนรุ่นเยาว์”	พ.ค. 50	- เพื่อให้เยาวชนได้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการจัดรายการวิทยุชุมชน	- เพื่อให้เยาวชนได้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการจัดรายการวิทยุชุมชน	- เยาวชนมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องของการจัดรายการวิทยุชุมชนเพิ่มมากขึ้น
6. การฝึกปฏิบัติการการจัดวิทยุชุมชน	พ.ค.50 – ก.พ. 51	เพื่อให้เยาวชนได้ฝึกทักษะในการประชาสัมพันธ์ การสัมภาษณ์ การรวบรวม การวิเคราะห์ และการจัดบันทึกข้อมูลผ่านกิจกรรมต่าง ๆ	เพื่อให้เยาวชนได้ฝึกทักษะในการประชาสัมพันธ์ การสัมภาษณ์ การรวบรวม การวิเคราะห์ และการจัดบันทึกข้อมูลผ่านกิจกรรมต่าง ๆ	เยาวชนมีความรู้ มีทักษะในการประชาสัมพันธ์ การสัมภาษณ์ การรวบรวม การวิเคราะห์ และการจัดบันทึกข้อมูลเพิ่มมากขึ้น
7. จัดทำแบบสำรวจข้อมูลเยาวชนที่เข้าร่วมส่วนร่วมในโครงการ (ทำเนียบเยาวชนในโครงการ)	ก.ค. 50 – ส.ค. 50	เพื่อรวบรวมฐานข้อมูลของเยาวชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการวิจัย	เพื่อรวบรวมฐานข้อมูลของเยาวชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการวิจัย	ได้ทำเนียบเยาวชนที่เข้าร่วมในโครงการ
8. ประชุมสรุปบทเรียนและประเมินผลการจัดรายการวิทยุจัด	ส.ค. 50	- เพื่อสรุปและประเมินผลการจัดรายการวิทยุของเยาวชน - เพื่อหาแนวทางและรูปแบบในการจัดรายการให้เหมาะสม	- เพื่อสรุปและประเมินผลการจัดรายการวิทยุของเยาวชน - เพื่อหาแนวทางและรูปแบบในการจัดรายการให้เหมาะสม	- ได้บทเรียนข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในการจัดรายการวิทยุ - ได้แผนผังในการจัดรายการวิทยุที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเยาวชน

9. เวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและนำเสนอผลงานวิจัยที่ได้จากประเด็นปัญหาของแต่ละหมู่บ้านทั้ง 4 หมู่บ้านในการลงไปเก็บข้อมูลมาสรุปร่วมกัน	ส.ค. 50 – ก.ย. 50	- เพื่อให้ทีมวิจัยเยาวชนได้มานำเสนอผลงานวิจัยของแต่ละหมู่บ้าน - เพื่อติดตามความก้าวหน้าในแต่ละประเด็นที่แต่ละหมู่บ้านไปศึกษา	เยาวชนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงานวิจัย
10. นำเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน (งานก้าวกล้า พลังปัญญาชุมชน)	ต.ค. 50	เพื่อให้เยาวชนได้สะสมประสบการณ์ในการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกับเครือข่าย	เยาวชนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ติดตามผลการดำเนินงาน
11. จัดกิจกรรม “งานวิจัยสัมพันธ์ 4 หมู่บ้าน”	พ.ย. 50	- เพื่อให้ทีมวิจัยเยาวชนได้มาฝึกทักษะและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดกิจกรรม - เพื่อเป็นการเติมเต็มกำลังใจให้ทีมวิจัยเยาวชน	เยาวชนนำความรู้และทักษะจากการจัดงานวิจัยสัมพันธ์ไปปรับใช้ในการดำเนินงานในหมู่บ้านของตนเอง
12. สรุปงานวิจัยและพบทวนกิจกรรมในการดำเนินงานตามโครงการ	ม.ค. 51	เพื่อสรุปงานวิจัยและพบทวนกิจกรรมในการดำเนินงานตามโครงการ	- ประชุมทีมวิจัยเยาวชนเพื่อสรุปงานวิจัยและพบทวนกิจกรรมในการพัฒนาฐานข้อมูลทำนา - ทีมวิจัยเยาวชนได้รับประสบการณ์ในการการทำงานวิจัย

13. ประชาสัมพันธ์ผลของการดำเนินงานวิจัยให้กับชุมชนรับทราบ - ไลน์ - บอร์ด - แผ่นพับ - เสียงตามสาย - วิทูรชุมชน	มี.ค.50 – มี.ย. 51	- เพื่อประชาสัมพันธ์ผลของการดำเนินงานวิจัยให้กับชาวบ้านในชุมชน^๒ได้รับทราบความเคลื่อนไหวของโครงการวิจัย - เพื่อให้เยาวชน^๒ได้ฝึกทักษะในการประชาสัมพันธ์ การสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ และการจัดบันทึกข้อมูลผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น นักจัดรายการวิทยุ	- ชาวบ้านในชุมชนรับทราบถึงผลของการดำเนินงานและสนใจที่จะเข้าร่วมส่วนร่วมในโครงการวิจัย - เยาวชนมีความรู้และมีทักษะในการประชาสัมพันธ์ การสัมภาษณ์ การรวบรวมการวิเคราะห์ และการจัดบันทึกข้อมูลเพิ่มมากขึ้น
14. จัดเวทีสรุปการทำโครงการวิจัยซึ่งมีเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม ของทั้ง 3 โครงการ	20 เม.ย. 51	เพื่อสรุปการทำงานของ 3 โครงการ ประชาสัมพันธ์การทำงานวิจัยของเยาวชนในพื้นที่ และเป็นการสร้างแรงจูงใจให้เยาวชนและคนในพื้นที่เห็นประโยชน์ของการทำงานวิจัย	เยาวชนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงานวิจัย - ผู้นำชุมชน คนในพื้นที่ รวมทั้งผู้ปกครองได้ทราบถึงผลของการทำงานวิจัยของเยาวชน - เยาวชนมีการทำงานวิจัยต่อเนื่องไปในพื้นที่

บทที่ 4

ผลการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชน ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาตามประเด็นเนื้อหาของการวิจัย โดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการจัดเวทีสนทนาสัญจร การสนทนากลุ่มย่อย การฝึกอบรบ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์พูดคุยอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการและการจดบันทึกต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. บริบททั่วไปของตำบลป่าสัก
2. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชน
 - 2.1. การทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชนในการทำงานวิจัย
 - 2.2. การค้นหาแกนนำเยาวชนเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยและเยาวชนที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชน
 - 2.3. การจัดกิจกรรมเพื่อให้เยาวชนเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงของชุมชนโดยจัดเวทีสัญจร
 - การฝึกฝนจัดประชุมสัญจรแต่ละหมู่บ้าน
 - การพูดคุยกับผู้เฒ่าผู้แก่เพื่อเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในเวทีแต่ละหมู่บ้าน
 - 2.4. การประมวลข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตำบลป่าสัก
 - 2.5. การสรุปบทเรียนกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนและตัวบ่งชี้พัฒนาการ
3. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชนตำบลป่าสัก อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน

1. บริบททั่วไปของตำบลปาลัก

ตำบลปาลัก ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ประกอบไปด้วย 18 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านสันคะยอม บ้านหนองบัว บ้านป่าตึงงาม บ้านหลุก บ้านหนองปลาขอ บ้านสันปาลัก บ้านน้ำพุ บ้านห้วยม้าโก้ง บ้านกอเปา บ้านหนองหลุม บ้านหนองท่า บ้านสันหลวง บ้านหนองชีว บ้านหนองไซ บ้านน้ำบ่อเหลือง บ้านทรายทอง บ้านใหม่ และบ้านใหม่จตุจักร

ตำบลปาลักนั้นแต่เดิมเป็นพื้นที่ที่มีการปลูกต้นสักและมีปาลักอยู่จำนวนมาก คนสมัยโบราณจึงได้ตั้งชื่อให้ตำบลนี้ว่า ตำบลปาลัก และเรียกติดปากกันนับแต่นั้นมา ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2469 ได้มีการยุบตำบลปาลักรวมกับตำบลเวียงยอง โดยมีนายแก้ว กันทะวงศ์วาน เป็นกำนันและอยู่ในความปกครองของตำบลเวียงยองมาประมาณ 3 ปี ภายหลังได้แยกออกมาเป็นตำบลปาลักอีกครั้ง โดยมีกำนันชื่อ นายปัน สุทธิกุล ซึ่งเป็นกำนันคนแรกของตำบลปาลัก การเข้ามาก่อตั้งถิ่นฐานของราษฎรในตำบลนี้ มาจากพื้นที่ใกล้เคียงพอจะแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มพูดภาษาคำเมือง และกลุ่มพูดภาษาของ ได้แก่ หมู่ที่ 1, หมู่ที่ 3, หมู่ที่ 4, หมู่ที่ 6, หมู่ที่ 8, หมู่ที่ 14, หมู่ที่ 15, และหมู่ที่ 16 การตั้งบ้านเรือนจะเป็นแบบกระจุกใกล้ ๆ กัน

ตำบลปาลักตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของ ที่ว่าการอำเภอเมืองลำพูน ระยะทางห่างที่ว่าการอำเภอประมาณ 5 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อ	ตำบลเวียงยองและตำบลบ้านกลาง
ทิศใต้	ติดต่อ	ตำบลเหมืองจี้
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	ตำบลศรีบัวบาน
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	ตำบลหนองหนาม

เส้นทางคมนาคม

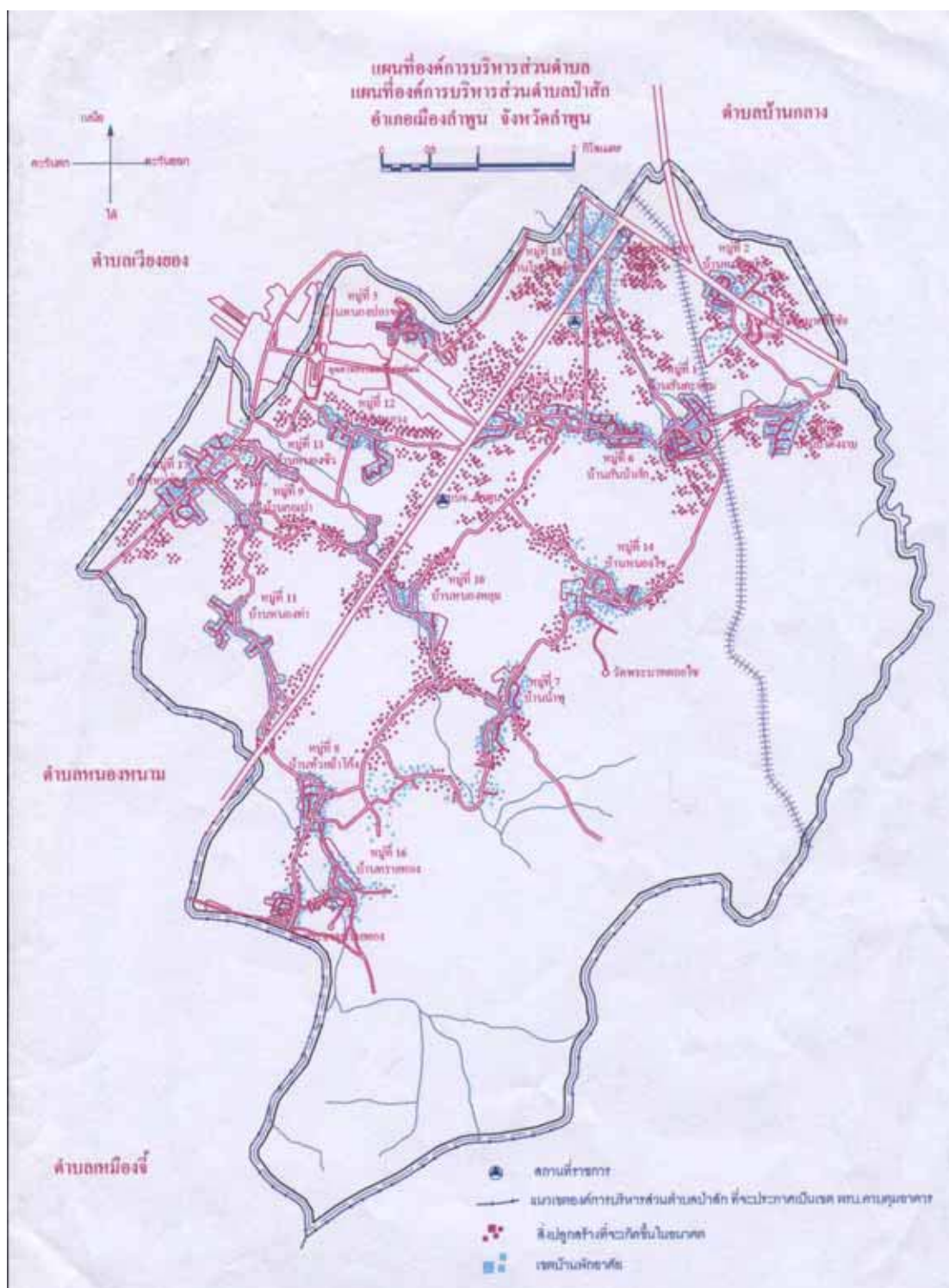
มีทางหลวงแผ่นดิน ทางหลวงจังหวัดและทางรถไฟผ่านแนวเขตตำบล มีถนนลาดยางและถนนคอนกรีตเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้าน สามารถเดินทางได้สะดวก เส้นทางที่สำคัญ ได้แก่

เส้นทางที่ 1 ถนนซูเปอร์ไฮเวย์ เชียงใหม่ – ลำปาง ผ่านหมู่ที่ 2

เส้นทางที่ 2 ถนนเชื่อมต่อจากถนนซูเปอร์ไฮเวย์ เชียงใหม่ – ลำปาง เข้าในเมืองลำพูน ระยะทาง 6 กิโลเมตร ผ่านหมู่ที่ 4

เส้นทางที่ 3 ถนนรอบเมืองดอยติ – ป่าซาง ระยะทาง 20 กิโลเมตร ผ่านหมู่ที่ 4, หมู่ที่ 8, หมู่ที่ 10, หมู่ที่ 11, หมู่ที่ 13, และ หมู่ที่ 15 ทางรถไฟ เส้นทางเชียงใหม่ – กรุงเทพฯ 3, 4, 6

แผนที่ 1 แผนที่ตำบลป่าสัก

จำนวนประชากรและครัวเรือน

มีจำนวนประชากรรวม 10,951 คน แยกเป็นชาย 5,321 คน หญิง 5,630 คน มีครัวเรือนทั้งหมด 4,021 ครัวเรือน และได้แยกเป็น

1. เกษตรกร	1,328	ครัวเรือน หรือร้อยละ	33
2. รับจ้างทั่วไป	1,700	ครัวเรือน หรือร้อยละ	42
3. ค้าขาย	643	ครัวเรือน หรือร้อยละ	16
4. รับราชการ	350	ครัวเรือน หรือร้อยละ	9

ตารางที่ 4 จำนวนประชากรและครัวเรือนตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน		จำนวนประชากร		
		ทั้งหมด	เกษตรกร	ชาย	หญิง	รวม
1	สันคะยอม	267	159	422	492	914
2	หนองบัว	275	41	311	322	633
3	ป่าดิงงาม	97	54	119	115	234
4	บ้านหลุก	652	35	443	504	947
5	หนองปลาขอ	118	51	161	186	347
6	สันป่าสัก	353	163	552	598	1,150
7	น้ำพุ	234	76	356	377	733
8	ห้วยม้าโค้ง	207	87	269	315	584
9	กอเปา	165	85	282	310	592
10	หนองหลุม	157	20	240	241	481
11	หนองท่า	180	92	306	277	583
12	สันหลวง	107	47	146	168	314
13	หนองชีว	202	90	304	315	619
14	หนองไซ	217	85	344	333	677
15	น้ำบ่อเหลื่อง	275	33	223	223	446
16	ทรายทอง	156	93	256	264	520
17	บ้านใหม่ร่องเกลบ	182	109	328	316	644
18	ใหม่จตุจักร	177	8	259	274	533
รวม		4,021	1,328	5,321	5,630	10,951

ที่มา : เอกสารแนวทางการพัฒนาการเกษตรตำบลป่าสัก กรมส่งเสริม ปี 2547

การเลี้ยงสัตว์

การเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพหนึ่งของเกษตรกร ในอดีตเกษตรกรเลี้ยงวัว ควาย ไข่ ไก่ เป็ด สุกร ไข่บริโภคเป็นหลัก นอกจากการปลูกพืชคือข้าว หลังการเก็บเกี่ยว พื้นที่ว่างมีการปลูกพืชอื่นตาม จึงใช้เป็นแหล่งเลี้ยงโคได้ตลอดปี สัตว์เลี้ยงอีกชนิดหนึ่งที่มีความสำคัญในปัจจุบัน นับวันจะมีผู้เลี้ยงเพิ่มขึ้นคือ สุกร โดยมีสหกรณ์ผู้เลี้ยงสุกรเชียงใหม่-ลำพูน ให้การสนับสนุนและส่งเสริม

สภาพการผลิต

การประกอบอาชีพของเกษตรกร ได้แก่ การทำนาปลูกข้าวในฤดูฝน การทำสวนลำไย มะม่วง ซึ่งเกษตรกรมีความรู้ความชำนาญและประสบการณ์มายาวนาน มีการเลี้ยงสัตว์ที่สำคัญ ได้แก่ สุกร และโคพื้นเมือง การเลี้ยงสัตว์น้ำ เกษตรกรเลี้ยงกันไม่มากนัก ถึงแม้ในพื้นที่ตำบลนี้จะมีสระน้ำจำนวนมาก แต่จะใช้สำหรับเก็บน้ำเพื่อใช้ในการทำนา อย่างไรก็ตาม เนื่องจากมีสถานีประมงน้ำจืดตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบล ในอนาคตคงมีการส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์น้ำอื่นกันมากขึ้น ปัจจุบันมีผู้เลี้ยงปลาในบ่อ 22 ครัวเรือน พื้นที่ 6 ไร่ การทำการเกษตรของเกษตรกรส่วนใหญ่จะทำมากกว่า 1 กิจกรรม ซึ่งการทำการเกษตรในสมัยก่อนใช้แรงงานสัตว์ในการทำนา คือ วัว ควาย ไก่ นา ปัจจุบันได้ใช้รถไถนาเดินตามหรือรถแทรกเตอร์แทน เนื่องจากความสะดวกและความรวดเร็ว เพื่อพัฒนาการผลิตให้ได้ทั้งการผลิตและปริมาณ สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ตำบลนี้ให้ความสำคัญในการนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้กับกิจกรรมของตนเอง เช่น การใช้พันธุ์ดี การปฏิบัติดูแลรักษา การใช้สารเคมีให้ถูกต้องและปลอดภัย เป็นต้น

แหล่งน้ำที่สำคัญเพื่อการเกษตรในฤดูฝน

ตำบลแห่งป่าสักตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อาศัยน้ำฝน จะมีน้ำเพียงบางส่วนของพื้นที่ได้รับน้ำจากแหล่งอื่น ๆ เพิ่มเติมจากน้ำฝน ได้แก่

ลำน้ำแม่สาร ได้จากอ่างเก็บน้ำแม่สาร ตำบลศรีบัวบาน โดยจะมีการระบายน้ำไว้ในฤดูฝนเป็นช่วง ๆ เพื่อใช้ในพื้นที่ปลูกข้าวของหมู่ที่ 1 ถึงหมู่ที่ 7 และ หมู่ที่ 14 รวมจำนวน 8 หมู่บ้าน ส่วนใหญ่ฤดูแล้งถ้าปริมาณน้ำในอ่างยังมีเหลืออีกมากก็อาจจะระบายน้ำให้บ้างเพื่อช่วยเกษตรกรที่มีสวนไม้ผลและพืชผักปลูกอยู่ตามแนวลำน้ำ พื้นที่รับน้ำจากแหล่งน้ำจำนวน 3,040 ไร่

น้ำแม่ทา แหล่งต้นน้ำจากคอยขุนทา อำเภอแม่ทา ไหลผ่านตำบลเหมืองจี้ และตำบลบ้านแป้น ในปีที่มีฝนตกมากและระดับน้ำในแม่น้ำสูงพอ ก็จะไหลเข้าสู่ลำเหมืองต่าง ๆ เริ่มที่หมู่ที่ 4 ต.หนองหนาม ผ่านหมู่ที่ 16 ต.ป่าสัก ไปที่หมู่ที่ 9, 10, 11, 12, 13 ปัจจุบันใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำนี้น้อยลงไปเนื่องจาก ลำเหมืองต้นเงิน สภาพภูมิประเทศได้เปลี่ยนไป เส้นทางน้ำเดิมใช้การได้ไม่ดี พื้นที่รับน้ำ 1,000 ไร่

ลำห้วยไฟ แหล่งต้นน้ำจากป่าไม้และภูเขาทางทิศใต้ของตำบล ปีที่มีฝนตกสม่ำเสมอในฤดูฝน น้ำในลำห้วยจะมีต่อเนื่อง ใช้ในพื้นที่ปลูกข้าวของหมู่ที่ 8 , 7 และบางส่วนของหมู่ที่ 10 พื้นที่รับน้ำจากแหล่งนี้ประมาณ 800 ไร่

ศาสนา และพิธีกรรม

ประชากรในตำบลนับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัดจำนวน 16 แห่ง ชุมชนในคิด หมู่บ้านกับวัดมีความผูกพันอย่างแน่นแฟ้น เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ในวันสำคัญทางศาสนา การทำบุญต่าง ๆ ตามเดือนประเพณีที่สืบทอดกันมาจากรบรรพบุรุษ เช่น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการทำนา อาทิ พิธีสวดชัยถวาย การไหว้พระแม่โพสพ การสวดชัยข้าวและการตอลข้าวใหม่ เป็นต้น ประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง และประเพณีอีกหลาย ๆ อย่าง ตลอดจนพิธีกรรม เช่น การตั้งศาลพ่อบ้านของแต่ละหมู่บ้าน เพราะเชื่อว่าจะช่วยปกป้องรักษาหมู่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข อย่างไรก็ตามในปัจจุบันพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำนาลดลง เพราะคนรุ่นใหม่ไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม เด็กและเยาวชนจากบางครอบครัวที่ทำนา อาจจะมีโอกาสได้เรียนรู้บ้าง

การศึกษา

ในอดีตมีแต่เด็กผู้ชายที่ได้เรียนหนังสือ เพราะได้เป็นเด็กวัดและเมื่อจบป.4 ที่โรงเรียนวัดสันป่าสักก็บวชเป็นสามเณร และเรียนต่อที่โรงเรียนเมธีวุฒิการ ส่วนเด็กผู้หญิงส่วนมากจะจบเพียง ป.4 และออกมาช่วยพ่อแม่ทำนา และเมื่อมีโรงงานยาสูบและเกิดนิคมอุตสาหกรรมก็ย้ายไปอยู่ในโรงงาน ปัจจุบันการศึกษาของประชากรส่วนใหญ่ประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ จบการศึกษาก่อนจบคือ ป.4 และ ป.6 และประมาณ 15 เปอร์เซ็นต์ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 การศึกษาของประชากรที่สูงกว่าภาคบังคับจะมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่เห็นความสำคัญและมีความพร้อมในด้านเศรษฐกิจที่จะส่งเสริมบุตรหลานให้มีการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นสำหรับสถานศึกษาในตำบล มีโรงเรียนประถมศึกษา 8 แห่งและโรงเรียนมัธยมศึกษา 2 แห่ง

1.1 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตำบลป่าสัก

ในอดีตตำบลป่าสักมีความอุดมสมบูรณ์ทำให้คนในชุมชนมีวิธีการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนมากกว่าเพื่อการค้า มีการทำนาเป็นหลัก วิธีการทำนอยังอาศัยแรงงานคน แรงงานสัตว์ ใช้เครื่องมือและวิธีการง่าย ๆ เป็นการผลิตแบบพึ่งตนเอง เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา กระแสการผลิตแบบทุนนิยมได้เข้ามาในชุมชน สมาชิกในชุมชนเริ่มทำการผลิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการตลาดภายนอกมากขึ้น สินค้าที่ผลิตเปลี่ยนรูปแบบตามมาตรฐานที่กำหนดจากตลาดมากขึ้น การตลาดจากการแลกเปลี่ยนสินค้าในชุมชน เปลี่ยนเป็นการซื้อขายด้วยเงินสด เกิดขึ้นมากช่วง พ.ศ. 2530 – 2535 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของคนในชุมชนอันเนื่องมาจาก

มีการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมลำพูนขึ้นในตำบลบ้านกลางห่างจากตำบลป่าสัก 6 กิโลเมตร ชาวบ้านวัยแรงงานเริ่มไปเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมทั้งในนิคมอุตสาหกรรมและเครื่องสหพัฒน์ในตำบลป่าสักเอง มีนายทุนเข้ามาซื้อที่ดินอย่างแพร่หลาย เพื่อสร้างร้านอาหารสถานบันเทิงต่าง ๆ รวมทั้งหอพัก และบ้านจัดสรร เมื่อที่ดินมีราคาแพงชาวบ้านหลายครอบครัวที่มีที่ดินที่สวน ต่างขายที่ดินทำกินดังกล่าว จึงทำให้กลุ่มทำอาชีพเกษตรกรรมไม่มีที่ดินทำกิน หรือที่มีไม่เพียงพอหากต้องการทำการเกษตรจึงขอเช่าจากนายทุนในราคาที่สูง จึงเป็นปัจจัยให้ชาวบ้านละทิ้งอาชีพทางการเกษตรไปสู่อาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม และเข้าสู่ภาคการบริการ จึงทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป โครงสร้างทางครอบครัวเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ทุกคนในบ้านต่างมีภาระและบทบาทหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบของตนเองทำให้ความสำคัญในครอบครัว ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ลดความสำคัญลง

โดยเฉพาะพื้นที่ทั้ง 5 หมู่บ้าน ที่ผู้วิจัยเข้าไปทำการศึกษามีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งทั้งประกอบด้วย หมู่ 1 บ้านสันคะยอม หมู่ 3 บ้านป่าดิงงาม หมู่ 4 บ้านหลุก หมู่ 6 บ้านสันป่าสัก และหมู่ 18 บ้านใหม่จตุจักร เป็นหมู่บ้านที่หลากหลายอาชีพ ทั้งทำการเกษตร ทั้งค้าขาย และเป็นลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม มีการคมนาคมที่สะดวก ได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของเมือง ชุมชนสูญเสียที่ดินทำกินให้กับนายทุน และเกิดบ้านจัดสรรขึ้นในหมู่บ้าน เพราะชาวมุสลิมที่อยู่ตรงกลางระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนชนบท ซึ่งในอดีตชุมชนชาวมุสลิมก็เคยอยู่ในสภาพชุมชนชนบทมาก่อน ซึ่งจะสามารถเห็นถึงความเป็นอยู่การดำเนินวิถีชีวิตเกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

1.2 พัฒนาการความเป็นมาของกลุ่มเยาวชนตำบลป่าสัก

1.2.1 กลุ่มหนุ่มสาวตำบลป่าสัก

การรวมตัวของกลุ่มหนุ่มสาวในอดีตนั้น เป็นการรวมตัวของกลุ่มหนุ่มสาวในวัย 15 ปีขึ้นไป มีการรวมตัวกันแบบหลวม ๆ ไม่มีกฎเกณฑ์ที่ตายตัวแน่นอน การปฏิบัติของสมาชิกจะทำตามข้อตกลงของกลุ่มเป็นครั้งคราวในช่วงที่ว่างจากงานทางการเกษตร ซึ่งเป็นงานหลักในครอบครัว โดยทางกลุ่มมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดภูมิปัญญาของชุมชน ทั้งในเรื่องของการเป็นแกนนำหลักสำคัญในการทำกิจกรรมที่เป็นงาน “หน้าหมู่บ้าน” ของชุมชน และเป็นกำลังสำคัญ หรือเรียกว่า “หัวเรี่ยวหัวแรง” ของชุมชนในกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น หากมีงานวัด กลุ่มหนุ่มสาวจะมาร่วมประชุม ปรึกษาหาแนวทางปฏิบัติในการจัดงาน แบ่งหน้าที่กันทำ ส่วนกลุ่มผู้อาวุโสก็จะเป็นที่ปรึกษาของกลุ่ม ต่อมาเมื่อปีพ.ศ. 2528 นิคมอุตสาหกรรมลำพูนได้มาตั้งโรงงานใกล้หมู่บ้าน ชาวบ้านและหนุ่มสาวเห็นว่าเป็นว่าเป็นอาชีพที่มีรายได้ดีจึงหันไปประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานในนิคมอุตสาหกรรม รวมถึงโรงงานยาสูบและโรงงานในเครื่องสหพัฒน์ ที่ก่อตั้งตามกันมา

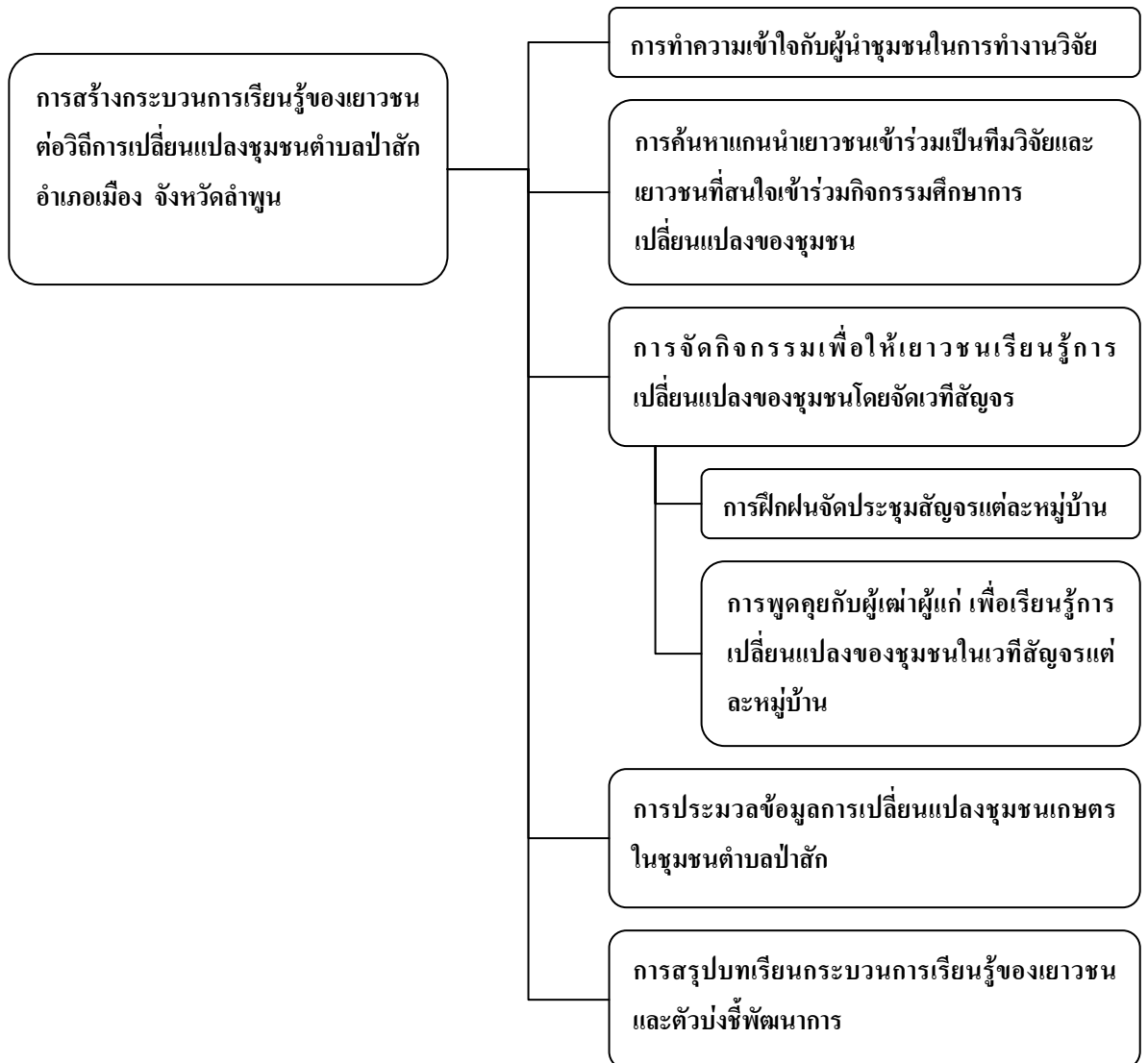
ตามลำดับ หนุ่มสาวบางคนแต่งงานมีครอบครัว มีภาระมากขึ้น จึงไม่มีเวลาร่วมกิจกรรม ทำให้ระยะต่อมากลุ่มหนุ่มสาวค่อย ๆ ลดบทบาทการทำกิจกรรมของหมู่บ้านและสลายกลุ่มไป

1.2.2 สภาเด็กและเยาวชนตำบลป่าสัก

เมื่อการรวมกลุ่มของเยาวชนในอดีต หรือที่เรียกกันว่า “กลุ่มหนุ่มสาว” ได้สลายตัวไป แต่องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชนยังคงเล็งเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มเยาวชนและพยายามที่จะตั้งกลุ่มเยาวชนขึ้นอีก จนเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ.2549 องค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก ได้ดำเนินการจัดตั้ง สภาเด็กและเยาวชนตำบลป่าสักขึ้น เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพและระดมพลังเด็กและเยาวชนร่วมพัฒนาสังคมอย่างเข้มแข็งและยั่งยืนในทุกหมู่บ้านอย่างแท้จริง และเพื่อให้เป็นองค์กรกลางของเด็กและเยาวชนและเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกลุ่มเด็กและเยาวชนในระดับหมู่บ้าน จึงได้แต่งตั้งเด็กและเยาวชนเป็นคณะกรรมการสภาเด็กและเยาวชนตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูนขึ้น โดยมี นายอาทิตย์ วันเวียง เป็นประธานกรรมการ แต่กลุ่มสภาเด็กและเยาวชนตำบลป่าสักก็ไม่คลิ๊กเหมือนกลุ่มหนุ่มสาวในอดีต เพราะว่า ปัจจุบันเยาวชนที่เขามารวมกลุ่มนั้นต่างมีภาระหน้าที่ในการศึกษา บางคนต้องไปศึกษาต่างจังหวัด เช่น ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นต้น ทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ อีกทั้งการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนขององค์การบริหารส่วนตำบลป่าสักไม่ต่อเนื่อง ส่งผลต่อการรวมกลุ่มของเยาวชนในปัจจุบัน

2. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชน

จากการดำเนินงานโครงการ กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชน ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ผู้วิจัยได้ศึกษาและลงพื้นที่เป้าหมาย ได้ทำการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ โดยการประยุกต์ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการวิจัยและพัฒนา ผู้วิจัย ทีมวิจัยเยาวชน และคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอนของการวิจัย และผลการดำเนินงานที่ผ่านมาสามารถสรุปกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนในการลงพื้นที่ทำงานวิจัยได้ดังแผนภูมิที่ 2 ต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 2 การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชนเกษตร

2.1 การทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชนในการทำงานวิจัย

ดังได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า ความไว้วางใจของชุมชนต่อตัวผู้วิจัยเป็นเงื่อนไขสำคัญของการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่เจาะลึก ไม่บิดเบือนความจริง และน่าเชื่อถือมากที่สุด การสื่อสารกับชุมชนถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ ผู้วิจัยได้สื่อสารกับชุมชนที่เข้าไปศึกษาโดยผ่านทางผู้นำชุมชน ผู้นำหมู่บ้าน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โดยผ่านการประชาสัมพันธ์ใช้เสียงตามสายภายในหมู่บ้าน ซึ่งผู้วิจัย ได้เข้าไปแนะนำตัวขอความอนุเคราะห์ ทำความเข้าใจและขอความร่วมมือในการมาศึกษาวิจัยในเรื่องการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิถีการ

เปลี่ยนแปลงชุมชน โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ ทำความเข้าใจในการดำเนินการวิจัย ให้กับผู้นำชุมชน เพื่อให้ผู้นำชุมชนเป็นคนกลางในการประชาสัมพันธ์ให้กับผู้ปกครอง กลุ่มผู้ใหญ่ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเยาวชน รวมไปถึงผู้คนในชุมชนได้รับทราบ

การทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชนผู้วิจัยได้นำเสนอเป็นรายหมู่บ้านในพื้นที่เป้าหมาย โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจในการดำเนินโครงการกับผู้ใหญ่บ้านและชุมชน และเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการลงพื้นที่ และประชาสัมพันธ์ ซึ่งผู้วิจัยต้องเตรียมเอกสารแนะนำงานวิจัย และหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการประชาสัมพันธ์ให้กับผู้นำหมู่บ้านด้วย ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.1.1 การประสานงานกับผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านสันคะยอม

บ้านสันคะยอม เป็นหมู่บ้านที่มีงานวิจัยและโครงการต่าง ๆ ทั้งจากบุคคลภายนอกและบุคคลในชุมชนมาทำการศึกษา ทำให้หมู่บ้านนี้มีประสบการณ์ในการทำงานวิจัยมาก่อน ในวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2549 มีการจัดเวทีประชุมกลุ่มข่าวในโครงการวิจัยเรื่องการพัฒนาฐานข้อมูลการทำนาของตำบลป่าสัก ในหมู่บ้านสันคะยอม ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปร่วมในเวทีนี้ด้วย ซึ่งกระบวนการในการจัดเวทีการประชุมครั้งนี้ ก่อนเริ่มประชุมผู้เข้าร่วมประชุมจะต้องแนะนำตัวให้กับที่ประชุมทราบว่าตนเป็นใคร ดำรงตำแหน่งอะไร มาจากไหน ซึ่งการกระบวนการนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสพบกับนายวิทยา สมนาศักดิ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านสันคะยอม ผู้วิจัยจึงได้แนะนำตัว รวมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์ ทำความเข้าใจ เพื่อชี้แจงถึงรายละเอียดในการทำวิจัย และขออนุญาตในการทำกิจกรรมในพื้นที่ ขอความอนุเคราะห์ในการประกาศเสียงตามสายเพื่อประชาสัมพันธ์ ให้กับเยาวชน พ่อแม่ ผู้ปกครอง รวมไปถึงผู้คนในชุมชนได้รับทราบในการที่ผู้วิจัยได้เข้ามาทำการศึกษาในพื้นที่ ภายใต้นงานวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชนตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน อีกทั้งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาวรณ์ โอกาสพัฒนกิจ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้แก่ผู้วิจัย เป็นคนในพื้นที่บ้านสันคะยอม เป็นคนที่ชุมชนให้การยอมรับนับถือ จึงเป็นการง่ายในการเข้าไปศึกษาวิจัยในพื้นที่นี้

ผลที่ได้รับ

ผู้ใหญ่บ้าน รับรู้ เข้าใจ และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี อีกทั้งยังได้แนะนำบุคคลสำคัญ ๆ ที่มีบทบาทในด้านต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านโดยเฉพาะผู้ที่ทำงานและมีส่วนเกี่ยวข้องกับเยาวชน และให้ความช่วยเหลือในการศึกษาบริบทเบื้องต้นของชุมชน ทำให้ได้ทราบรายละเอียดต่าง ๆ ทางด้านภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ของพื้นที่ ทั้งในเรื่องการรวมกลุ่มของเยาวชนซึ่งจะเป็นแนวทางในการค้นหากลุ่มเป้าหมายของการวิจัยครั้งนี้ อย่างไรก็ตามในการประสานงานกับพ่อหลวงได้ถือโอกาสดำเนินการในการจัดเวทีประชุมกลุ่มข่าว จึงทำให้เวลากระชั้นชิดในการชี้แจงรายละเอียด พร้อมทั้งแลกเปลี่ยนข้อมูลต่าง ๆ เป็นการลงพื้นที่อย่างเป็นทางการครั้งแรก ประสบการณ์ยังน้อย

ทำให้ผู้วิจัยประหม่า พุดผัดพุดถูก ซึ่งสิ่งที่ผู้วิจัยได้เรียนรู้ คือ เพื่อการสะดวกในการดำเนินการประสานงานครั้งต่อไป ผู้วิจัยควรขออนามบัตรหรือเบอร์โทรศัพท์ที่ติดต่oได้ไว้ เพื่อการนัดหมายครั้งต่อไป

2.1.2 การประสานงานกับผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 4 บ้านหลุก

การทำความเข้าใจและชี้แจงวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เข้าไปพบผู้ใหญ่บ้านสำราญ เป็งมัยยา ที่บ้าน เพื่อชี้แจงถึงรายละเอียดในการทำวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชนตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ตั้งแต่ความเป็นมาของโครงการ วัตถุประสงค์ แผนการดำเนินกิจกรรมและผลที่คาดว่าจะได้รับ ทั้งนี้ เป็นการแนะนำตัวผู้วิจัยเอง และขออนุญาตในการทำกิจกรรมในพื้นที่ ขอความอนุเคราะห์ในการประกาศเสียงตามสายเพื่อประชาสัมพันธ์ให้กับเยาวชน พ่อแม่ ผู้ปกครอง รวมไปถึงผู้คนในชุมชนได้รับทราบในการที่ผู้วิจัยได้เข้ามาทำการศึกษาในพื้นที่

ผลที่ได้รับ

ผู้ใหญ่บ้าน รับรู้ เข้าใจ และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี อีกทั้งยังได้แนะนำชื่อแกนนำเยาวชนในหมู่บ้าน ประธานอดีตกลุ่มหนุ่มสาว รายละเอียดของการรวมกลุ่มของเยาวชนในอดีต และให้ความช่วยเหลือในการศึกษาบริบทเบื้องต้นของชุมชน ทำให้ได้ทราบรายละเอียดต่าง ๆ ทางด้านภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ของพื้นที่ ทั้งในเรื่องการรวมกลุ่มของเยาวชนซึ่งจะเป็นแนวทางในการค้นหากลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม ตัวผู้วิจัยเป็นคนนอกพื้นที่ เลยมีปัญหาในเรื่องการสื่อสาร เพราะภาษาที่พ่อหลวงใช้สื่อสารกับผู้วิจัย คือ ฟังภาษายอง ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้สื่อสารกัน ในหมู่บ้าน ทำให้บางประโยคต้องสื่อสารกันหลายครั้งถึงจะเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน และเนื่องจากหมู่ที่ 4 บ้านหลุกนี้มีถนนสายลำพูน – ป่าซาง ตัดผ่านกลางหมู่บ้าน อีกทั้งยังอยู่ติดกับบ้านใหม่จตุจักรซึ่งเพิ่งแยกออกมาเป็นหมู่บ้าน ทำให้ผู้วิจัยหาทางไปบ้านผู้ใหญ่บ้านอยู่ประมาณหนึ่งชั่วโมง เนื่องจากว่าหลงทาง ฉะนั้นสิ่งที่ได้เรียนรู้ คือ ในการลงพื้นที่ ผู้วิจัยควรมีพี่เลี้ยงในพื้นที่ หรือบุคคลที่สามารถฟัง พูด ภาษายองได้ เพื่อจะได้แก้ปัญหาในเรื่องของการสื่อสาร และก่อนการลงพื้นที่แต่ละครั้งควรไปหาข้อมูลทั่วไปของพื้นที่เป้าหมาย เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล หรือ พี่เลี้ยงที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน และหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะการศึกษาแผนที่หมู่บ้านจะได้ไม่หลงทาง

2.1.3 การประสานงานกำนันตำบลป่าสัก หมู่ที่ 3 บ้านป่าตึงงาม

การทำความเข้าใจและชี้แจงวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เข้าไปดำเนินการประสานงานพ่อกำนันที่บ้านหลายครั้ง เพราะท่านไม่ค่อยอยู่บ้าน เนื่องจากว่าท่านมีภาระกิจหลายอย่าง ผู้วิจัยจึงฝากหนังสือขอความอนุเคราะห์ประชาสัมพันธ์และการลงพื้นที่พร้อมทั้งเอกสาร

แนะนำงานวิจัยไว้กับแม่บ้าน เพื่อสะดวกขึ้นเวลาเข้าประสานงานกับท่านในครั้งต่อไป เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2549 ผู้วิจัยนัดประชุมทีมวิจัยเยาวชนบ้านป่าดิงงาม จึงได้เข้าไปขออนุญาตในการประชาสัมพันธ์โดยการผ่านเสียงตามสายในหมู่บ้านอีกครั้ง แต่ท่านก็ติดภาระกิจ ไม่อยู่บ้าน จนกระทั่งวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2550 ผู้วิจัยและทีมวิจัยเยาวชนบ้านป่าดิงงามจะมีการจัดเวทีสัญจรในพื้นที่บ้านป่าดิงงาม ผู้วิจัยจึงได้เข้าไปประสานงานกับท่านพ่อกำนันอีกครั้ง พบท่านกำลังล้างทำความสะอาดศาลาเอนกประสงค์ เพื่อจัดประชุมประจำเดือน ผู้วิจัยจึงได้เข้าไปแนะนำตัว คำถามแรกที่พ่อกำนันถามผู้วิจัย คือ มีหนังสือทางราชการหรือไม่ จากหน่วยงานไหน ผู้วิจัยจึงถือโอกาสแนบหนังสือขอความอนุเคราะห์ท่านอีกครั้ง พร้อมทั้งแนะนำตัว รวมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์ เพื่อชี้แจงถึงรายละเอียดในการทำวิจัย และขออนุญาตในการทำกิจกรรมในพื้นที่ ขอความอนุเคราะห์ในการประกาศเสียงตามสายเพื่อประชาสัมพันธ์ ให้กับเยาวชน พ่อแม่ ผู้ปกครอง รวมไปถึงผู้คนในชุมชนได้รับทราบในการที่ผู้วิจัยได้เข้ามาทำการศึกษาในพื้นที่ ภายใต้งานวิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชนตำบลปาสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

จากการที่ผู้วิจัยได้พูดคุยกับพ่อกำนันท่านได้กล่าวว่า “เคยมีนักศึกษาเข้ามาเก็บข้อมูลในการทำวิจัยในพื้นที่หลายคน พอได้ข้อมูลไปทำวิทยานิพนธ์ จบแล้วก็หายไป ชุมชน หรือชาวบ้านก็ไม่ได้อะไร” ผู้วิจัยจึงได้อธิบายและทำความเข้าใจกับพ่อกำนัน ถึงขั้นตอนการกระบวนการทำงานว่า ผู้วิจัยทำงานวิจัยในเชิงพัฒนา โดยอาศัยประเด็นปัญหาในพื้นที่เป็นตัวตั้ง จึงได้เกิดงานวิจัยเรื่อง “กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชนเกษตรในชุมชนตำบลปาสัก อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน” ขึ้น ซึ่งเป็นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และงานวิทยานิพนธ์ ซึ่งเป็นการศึกษาค้นคว้าและปฏิบัติจริงในการศึกษาในระดับปริญญาโท ดังนั้นกระบวนการวิจัยที่ใช้จึงเป็นการรวมกันของงานในสองลักษณะ ซึ่งอาจจะมีความแตกต่างกันบ้างกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นชิ้นอื่น ๆ แต่ท้ายสุดแล้วจุดประสงค์ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้น ต้องการให้ชุมชนนั้นเข้มแข็ง มีศักยภาพสามารถรู้ถึงปัญหาและแก้ปัญหาของตัวเองได้

ผลที่ได้รับ

เมื่อพ่อกำนันได้เข้าใจถึงกระบวนการทำงานของผู้วิจัย ได้เข้าใจถึงเจตนารมณ์อันดีของผู้วิจัยต่อชุมชน ท่านก็มีความเข้าใจในงานวิจัยมากขึ้น และให้ความร่วมมือ จากที่กล่าวมาแล้วว่าความไว้วางใจของชุมชนต่อตัวผู้วิจัยเป็นเงื่อนไขสำคัญของการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ทักษะคติในแง่ลบของคนในชุมชนต่องานวิจัย ความไม่เข้าใจ เพราะการสื่อสารที่เข้าไปไม่ถึงคนชุมชน (เกาะไม่ถูกที่คน) เพราะฉะนั้นกระบวนการที่ทำให้ชุมชนเห็นถึงความจริงใจของผู้วิจัยนั้นก็มีความสำคัญ ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการแสดงความจริงใจให้กับชุมชนได้เห็น โดยการนำทีมวิจัยเยาวชนในหมู่บ้านที่มาร่วมกันเตรียมงานเวทีสัญจร มาช่วยพ่อกำนันทำความสะอาด

เอนกประสงค์ เชื้อเค๊าจัดสถานที่การประชุม ช่วยบริการแจกน้ำในระหว่างการประชุม พร้อมทั้งร่วมทำกิจกรรมกับชุมชน

2.1.4 การประสานงานผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 6

การทำความเข้าใจและชี้แจงวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานครั้งนี้ เป็นการลงพื้นที่ที่บ้านสันป่าสักครั้งที่ 4 ของผู้วิจัย เพราะก่อนหน้านี้ผู้วิจัย กับ คุณกิตติสันต์ ปวนปันคำ ซึ่งลงไปทำงานวิจัยในพื้นที่ ได้ไปพบท่านที่บ้านแต่ไม่มีโอกาสได้พบ เลยตัดสินใจติดต่อกับท่านโดยผ่านทางโทรศัพท์มือถือและนัดวันพูดคุยเพื่อชี้แจงและทำความเข้าใจ และขอความอนุเคราะห์จากท่านให้ประชาสัมพันธ์หาแกนนำเยาวชนให้เข้าร่วมกิจกรรม ท่านก็นัดหมายให้มาพบแกนนำเยาวชนในวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2549 นี้ ณ ศาลาเอนกประสงค์หมู่บ้าน เวลา 15.00 น. ผู้วิจัย กับ คุณกิตติสันต์ ก็ไปรอตั้งแต่เวลา 14.00 น. จนเวลาล่วงเลยไปประมาณ 15.30 น. ก็ไม่พบกลุ่มเป้าหมาย จนกระทั่งมีลุงคนหนึ่ง (ไม่ทราบชื่อ) เข้ามาถามและได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกัน ทำให้ทราบข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบ้านสันป่าสัก ว่า หมู่ 6 นั้นเป็นหมู่บ้านที่ใหญ่ที่สุดในตำบลป่าสัก ได้แยกเป็น 2 ส่วน คือ บ้านเหนือ กับบ้านใต้ ซึ่งทั้ง 2 นี้ ไม่ค่อยจะสามัคคีกัน เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านคนเก่าเป็นคนบ้านเหนือ แต่ผู้ใหญ่บ้านใหม่เป็นคนบ้านใต้ ทำให้ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันมีข้อมูลในหมู่บ้านน้อย เพราะไม่ได้ข้อมูลจากผู้ใหญ่บ้านเก่า เคยจะมีการแบ่งแยกหมู่บ้าน แต่ว่าเจ้าอาวาสวัดสันป่าสักนั้นขอไว้ และตัวผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันไม่ค่อยมีเวลาว่าง เพราะต้องทำธุรกิจเกี่ยวกับการค้าไม้ ทำให้ท่านไม่ค่อยอยู่บ้าน เมื่อเวลาประมาณ 16.00 น. พ่อหลวง ก็มาถึง ผู้วิจัยจึงได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ รวมถึงการขอความอนุเคราะห์ในการประชาสัมพันธ์และลงพื้นที่ในการทำกิจกรรม และผู้วิจัยได้พูดคุยแลกเปลี่ยนในเรื่องความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในวันนี้ว่าทำไมเยาวชนไม่มา ซึ่งผู้ใหญ่บ้านบอกว่าจะประชาสัมพันธ์ให้อีกครั้ง

ผลที่ได้รับ

เนื่องจากบ้านสันป่าสักเป็นพื้นที่เป้าหมายหลัก ของงานวิจัยและโครงการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มข้าว กลุ่มเยาวชน ทั้งที่เรียนรู้เรื่องการทำนา เรียนรู้เรื่องการเปลี่ยนแปลงชุมชน ทำให้ผู้ใหญ่บ้านเข้าใจและสนใจงานวิจัยมากขึ้น กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นภายในหมู่บ้าน ท่านก็พยายามสละเวลาร่วมทำกิจกรรมด้วย อย่างไรก็ตาม อุปสรรค การทำความเข้าใจและชี้แจงถึงการดำเนินงานวิจัยกับพ่อหลวงอาจจะไม่ชัดเจน และพ่อหลวงไม่ค่อยมีเวลา เพราะต้องทำธุรกิจของตัวเอง ฉะนั้นสิ่งที่ได้เรียนรู้ คือ การเข้าหาชุมชนนั้นไม่จำเป็นต้องเข้าหาผู้ใหญ่บ้านเพียงอย่างเดียว ผู้วิจัยควรจะหาข้อมูลว่า บุคคลใดบ้างที่คนในหมู่บ้านให้ความเคารพนับถือ ซึ่งอาจจะเป็น พระสงฆ์ ผู้อาวุโส สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หรือผู้นำชุมชนในด้านอื่น ๆ เป็นต้น หรือแม้กระทั่งแกนนำเยาวชนเอง เพราะฉะนั้น ผู้วิจัยจะต้องเข้าไปประสานงานกับบุคคลหลาย ๆ ฝ่าย

1.2.5 การประสานงานผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 18

การทำความเข้าใจและชี้แจงวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เข้าไปพบผู้ใหญ่บ้านที่บ้าน เพื่อชี้แจงถึงรายละเอียดในการทำโครงการ กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชนตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ตั้งแต่ความเป็นมาของโครงการ วัตถุประสงค์ แผนการดำเนินงานกิจกรรมและผลที่คาดว่าจะได้รับ ทั้งนี้ เป็นการแนะนำตัวเอง และขออนุญาตในการทำกิจกรรมในพื้นที่ นอกจากจะบอกเล่าถึงโครงการแล้ว ผู้วิจัยยังทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการประกาศเสียงตามสายเพื่อบอกกล่าวให้กับเยาวชน พ่อแม่ ผู้ปกครอง รวมไปถึงผู้คนในชุมชนได้ทราบในการที่ผู้วิจัยได้เข้ามาทำการศึกษาในพื้นที่ ภายใต้ โครงการกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชนตำบลป่าสัก อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ทั้งนี้ พ่อหลวงได้แนะนำให้รู้จักกับน้องเล็ก ซึ่งน้องเป็นประธานของกลุ่มเยาวชนตำบลป่าสัก ซึ่งบ้านน้องจะอยู่ตรงข้ามกับบ้านพ่อหลวง ผู้วิจัยได้มีโอกาสไปพบกับน้องเล็กที่บ้านและได้แลกเปลี่ยนการทำงานร่วมกัน น้องเล็กได้ให้ข้อมูลว่าเมื่อก่อนกลุ่มเยาวชนตำบลป่าสักเข้มแข็งมาก ทำงานร่วมกันอย่างสนุกสนาน แต่ด้วยปัจจุบันนี้แกนนำเหล่านั้นจะต้องออกไปจากพื้นที่ เช่น ต้องไปเรียนต่อในจังหวัดเชียงใหม่ บางคนก็ไปทำงานในนิคมอุตสาหกรรม บางคนก็แต่งงานมีครอบครัว ทำให้กลุ่มเยาวชนนี้ต้องสลายตัวไป จนถึงปัจจุบันนี้ ถ้ากล่าวถึงบทบาทของน้องเล็กที่อยู่ในหมู่บ้าน ปัจจุบันน้องก็ยังเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเยาวชนรุ่นน้องเสมอ เช่น งานต่าง ๆ ในหมู่บ้านน้องจะเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญ อาทิ งานวันเด็กก็จะใช้สถานที่บ้านน้องเป็นที่จัด เป็นผู้ดำเนินงาน งานกีฬา องค์การบริหารส่วนตำบล น้องเล็กจะเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญให้กับหมู่บ้าน เป็นต้น ผู้วิจัยเลยถือโอกาสนี้ให้น้องเล็กช่วยประสานงานกับน้องเยาวชนในหมู่บ้านให้

ผลที่ได้รับ

ผู้ใหญ่บ้าน รับรู้ เข้าใจ และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี อีกทั้งยังได้พาไปแนะนำให้รู้จักกับประธานกลุ่มเยาวชนตำบลป่าสัก ซึ่งเป็นแกนนำเยาวชนในหมู่บ้าน รวมถึงรายละเอียดของการรวมกลุ่มของเยาวชนในอดีตและให้ความช่วยเหลือในการศึกษาบริบทเบื้องต้นของชุมชน ทำให้ได้ทราบรายละเอียดต่าง ๆ ทางด้านภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ของพื้นที่ ทั้งในเรื่องการรวมกลุ่มของเยาวชนซึ่งจะเป็นแนวทางในการค้นหาเป้าหมายของการวิจัยครั้งนี้ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากในหมู่บ้านยังไม่มีสถานที่ในการใช้จัดประชุม หรือ ศาลาเอนกประสงค์ เพราะเพิ่งแยกเป็นหมู่บ้านใหม่ ซึ่งแยกตัวมาจากบ้านหลุก เวลาจะนัดทีมวิจัยเยาวชน หรือจะจัดกิจกรรมก็ไม่มีสถานที่ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้สถานที่ที่บ้านผู้ใหญ่บ้านเป็นศูนย์กลางในการนัดเจอทีมวิจัยเยาวชนและจัดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีพื้นที่จำกัดในการทำกิจกรรม สิ่งที่ได้เรียนรู้ คือ นอกจากผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้านแล้ว เป้าหมายสำคัญคือ ตัวเยาวชนที่มีพลังและศักยภาพซึ่งเป็นแกนนำของแต่ละหมู่บ้านก็เป็นอีกจุด

หนึ่งของการเข้าไปศึกษาในพื้นที่ เพราะฉะนั้นผู้วิจัยจะต้องมองกวาดไปทุก ๆ จุดให้ทั่ว ว่าในแต่ละหมู่บ้านมีใครที่มีศักยภาพในการขับเคลื่อนงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนบ้าง

2.2 การค้นหาแกนนำเยาวชนเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยและเยาวชนที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

เนื่องจากผู้วิจัยได้มีโอกาสลงมาศึกษาพื้นที่จริงในการเรียนรู้กระบวนการวิชาการศึกษาชุมชนกับผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อวรณ์ โอภาสพัฒนกิจ ทำให้ได้ร่วมกิจกรรมในโครงการต่าง ๆ หลาย ๆ กิจกรรมดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงอาศัยการที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม ได้ทำความรู้จักกับเยาวชนในพื้นที่ เพราะฉะนั้นการลงพื้นที่ในการดำเนินกิจกรรมตามโครงการของผู้วิจัยจึงยึดที่ตัวเยาวชนเป็นหลัก โดยใช้แกนนำเยาวชนที่เคยทำกิจกรรมด้วยกันมาเป็นตัวกลางในการประสานงานกับเยาวชนในหมู่บ้าน อาศัยวิธีการเด็กดึงเด็กด้วยกันเอง โดยมีกำหนดการลงพื้นที่เพื่อค้นหาทีมวิจัยเยาวชนทั้งสิ้น 5 หมู่บ้าน มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อพบปะแกนนำเยาวชนและสมาชิกใหม่ที่แกนนำไปชวนมาร่วมทีมวิจัยได้ 2. เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และรายละเอียดของงานวิจัยพร้อมชวนเยาวชนเข้าร่วมทีมวิจัย 3. เพื่อแบ่งหน้าที่ในการดำเนินงานแก่ทีมวิจัยเยาวชน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนการดำเนินงาน

โทรศัพท์ประสานงานกับแกนนำเยาวชนที่ได้รู้จักกันเมื่อตอนเข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการ กระบวนการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สารอย่างมีส่วนร่วมของท่านพระมหานิเวศ เพื่อนัดพบแกนนำ และขอให้แกนนำเยาวชนช่วยประสานงานกับเยาวชนในหมู่บ้าน (เด็กดิ่งเด็ก) การโทรศัพท์ในการประสานงานนี้จะโทรศัพท์ไปนัดหมายก่อนที่จะลงพื้นที่ประมาณ 1 สัปดาห์ เพื่อให้แกนนำ ได้เตรียมตัวและไปชวนเยาวชนคนอื่น ๆ เพื่อมาเข้าร่วมกิจกรรม และจะโทรศัพท์ติดต่ออีกครั้งเมื่อจะลงไปพบเยาวชนในหมู่บ้าน ซึ่งสถานที่และเวลานั้นเยาวชนจะเป็นคนกำหนดเอง ส่วนใหญ่จะเป็นที่วัด หรือสถานที่สำคัญ ๆ ในหมู่บ้าน เช่น ศาลาเอนกประสงค์ หรือลานกีฬาประจำหมู่บ้าน เป็นต้น ซึ่งจะมีประเด็นการพูดคุย คือ การทำความรู้จักกันระหว่างผู้วิจัยกับเยาวชน พูดคุยเกี่ยวกับรายละเอียด วัตถุประสงค์ของโครงการ การชวนเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรม และอยากให้เยาวชน ชวนเพื่อน ๆ เข้ามาร่วมกิจกรรม การแบ่งภาระหน้าที่ให้กับเยาวชนแต่ละคน เพื่อให้ทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบ และการเตรียมแผนจัดกิจกรรมเวทีสัญจร

2.2.1 สรุปการลงพื้นที่เพื่อค้นหาทีมเยาวชน บ้านป่าดิงงาม หมู่ที่ 3

บ้านป่าดิงงาม หมู่ที่ 3 เป็นการลงครั้งแรกเมื่อวันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2549 โดยประสานงานกับแกนนำเยาวชนได้แก่ น้องหนึ่ง น้องอิว ซึ่งเป็นแกนนำเยาวชนบ้านป่าดิงงาม ซึ่งได้

ร่วมทำกิจกรรมกับผู้วิจัย ภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง “กระบวนการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สารอย่างมีส่วนร่วม” ซึ่งมีพระมหานิเวศเป็นหัวหน้าโครงการวิจัย เพื่อนัดพบแกนนำทั้ง 4 คน และขอให้แกนนำทั้งหมดนี้ช่วยประสานงานกับเยาวชนในหมู่บ้าน เพื่อที่จะได้การลงพื้นที่ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นัดพบแกนนำเยาวชน ณ ลานกีฬาเอนกประสงค์ประจำหมู่บ้าน เวลา 10.00 น. วันนี้มีแกนนำเยาวชนเข้าร่วม 3 คน จาก 4 คน คือ ส่วนอีกคนมาไม่ได้บอกว่าติดธุระที่บ้าน และมีสมาชิกใหม่เพิ่มมาอีก 3 คน สำหรับบ้านป่าดิงงามนี้ มีเยาวชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านไม่มากนัก จากการที่ผู้วิจัยได้พูดคุยกับน้องใหม่ ซึ่งเป็นอดีตประธานกลุ่มเยาวชนบ้านป่าดิงงาม ได้ข้อมูลว่า ในอดีตนั้นกลุ่มเยาวชนในบ้านป่าดิงงามนั้นมีความเข้มแข็งและมีความสามัคคี สามารถช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ชุมชน แต่ปัจจุบันนี้กลุ่มเยาวชนได้หายไป เพราะว่าบางคนต้องออกไปเรียนหนังสือที่ระดับสูงขึ้น ไปต่างจังหวัด บางคนก็เข้าไปทำงานนิคมอุตสาหกรรม บ้างก็มีครอบครัวแล้ว และเยาวชนในหมู่บ้านก็มีช่วงอายุที่ห่างกันมาก ทำให้ไม่มีการสืบทอด จึงเป็นเหตุให้กลุ่มเยาวชนในบ้านป่าดิงงามหายไป อย่างไรก็ตาม การลงพื้นที่ในครั้งนี้ ผู้วิจัยกับแกนนำเยาวชนซึ่งมีความสนใจร่วมเป็นทีมวิจัยทั้งหมด 6 คน ผู้วิจัยกับทีมเยาวชนจึงพากันไปพบพ่อกำนันที่บ้าน เพื่อให้ท่านประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสาย ให้กับคนในชุมชนได้รับรู้ เมื่อพ่อกำนันประชาสัมพันธ์ ทำให้มีเยาวชนที่มีความสนใจเข้าร่วมทีมวิจัยเยาวชน

สถานการณ์ของเยาวชนบ้านป่าดิงงาม

เนื่องจากเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมส่วนมากเป็นผู้หญิง และผู้วิจัยเองก็เป็นผู้หญิงทำให้ความสนิทสนมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เยาวชนก็มีความเป็นกันเอง มีปัญหาที่มากพูดคุยกัน บางคนถึงกับโทรศัพท์มาหา โทรมาปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ เช่น ความรัก ครอบครัว เป็นต้น จึงไม่แปลกนักที่เวลาทำกิจกรรมร่วมกันผู้วิจัยจะได้ยินเรื่องราวต่าง ๆ ที่น้องนำมาเล่าสู่กันฟัง (เล่าขำขึง) และผู้วิจัยเองก็พยายามที่จะให้คำปรึกษาน้อง ๆ เท่าที่จะทำได้ อย่างกรณีของน้อง กอ (นามสมมุติ) น้องเป็นแกนนำเยาวชนของหมู่บ้านอยู่แล้ว ช่วงก่อนหน้านี้น้องก็ยังคงมาร่วมทำกิจกรรมตามปกติ แต่พักหลัง ๆ เริ่มหายไป ทราบจากเพื่อน ๆ ว่า ครอบครัวของน้องก็มีปัญหา พ่อ แม่ แยกกันอยู่ ตัวน้องก็ได้อาศัยอยู่กับพ่อ พ่อน้องกอตานหวงลูกสาวมาก ไม่อยากให้ออกจากบ้าน แต่ด้วยตัวน้องกอล้างอยู่ในวัยที่อยากรู้ อยากรู้อยากเห็น จึงมีบ้างที่กลับบ้านค่ำ หรือ อาจจะแอบไปเที่ยวกับเพื่อน ๆ บ้าง ถ้าวันไหนน้องทำผิด ซึ่งผู้วิจัยก็ไม่ทราบเรื่องจริงว่าน้องทำอะไร เช่น กลับบ้านช้า น้องจะโดนพ่อทำโทษ คุ้ยข้าวบางครั้งถึงขั้นตบตี เคยเอาเตารีดตบจนหัวเขียว หักชิมเบอร์โทรศัพท์ทิ้งบ้าง หลายครั้งที่น้องหนีไปนอนบ้านเพื่อน แล้วพ่อก็ไปตามกลับมาทุกครั้ง แต่ครั้งนี้น้องหนีออกจากบ้านไปอีก พ่อไปตามที่ไหนก็ไม่พบ เพื่อน ๆ ในหมู่บ้านก็ไม่ว่าว่าน้องไปพักกับใคร น้องออกจากบ้านได้ 2 วันแล้ว พ่อน้องกอก็ออกไปตามหาลูกสาวทุกวัน ไม่พบลูกก็มากินเหล้า ร้องไห้ ปิดบ้านช่องเงียบอยู่คน

เดียวชาวบ้านก็พากันสงสาร พอเช้าชาวบ้านพบน้องกอก็เลยเรียกให้น้องหยุดรถ และโทรเรียกพ่อไปหา พ่อก็บอกให้ลูกสาวกลับบ้าน แต่น้องกอก็บอกว่า ยังไม่อยากกลับบ้าน และขับรถไป ผู้วิจัยได้ฟังจึงโทรหาเพื่อนสนิทน้องกอ และได้พยายามติดต่อกับน้องกอ และบอกให้น้องกลับบ้าน แต่น้องบอกว่าตอนนี้สบายดี ไม่ต้องเป็นห่วง ยังสนุกอยู่ ยังไม่อยากกลับบ้านตอนนี้ เพราะมีคนบอกว่า ถ้าน้องกลับบ้าน พ่อจะฆ่าน้อง ผู้วิจัยจึงบอกว่า ไม่มีพ่อคนไหนฆ่าลูกของตนเองได้หรอก ตอนที่พูดท่านคงโกรธอยู่ น้องก็บอกว่า ไม่ต้องห่วงหรือกลัวสบายใจเมื่อไหร่ก็จะกลับบ้านเอง แล้วน้องก็วางสายไป ผู้วิจัยได้เข้าไปคุยกับพ่อของน้องกอ บอกเล่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และหาทางให้น้องกอลงบ้าน และปัจจุบันนี้น้องก็ได้กลับบ้านแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกก็ดีขึ้น และความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยกับผู้ปกครองก็ดีขึ้นเช่นเดียวกัน

ข้อสังเกตและเงื่อนไข

- เยาวชนบางคนมีปัญหาจากครอบครัว ทำให้ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม
- เยาวชนมีความสนใจดีมาก กล้าแสดงออก ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี
- เยาวชนที่เป็นผู้หญิงจะสนใจเข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าเยาวชนชาย
- เยาวชนส่วนใหญ่ติดเรียนพิเศษในช่วง วันเสาร์ – อาทิตย์
- เยาวชนหญิงกล้าแสดงออกในด้านความรู้สึกรัดแน่น เช่น ตอนทำกิจกรรมอยู่ มีน้องผู้ชาย

ขับรถจักรยานยนต์ผ่านมาก็พากันตะโกนแซว เป็นต้น

- ผู้ปกครองบางท่านยังไม่เข้าใจถึงกระบวนการวิจัย เพราะว่าการประชาสัมพันธ์ให้กับชุมชนยังไม่ทั่วถึงพอ แต่ส่วนใหญ่เน้นให้ความช่วยเหลือดี เช่น ตอนทำกิจกรรมก็มีผู้ใหญ่ใจดีที่บ้านอยู่ใกล้ ๆ กับที่เราทำกิจกรรม ก็อาสาสมัครมาเฝ้างานมาให้เด็ก ๆ กิน และมานั่งดูเด็ก ๆ ทำกิจกรรม

ตารางที่ 5 ข้อมูลเยาวชนหมู่ 3 บ้านป่าติงาม

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ชื่อ เล่น	อายุ	ชั้น	โรงเรียน	อาชีพ		ความสามารถพิเศษ
						บิดา	มารดา	
1	น.ส.กนกวรรณ จันอะสะวะ	แห้ว	16	ปวช.2	วิทยาลัยเทคนิค ลำพูน	รับจ้าง	รับจ้าง	วอลเลย์บอล
2	น.ส.พัทธราภรณ์ พิงกะสัน	เหมียว	17	ปวช.1	วิทยาลัยเทคนิค ลำพูน	รับจ้าง	รับจ้าง	-
3	นายธีรภัทร สุทธดุจ	ต๋อง	15	ม.4	จักรคำคณาทร ลำพูน	รับจ้าง	รับจ้าง	ฟุตบอล
4	ด.ญ.ภิรมย์พร จันนารัตน์	อ้อม	12	ม.1	มงคลวิทยา ลำพูน	รับจ้าง	รับจ้าง	ดนตรีสากล,ภาษาอังกฤษ
5	ด.ญ.พัชรธิดา ยะพรม	ฝ้าย	13	ม.2	ส่วนบุญโญปถัมภ์ ลำพูน	รับราชการ	รับจ้าง	ภาษาอังกฤษ
6	น.ส.หนึ่งฤทัย วิเลิศศักดิ์	หนึ่ง	15	ม.4	ส่วนบุญโญปถัมภ์ ลำพูน	-	รับจ้าง	-
7	น.ส.เปรมกมล วงศ์แสนสี	อ๊ว	16	ม.5	จักรคำคณาทร ลำพูน	รับราชการ	รับจ้าง	ภาษาญี่ปุ่น
8	น.ส.อัจฉรา ใจดีง	จ๊วย	16	ปวช.1	วิทยาลัยเทคนิค ลำพูน	รับจ้าง	-	วอลเลย์บอล
9	น.ส.อัจฉรา แสนลัก	นิว	15	ม.4	จักรคำคณาทร ลำพูน	รับจ้าง	-	ศิลปะป้องกันตัว

2.2.2 สรุปการลงพื้นที่เพื่อค้นหาทีมเยาวชน บ้านสันคะยอม หมู่ที่ 1

บ้านสันคะยอมนับเป็นหมู่บ้านที่มีประสบการณ์ในการทำวิจัยมากที่สุดในตำบลป่าสักนี้ ผู้คนในชุมชนจึงคุ้นเคยกับการลงไปทำการศึกษาวิจัยในพื้นที่สำหรับนักศึกษาทั้งหลาย เช่นในปัจจุบันนี้ บ้านสันคะยอมมีโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่กำลังดำเนินการ อยู่ทั้งหมด 5 โครงการ รวมทั้งโครงการของผู้วิจัย คือ โครงการกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชนเกษตรในชุมชนตำบลป่าสัก อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน เนื่องจากเยาวชนในบ้านสันคะยอมนั้นมีการรวมตัวกันของกลุ่มเยาวชนอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เยาวชนก็จะเข้ามามีบทบาทและเข้ามามีส่วนร่วมด้วยเสมอ ดังนั้นการค้นหาเยาวชนนั้นจึงไม่ค่อยมีอุปสรรคมากนัก และตัวเยาวชนเองก็มีศักยภาพ และมีความสนใจในการเข้าร่วมทำกิจกรรมในการทำวิจัยอยู่แล้ว เนื่องด้วยเยาวชนมีประสบการณ์ในการทำงานวิจัยมาก่อนแล้ว คือ โครงการกระบวนการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนบ้านสันคะยอม ตำบลป่าสัก อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน จากการที่บ้านสันคะยอมมีประสบการณ์ในการทำงานวิจัยมาก่อน โครงการต่าง ๆ ได้เข้ามากระตุ้นให้คนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเกษตรกร กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มเยาวชน ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ขึ้น ดังนั้นการลงพื้นที่ในบ้านสันคะยอมจึงมีการลงพื้นที่พร้อมกันทั้ง 3 โครงการ เพื่อป้องกันการทับซ้อนของโครงการต่าง ๆ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการในการค้นหาทีมวิจัยร่วมโดยใช้วิธีเดียวกับบ้านป่าตึงงาม คือ วิธีการเด็กดิ่งเด็ก โดยใช้แกนนำเป็นตัวกลางในการค้นหาเยาวชนในพื้นที่ ซึ่งแกนนำเยาวชนบ้านสันคะยอมนั้นทำได้ดีมาก ได้มีการทำงานแบบเป็นขั้นตอน มีการประชุมวางแผนงานต่าง ๆ มีการแบ่งหน้าที่แบ่งงานกัน เช่น มีการไปหารายชื่อเด็กเยาวชนในหมู่บ้านมาเขียนไว้ และไปชวนตามบ้าน จากนั้นจะมีการไปประชาสัมพันธ์โดยการประกาศเสียงตามสายภายในหมู่บ้านเพื่อเชิญชวนเยาวชนในหมู่บ้านมาร่วมทำกิจกรรม โดยแกนนำจะเป็นคนไปประกาศเอง

กิจกรรมแรกที่ทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสดูแลแกนนำเยาวชนทั้งหมดของหมู่บ้าน คือ กิจกรรมค่ายอาสาพัฒนาลำน้ำแม่สาร ณ วัดแม่สารป่าขาม ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2549 เนื่องจากว่ากิจกรรมนี้เป็นการรวมตัวกันของนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่มีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดลำพูน เพื่อกลับมาทำประโยชน์ให้กับถิ่นฐานบ้านเกิด บ้านสันคะยอมเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่นักศึกษาจะลงมาพัฒนาวัด เยาวชนในหมู่บ้านก็จะต้องมาร่วมกิจกรรมด้วย นอกจากจะพัฒนาวัดแล้ว ยังมีการเดินรณรงค์เรื่องไข้เลือดออกไปตามบ้านเรือนในชุมชน โดยเยาวชนช่วยกันบรรจุทรายอะเบส และนำไปแจกจ่ายให้กับชุมชน ในการทำกิจกรรมครั้งนี้ มีเยาวชนจากบ้านห้วยม้าไถ้มาร่วมด้วย ซึ่งเยาวชนดังกล่าวมาศึกษาจาก

โครงการ แนวทางการพัฒนาฐานข้อมูลการทำนาของเกษตรกรตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เนื่องด้วยมีเยาวชนจากต่างพื้นที่มาร่วมกิจกรรมด้วย จึงมีขั้นตอนในการทำงานร่วมกัน ดังนี้

กิจกรรมภาคเช้า

1. ทำความรู้จักกันโดยการแนะนำตัวเป็นรายบุคคล และรายหมู่บ้าน
2. จัดแบ่งกลุ่มเพื่อให้มีทั้งสองหมู่บ้านมีสมาชิกอยู่ ทั้งหมด 4 กลุ่ม
3. เล่นเกมส์ “ฉันจำเธอได้” เพื่อให้เยาวชนได้ทำความรู้จักและสนิทกันมากขึ้น
4. สมาชิกแต่ละกลุ่มช่วยกันบรรจุทรายอะเบส เพื่อนำไปแจกให้กับชุมชน

กิจกรรมภาคบ่าย

พาแกนนำเด็กและเยาวชนจากทั้ง 2 หมู่บ้าน เข้าร่วมในดูงาน และแลกเปลี่ยนถึงการลงมาทำประโยชน์ให้กับชุมชน กับพี่ ๆ นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ณ วัดแม่สารป่าขาม ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ข้อสังเกตและเงื่อนไข

- แกนนำเยาวชนบ้านสันคะยอมบ้านสันคะยอมเป็นหมู่บ้านที่มีประสบการณ์ในการทำงานวิจัยเพราะมีงานวิจัยหลายๆ เรื่องเข้ามาทำในหมู่บ้าน เช่น โครงการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาฐานข้อมูลการทำนาของตำบลป่าสักโดยการมีส่วนร่วมของเยาวชน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน โครงการวิจัยเรื่อง กระบวนการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สารอย่างมีส่วนร่วม เป็นต้น

- เยาวชนมีการรวมตัวกันอยู่แล้ว ซึ่งแกนนำบ้านสันคะยอมส่วนมากจะเป็นผู้หญิง

- การประกาศเสียงตามสายเพื่อเชิญชวนเยาวชนรอบแรกไม่มีเยาวชนมา แกนนำจึงเปลี่ยนมาเป็นวิธี ประกาศเสียงตามสายโดยการประกาศ ชื่อ- นามสกุล พอเยาวชนได้ยินชื่อตัวเองก็รีบมาร่วมกิจกรรม

- เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นเด็กตั้งแต่ ป. 4 เด็กที่เล็กๆ ก็คือและยากแก่การควบคุมเป็นอย่างมาก

- เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมใหม่นั้น ยังมีความเขินอายไม่กล้าแสดงออก ไม่กล้าพูด และยังมีการแบ่งแยกหมู่บ้านอยู่ ตอนที่ให้แนะนำตัวกับเยาวชนต่างหมู่บ้าน

ตารางที่ 6 ข้อมูลเยาวชนหมู่ 1 บ้านสันคยอม

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ชื่อเล่น	อายุ	ชั้น	โรงเรียน	อาชีพ		ความสามารถพิเศษ
						บิดา	มารดา	
1	ด.ช.สิทธิโชค สมณาสิก	เบนซ์	10	ป.5	เลาหจิตรวิทยา ลำพูน	รับจ้าง	รับจ้าง	ฟุตบอล
2	ด.ญ.รัตติกาล แก้วสัก	เอ	12	ป.6	เทศบาลสันปายางหนอง	รับจ้าง	รับจ้าง	กีฬา
3	ด.ช.ณัฐนนท์ งามเมืองสิง	อ้อม	10	ป.5	เทศบาลประตูลี้ ลำพูน	รับจ้าง	รับจ้าง	-
4	ด.ญ.ฉัตรสุดา ไชยคำ	เจ็ม	12	ม.1	เทศบาลประตูลี้ ลำพูน	รับจ้าง	รับจ้าง	ดนตรีไทย
5	ด.ช.ชัชวาล มหายศ	พี	10	ป.5	วัดต้นป่าสัก	รับจ้าง	รับจ้าง	ฟุตบอล
6	ด.ญ.พัชรีย์ หมั่นแจ่ม	ดิม	10	ป.5	วัดต้นป่าสัก	รับจ้าง	รับจ้าง	วิ่ง
7	ด.ช.ธนาณัติ ชุนลัก	อาม	13	ม.1	เทศบาลประตูลี้ ลำพูน	ก่อสร้าง	ค้าขาย	ดนตรีไทย
8	ด.ช.ณัฐพล สมนาศักดิ์	แทม	11	ป.6	เทศบาลประตูลี้ ลำพูน	ค้าขาย	ค้าขาย	ดนตรีไทย
9	ด.ญ.สุภาวดี สมณาสิก	เฟิร์น	11	ป.5	เลาหจิตรวิทยา ลำพูน	รับจ้าง	รับจ้าง	-
10	ด.ญ.จิราภรณ์ ชุนลัก	นุ่น	10	ป.5	วัดต้นป่าสัก	-	รับจ้าง	ร้องเพลง
11	ด.ญ.ธัญลักษณ์ ราชลัก	นัม	13	ม.1	มงคลวิทยา ลำพูน	รับจ้าง	รับจ้าง	-
12	ด.ญ.อรพรรณ สุวรรณ	แอม	11	ป.6	วัดต้นป่าสัก	รับจ้าง	รับจ้าง	เต้น

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ชื่อเล่น	อายุ	ชั้น	โรงเรียน	อาชีพ		ความสามารถพิเศษ
						บิดา	มารดา	
13	ด.ญ.พัชรภรณ์ สือศักดิ์	อาย	12	ป.6	ไบบูลย์ลำพู	รับราชการ	รับราชการ	ดนตรี
14	ด.ญ.เกศินี คำนาสัก	น้ำ	12	ม.1	มงคลวิทยา ลำพู	รับจ้าง	ค้าขาย	นาฏศิลป์
15	ด.ญ.รพีพรรณ จำกำ	นุ่น	14	ม.3	มงคลวิทยา ลำพู	รับจ้าง	รับจ้าง	วาดรูป
16	ด.ญ.อจรรา ต้นกลาง	ตาล	12	ม.1	จักรคำคณาทร ลำพู	ค้าขาย	ค้าขาย	-
17	ด.ญ.อรรณพ คำสาร	บี	14	ม.3	ส่วนบุญโญปถัมภ์ ลำพู	-	-	-
23	น.ส.ชไมพร พิงคะตัน	เมย์	15	ม.3	จักรคำคณาทร ลำพู	รับราชการ	รับจ้าง	ฟ้อนรำ
24	ด.ญ.สุปราณี นันทะศักดิ์	หม่วย	14	ม.2	จักรคำคณาทร ลำพู	-	รับจ้าง	ฟ้อนรำ
25	ด.ญ.ทิวานันท์ งามเมืองดี	ออม	14	ม.2	จักรคำคณาทร ลำพู	รับจ้าง	รับจ้าง	-
26	ด.ช.เติมศักดิ์ พิงคะตัน	หนุ่ย	14	ม.3	มงคลวิทยา ลำพู	เกษตรกร	เกษตรกร	เล่นกีฬา

2.2.3 สรุปการลงพื้นที่เพื่อค้นหาทีมเยาวชน บ้านหลุก หมู่ที่ 4

บ้านหลุก หมู่ที่ 4 การลงไปศึกษาในพื้นที่นี้ก็ได้ใช้วิธีการ เด็กดึงเด็ก เช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่น ๆ โดยแกนนำเยาวชน คือ น้องเน บ้านหลุกเป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งที่เยาวชนในหมู่บ้านให้ความสนใจในการร่วมทำกิจกรรม ซึ่งวันแรกที่เราไปประสานงานกับน้องเนที่เป็นแกนนำเยาวชนว่า ผู้วิจัยจะลงไปบ้านหลุก ในวันที่ 19 กันยายน 2549 เพื่อเจอแกนนำและอยากให้ชวนเพื่อน ๆ เด็กเยาวชนคนอื่น ๆ ที่สนใจอยากจะเข้าร่วมกิจกรรมด้วย ปรากฏว่าวันแรกที่เจอกัน มีเยาวชนเข้ามาร่วมทำกิจกรรมตามโครงการทั้งหมดถึง 17 คน ซึ่งในการพูดคุยครั้งนี้ เยาวชนแต่ละคนต่างให้ความสนใจและอยากที่จะเข้าร่วมกิจกรรมด้วย ในการพูดคุยและชี้แจงถึงวัตถุประสงค์และรายละเอียดของโครงการ เยาวชนก็ต่างตั้งใจฟัง และสอบถามผู้วิจัยในเรื่องกิจกรรมต่าง ๆ ในการทำโครงการ

สำหรับการเตรียมสถานที่ในการพูดคุยกันนั้นค่อนข้างโกลาหลและวุ่นวาย เพราะว่า ทีมวิจัยนัดเจอกันที่ทำการสาธารณสุขมูลฐาน ซึ่งมันแคบและไม่มีที่นั่งพอ ทีมวิจัยจึงตัดสินใจหาสถานที่ใหม่กัน จึงเข้ามาที่วัดแม่สารบ้านหลุก แต่พอดีว่า วันนี้ท่านเจ้าอาวาสไม่อยู่วัด ศาลาการเปรียญจึงเปิดไม่ได้ ผู้วิจัยและทีมเยาวชนได้พูดคุยกันที่บันไดทางขึ้นกุฏิท่านเจ้าอาวาสแทน ที่จริงแล้วผู้วิจัยไม่ได้ขอความอนุเคราะห์ในการใช้สถานที่จากทางวัดก่อนด้วย เพราะคิดว่าใช้ที่ทำการสาธารณสุขมูลฐานก็น่าจะเพียงพอ ซึ่งถือว่าเป็นการผิดพลาด เพราะว่าเราเข้าไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานที่สาธณะนั้นเราจะต้องแจ้งทราบให้กับเจ้าของสถานที่ทราบก่อน แต่พอดีวันนั้นท่านไม่อยู่วัดด้วย ทีมวิจัยไม่รู้จะไปขออนุญาตการใช้สถานที่จากใคร เลยใช้สถานที่นั้นอย่างพลະการ ซึ่งพอเราพูดคุยและชี้แจงวัตถุประสงค์รายละเอียดของโครงการ แบ่งบทบาทและหน้าที่ให้กับเยาวชนทุกคนใกล้เสร็จเรียบร้อยแล้ว พอดีท่านเจ้าอาวาสกลับมาที่วัด พอท่านเห็นพวกเราท่านก็ตกใจ และสงสัยว่าเยาวชนมาทำอะไรกัน ผู้วิจัยจึงได้มีโอกาสดำเนินชี้แจงถึงรายละเอียดของการทำงานวิจัยให้กับท่านฟัง และใช้โอกาสนี้ในการขอความอนุเคราะห์ท่านในการใช้สถานที่ในการนัดประชุมครั้งต่อไปด้วย ซึ่งในการสนทนากับท่านในวันนี้พอสรุปข้อมูลได้ดังต่อไปนี้

ท่าน พระมหานรินทร์ นิรันดโร เจ้าอาวาสวัดแม่สารบ้านหลุก มีความเห็นด้วยอย่างยิ่งว่า ถ้าเราจะมาทำกิจกรรมในพื้นที่ โดยเฉพาะในเรื่องของการรับรู้ในกระบวนการที่วิถีของสิ่งต่าง ๆ ที่มันเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะที่เลือกทำกับเยาวชน ซึ่งจะเป็นการรวมกลุ่มเยาวชนให้กับหมู่บ้านด้วย เพราะท่านคิดที่จะรวมกลุ่มเยาวชนอยู่แล้ว แต่ท่านทำไม่ได้ สิ่งที่ท่านได้เห็นเยาวชนในวันนี้ท่านก็รู้สึกแปลกใจ และดีใจ พร้อมทั้งจะให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ แต่ข้อสังเกตของท่าน คือ เยาวชนที่เข้ามาในวันนี้ยังเป็นเด็กบ้าน ๆ อยู่ กล่าวคือ ยังเรียนอยู่โรงเรียนแถว ๆ หมู่บ้าน นั่นก็คือ โรงเรียนบ้านวัดป่าสัก ยังเข้าไปไม่ถึงในเมือง ซึ่งถ้าเป็นเด็ก ๆ ที่ไปในเมืองแล้ว ยากที่จะเข้าไป

ถึงตัวพวกเขาได้ ซึ่งการที่ท่านกล่าวว่า 10 ปีที่ท่านไม่สามารถรวบรวมกลุ่มเยาวชนได้นั้น นับว่าเป็นปัญหาหลักของหมู่บ้าน โดยมีเงื่อนไขปัจจัย คือ

1. ในบ้านหลุนั้นไม่มีโรงเรียนประจำหมู่บ้าน เด็กก็เลยกระจัดกระจายไปเรียนหมู่บ้านอื่น ๆ ไปเรียนโรงเรียนวัดสันป่าสักบ้าง เข้าไปเรียนในตัวเมืองลำพูนบ้าง ทางวัดบ้านหลุนจึงไม่ค่อยมีบทบาทกับเยาวชนมากเท่าไร เปรียบเสมือนเป็นวัดดอกแดก

2. ปัจจุบันผู้ปกครองมักจะเลี้ยงลูกเป็นผู้ดีมากขึ้น คือ ให้อยู่แต่ในบ้านของตนเอง อยากจะเล่น หรืออยากจะกินอะไรก็หามาให้ที่บ้าน ทำให้เด็ก ๆ อยู่บ้านใคร บ้านมัน ซึ่งการเลี้ยงลูกแบบนี้ได้ส่งผลให้กลายเป็นเด็ก ๆ ในหมู่บ้านไม่รู้จักกัน ถึงจะรู้จักก็แค่ในลักษณะคุ้นหน้าคุ้นตา ไม่เหมือนกับเด็ก ๆ สมัยก่อนที่รู้จักกันทั้งหมู่บ้าน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ออกมาเล่นด้วยกัน ทำให้รวมกลุ่มกันง่ายขึ้น

3. ผู้ปกครองนิยมที่จะส่งลูกหลานของตนไปเรียนในเมือง ไปเรียนในโรงเรียนเอกชน เพราะมีค่านิยมว่า โรงเรียนที่มีค่าเทอมแพงจะยิ่งทำให้ลูกเรียนเก่ง และถ้าบ้านไหนมีกำลังส่งเสียบุตรหลานไปเรียนที่แพง ๆ ได้นั้นนับว่าเป็นคนที่มีฐานะในหมู่บ้าน ส่งผลให้ตัวเด็ก ๆ มีการแบ่งแยกชนชั้น และคึกคักของโรงเรียนขึ้น

4. กลบกลืนตัวเอง ท่านกล่าวว่า “พ่อ แม่ ก็เป็นคนของ อู๋ภาษาของ แต่พอลูกเกิดมากลับสอนให้ลูกพูดภาษาไทยกลาง ลูกพูดภาษาของไม่ได้ หรือเป็นคนเมือง พ่อก็เป็นคนเมือง แม่ก็เป็นคนเมือง แต่ลูกเกิดมาพ่อแม่ก็สอนให้พูดภาษาไทยกลาง มีเหตุผลว่ากลัวลูกพูดภาษาไทยกลางไม่ชัดเจนในเวลาที่ลูกไปโรงเรียน” ซึ่งท่านให้ความเห็นว่าเป็นการกลบกลืนภูมิลำเนาบ้านเกิด วิธีคิดเปลี่ยนไป ไม่ภาคภูมิใจในภาษาแม่ของตนเอง ท่านยกตัวอย่างว่า เด็กบางคนเมื่อก่อนที่จะไปเรียนในเมืองพ่อแม่พามาทำบุญที่วัดก็อยู่ของ แต่พอโตขึ้นไปเรียนในเมือง พ่อแม่พามาทำบุญอีกครั้งกลับพูดไทย ท่านกล่าวว่า นับเป็นสิ่งที่น่าเสียดายยิ่งนักที่เด็ก ๆ และเยาวชนเหล่านี้ไม่เห็นคุณค่าในสิ่งที่ตนเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง อีกไม่นานถ้าไม่มีคนสืบทอดต่อ ภาษาเหล่านี้ก็จะตายไปกับพ่อแม่ตายไปกลับบรรพบุรุษ

5. ในเมื่อที่ผ่านมานั้นท่านไม่สามารถรวบรวมกลุ่มเยาวชนได้ สิ่งที่ท่านแก้ไขมาจนถึงทุกวันนี้ คือ เวลาที่วัดหรือมีงานบุญต่าง ๆ ก็ให้แม่บ้านอายุ 30 ขึ้นไป จัดตั้งกลุ่มขึ้นมาแทน เช่น กลุ่มเพื่อนกลุ่มรำ ซึ่งท่านกล่าวว่ากิจกรรมเหล่านี้จะเป็นกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนมากกว่า

ข้อสังเกตและเงื่อนไข

- ชาวชนแต่ละคนต่างให้ความสนใจและอยากจะเข้าร่วมกิจกรรมด้วย ในการพูดคุยและชี้แจงถึงวัตถุประสงค์และรายละเอียดของการดำเนินงานวิจัย ชาวชนก็ต่างตั้งใจฟัง และสอบถามผู้วิจัยในเรื่องกิจกรรมต่าง ๆ ในการทำงานวิจัย
- ชาวชนในบ้านหลุณั้นยังไม่เคยมีกิจกรรม หรือประสบการณ์ในการทำวิจัย และไม่เคยมารวมกลุ่มกันมาก่อน ดังนั้น พวกเขาจึงให้ความสนใจเป็นพิเศษ เพราะว่าการลงพื้นที่ครั้งนี้ของผู้วิจัยนั้น ผู้วิจัยยังไม่ได้เข้าไปขอความอนุเคราะห์ให้พ่อหลวงบ้านประชาสัมพันธ์เลย ใช้วิธีการเด็กดิ่งเด็ก ซึ่งแกนนำสามารถชักชวนชาวชนในหมู่บ้านมาได้ถึง 12 คน และยังมีชาวชนใหม่ ๆ ในหมู่บ้านเข้าร่วมกิจกรรมตลอดระยะเวลาที่ทำกิจกรรม

ตารางที่ 7 ข้อมูลเยาวชนหมู่ 4 บ้านหูก

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ชื่อเล่น	อายุ	ชั้น	โรงเรียน	อาชีพ		ความสามารถพิเศษ
						บิดา	มารดา	
1	นายอานนท์ จันทะรง	นัทธี	16	ม.4	จักรคำคณาธร ลำพูน	รับจ้าง	รับจ้าง	พูด
2	น.ส.กฤษณา กันทาสัก	แนน	15	ม.4	ส่วนบุญโญปถัมภ์ ลำพูน	รับจ้าง	รับจ้าง	กีฬา
3	น.ส.วรารัตน์ หน่อคำสัก	จิบ	16	ปวช.1	วิทยาลัยเทคนิคลำพูน	รับจ้าง	รับจ้าง	วอลเลย์บอล
4	ด.ญ.วชิราภรณ์ ใจดี	เน	14	ม.3	จักรคำคณาธร ลำพูน	รับจ้าง	เย็บผ้า	-
5	ด.ช.ค่าน้อย จันทร์จบ	คำ	13	ป.6	วัดสันป่าสัก	รับจ้าง	รับจ้าง	ฟุตบอล
6	ด.ช.เดชจร ผาสึงห์	เต็น	11	ป.5	วัดสันป่าสัก	รับจ้าง	รับจ้าง	ฟุตบอล
7	ด.ช.กมลชัย สกุลสุริยวงศ์	แบงค์	11	ป.5	วัดสันป่าสัก	ค้าขาย	เสริมสวย	ฟุตบอล
8	น.ส.ชลดา สังฆะสะ	แต้ว	16	-	ก.ศ.น.	รับจ้าง	แม่บ้าน	-
9	ด.ช.อนุรักษ์ ดุยดี	ออฟ	12	ป.6	วัดสันป่าสัก	รับจ้าง	รับจ้าง	ฟุตบอล
10	น.ส.พิมพ์ชนก ศรีสุภา	ปาล์ม	15	ม.4	วิธาชัย	รับจ้าง	รับจ้าง	ร้องเพลง
11	ด.ญ.สุชาวดี พิงคะสัน	ยิมส์	10	ป.4	ชุมชนสันป่ายางหลวง	ค้าขาย	ค้าขาย	-
12	ด.ญ.อภิญา ไชยาค่า	จิน	13	ม.1	ส่วนบุญโญปถัมภ์ ลำพูน	ค้าขาย	ค้าขาย	วอลเลย์บอล

2.2.4 สรุปการลงพื้นที่เพื่อค้นหาทีมเยาวชน บ้านใหม่จตุจักร หมู่ที่ 18

การลงพื้นที่ที่บ้านใหม่จตุจักรนั้น ก็ใช้วิธี เด็กดิ่งเด็ก เช่นกัน โดยประสานผ่านทางน้องฟาง และน้องแพนที่เคยได้ร่วมกิจกรรมกันมาก่อนอย่างที่กำลังมาแล้วข้างต้น แต่ว่าในบ้านใหม่จตุจักรนี้จะแตกต่างจากทั้ง 3 หมู่บ้านที่ผ่านมา คือ การลงพื้นที่ในครั้งนี้มีการประสานกับพ่อหลวงด้วย คือ ใช้ทั้ง 2 ทาง คือให้น้องฟางประสานกับเยาวชนในพื้นที่และนัดมาพูดคุยกัน และได้นำหนังสือขอความอนุเคราะห์ให้พ่อหลวงประชาสัมพันธ์และขอให้ท่านนัดเยาวชนให้ ซึ่งท่านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ท่านจึงพาไปรู้จักกับ น้องเล็ก ซึ่งเป็นประธานเยาวชนของตำบลป่าสัก และบอกว่า ถ้าจะทำกิจกรรม หรือประชุมกันในครั้งต่อไป ให้ใช้สถานที่ในบ้านท่านได้ ทำให้วันนี้ได้พบแกนนำเยาวชนจากที่เด็กดิ่งเด็กมา และได้พบเยาวชนที่ได้ยินจากเสียงประกาศประชาสัมพันธ์มาร่วมทีมวิจัยเยาวชน โดยที่น้องเล็กก็ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยบอกน้อง ๆ ในหมู่บ้านให้ไปตามเด็กที่คิดว่าจะทำกิจกรรมได้มาร่วมด้วย ทำให้การลงพื้นที่ในครั้งนี้ สามารถได้ เยาวชนมาร่วมทีมวิจัยจาก 3 ทาง คือ ผ่านการประชาสัมพันธ์จากผู้นำหมู่บ้าน ผ่านการชักชวนจากเด็กด้วยกันเอง และผ่านทางแกนนำเยาวชนที่มีอยู่ในหมู่บ้านอยู่แล้ว

ข้อสังเกตและเงื่อนไข

- เยาวชนในหมู่บ้านกระตือรือร้น มีความสนใจในการเข้าร่วมทีมวิจัยดี
- เยาวชนในหมู่บ้านสามารถรวมกลุ่มกันได้อย่างรวดเร็ว อาจจะเป็นเพราะว่าเด็ก ๆ ในหมู่บ้านรู้จักกันเป็นอย่างดี
- เยาวชนบ้านใหม่จตุจักรจะการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้านอยู่แล้ว ซึ่งคนที่เป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรม คือ น้องเล็ก เช่น งานวันเด็ก ก็จะถูกจัดขึ้นที่ลานหน้าบ้านของน้องเล็ก งานกีฬาองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

ตารางที่ 7 ข้อมูลเยาวชนหมู่ 18 บ้านใหม่จตุจักร

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ชื่อเล่น	อายุ	ชั้น	โรงเรียน	อาชีพ		ความสามารถพิเศษ
						บิดา	มารดา	
1	ด.ญ.รัตนพร อภัย	เมย์	12	ป.6	เทศบาลประตู่สี			-
2	ด.ช.อลงกรณ์ จินนัทยา	กอล์ฟ	14	ม.2	เมธีวุฒิก			ดนตรีไทย
3	ด.ญ.น้ำทิพย์ สังข์โลก	อิด	14	ม.3	จักรคำคณาธร ลำพูน			-
4	ด.ช.นนทพัทธ์ กิตติ์ก	นนท์	10	ป.5	เทศบาลประตู่สี			วิ่ง
5	ด.ญ.นรีนุช ประธรรม	แอปเปิ้ล	13	ม.1	มงคลวิทยา ลำพูน			-
6	ด.ช.พัฒพงศ์ ศรีสัตย์	เต๋น	12	ม.1	จักรคำคณาธร ลำพูน			วาดรูป
7	ด.ช.สหพัฒน์ ธรรมแสง	ต๋มต๋ม	9	ป.4	มงคลวิทยา ลำพูน			ฟุตบอล
8	ด.ญ.ณัฐาทิพย์ ป่าหนู	ไบเบย์	14	ม.3	จักรคำคณาธร ลำพูน			ประดิษฐ์ใบตอง
9	ด.ญ.สุทธิดา แสงสุวรรณ	เกมส์	13	ม.1	มงคลวิทยา ลำพูน			-
10	ด.ช.เฉลิมชัย กันทะลัก	เต๋ล	14	ม.2	เมธีวุฒิก			กีฬา
11	นายอัมรินทร์ อิสระภาพ	เบงค์	16	ม.5	จักรคำคณาธร ลำพูน			-
12	ด.ญ.หทัย ไชยวงศ์	ฟาง	15	ม.3	จักรคำคณาธร ลำพูน			ทำงานวิจัย

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ชื่อเล่น	อายุ	ชั้น	โรงเรียน	อาชีพ		ความสามารถพิเศษ
						บิดา	มารดา	
13	ด.ช.เกียรติศักดิ์ ชัยราชะ	ต่อ	13	ม.2	จักรคำคณาธร ลำพูน			ฟุตบอล
14	ด.ญ.สุภารัตน์ นิลโง	แพน	14	ม.2	ส่วนบุญโญปถัมภ์			
15	ด.ญ.ขนิษฐา นาทพลัก	อิง	12	ม.1	จักรคำคณาธร ลำพูน			คอมพิวเตอร์
16	ด.ช.ฤทธิ์ชัย อิศระ ภาพ	เบิร์ด	13	ม.2	อนุบาลลำพูน			จับปลา
17	ด.ญ.อัจฉรา เมืองมูล	มินท์	14	ม.2	มงคลวิทยา ลำพูน			Web-Site
18	น.ส.ปิยนุช แสงสุวรรณ	กวาง	17	ม.5	จักรคำคณาธร ลำพูน			-

2.2.5 สรุปการลงพื้นที่เพื่อค้นหาทีมเยาวชนบ้านสันป่าสัก หมู่ที่ 6

บ้านสันป่าสัก เป็นหมู่บ้านเดียวที่ผู้วิจัยไม่เคยพบและไม่เคยทำกิจกรรมกับแกนนำเยาวชนด้วยกันมาก่อน ดังนั้น การลงพื้นที่ ก็จะแตกต่างกันกับการลงพื้นที่ในหมู่บ้านเป้าหมายอื่น ๆ วิธีที่ใช้ลงพื้นที่ในหมู่บ้านนี้ก็คือ ผ่านทางพ่อหลวงบ้านโดยตรง เพื่อทำความเข้าใจกับพ่อหลวงบ้าน บ้านสันป่าสักนั้นผู้วิจัยได้ทำหนังสือชี้แจงและขอความร่วมมือในการประชาสัมพันธ์งานวิจัย อีกทั้งได้ขอให้พ่อหลวงบ้านเป็นผู้นำหมายเยาวชนในพื้นที่ให้เพื่อจะได้พูดคุย และทำความเข้าใจกันในเรื่องของงานวิจัย การเข้าไปพบกับพ่อหลวงบ้านนั้น อย่างที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในขั้นตอนการทำความเข้าใจกับชุมชนข้างต้นว่า อาจจะเนื่องมาจากช่วงเวลาที่เข้าไปพบกับท่านเป็นช่วงเวลาที่ท่านไม่อยู่ จึงไม่ได้พบปะท่าน ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการฝากหนังสือชี้แจงให้พ่อหลวงบ้านและใช้โทรศัพท์ในการติดต่อและนัดหมาย ซึ่งในการติดต่อนัดหมายนี้ คุณกิตติสันต์ ปวนปันคำ ซึ่งเป็นนักศึกษาอีกคนหนึ่งที่ทำโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในโครงการ แนวทางการพัฒนาฐานข้อมูลการทำนาโดยการมีส่วนร่วมของเยาวชนตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นคนประสานงาน เนื่องจากว่าพื้นที่บ้านสันป่าสักนั้นเป็นพื้นที่เป้าหมายของทั้ง 2 โครงการ ดังนั้น เพื่อป้องกันความซ้ำซ้อนของการลงไปทำกิจกรรมในพื้นที่ ผู้วิจัยทั้ง 2 จึงลงพื้นที่ด้วยกัน

การลงพื้นที่พบกับปัญหาหลายครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการประสานงาน การสื่อสารที่เข้าใจไม่ตรงกันระหว่างผู้วิจัยกับพ่อหลวงบ้าน หรือการประสานงานระหว่างพ่อหลวงบ้านกับเยาวชนในหมู่บ้านทำให้ผู้วิจัยต้องลงพื้นที่นี้ถึง 4 ครั้ง เพราะเกิดการผิดพลาดหลายอย่าง คือ เกิดการผิดพลาดในการประสานงานระหว่างผู้วิจัยกับพ่อหลวงบ้าน การประชุมครั้งแรกคนที่เข้าประชุมที่น่าจะเป็นเยาวชนกลับเป็นชาวบ้านเข้าร่วมประชุม เลยขอให้พ่อหลวงบ้านได้ประชาสัมพันธ์อีกครั้งหนึ่งให้เยาวชนเข้าร่วมประชุม ซึ่งในการประชุมครั้งนี้ ปรากฏว่าไม่มีมาเยาวชนเข้าร่วมในการประชุมเลย แม้แต่คนเดียว คุณกิตติสันต์ จึงแก้ปัญหาโดยประสานงานผ่านนักวิจัยท้องถิ่นของบ้านสันป่าสักแทน บ้านสันป่าสักเป็นหมู่บ้านที่ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อเจอแกนนำเยาวชน โดยผ่านเวทีการประชุมทีมวิจัยเยาวชนของคุณกิตติสันต์ ซึ่งในเวทีนี้เป็นการจากการนัดหมายพบกันของทีมวิจัยเยาวชนทั้ง 10 หมู่บ้านในโครงการแนวทางการพัฒนาฐานข้อมูลการทำนาโดยการมีส่วนร่วมของเยาวชนตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ซึ่งจัดที่วัดสันป่าสัก โอกาสนี้ผู้วิจัยเลยได้มีโอกาสประชาสัมพันธ์โครงการให้กับชาวบ้าน ผู้ปกครอง และเยาวชนได้รับรู้ แต่ตัวผู้วิจัยเองก็ยังไม่ได้เยาวชนเข้าร่วมทีมวิจัย ผู้วิจัยจึงได้ไปปรึกษาท่านพระมหานิเวศ เจ้าอาวาสวัดแม่สารป่าขาม ถึงอุปสรรคที่พบ ท่านได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ในวันอาทิตย์ ทางวัดสันป่าสักจะมีการสอนพุทธศาสนาซึ่งจะมีเยาวชนจากหมู่บ้านต่าง ๆ มาเรียน ท่านแนะนำให้เข้าไปประสานงานผ่านทางเจ้าอาวาสวัดสันป่าสัก ซึ่งผู้วิจัยก็ได้ปฏิบัติตาม โดยเข้าไปขอความอนุเคราะห์จากท่าน แต่ปรากฏว่า การเรียนการสอนพุทธศาสนาวัน

อาทิตย์นั้นได้สอนจบหลักสูตรไปแล้ว จึงทำให้ผู้วิจัยก็ยังไม่ได้ทีมวิจัยเยาวชน จนกระทั่งวันที่ 29 ตุลาคม 2549 ได้มีกิจกรรมเวทีสัญจรที่บ้านหลุก หมู่ที่ 4 ซึ่งทีมวิจัยเยาวชนทั้ง 4 หมู่บ้าน จะต้องเข้ามาร่วมทำกิจกรรม ทีมวิจัยเยาวชนบ้านสันคะยอมให้ผู้วิจัยจึงไปรับที่หมู่บ้าน ในระหว่างที่เดินทางไปยังบ้านหลุกได้ผ่านบ้านสันป่าสัก พบเด็กผู้ชายคนหนึ่งนั่งเล่นอยู่ใต้ถุนบ้าน ซึ่งรู้จักกับทีมวิจัยบ้านสันคะยอม ผู้วิจัยจึงชวนน้องมาร่วมทำกิจกรรม ปรากฏว่าน้องสนใจและไปชักชวนเพื่อนอีกคนไปร่วมด้วย ทำให้ผู้วิจัยค้นพบทีมวิจัยเยาวชนบ้านสันป่าสัก ได้แก่ ค.ญ.สุทธีณี ศรีวิชัยและค.ช.จิรวัดน์ จอมอารีย์

ข้อสังเกตและเงื่อนไข

- บ้านสันป่าสักเป็นหมู่บ้านที่ใหญ่ และมีประชากรมากที่สุดในตำบลป่าสัก แต่การเข้าร่วมกิจกรรม หรือการให้ความสนใจในการทำงานวิจัยนั้นมีน้อย

2.2.6 กระบวนการสร้างการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชน

กระบวนการที่ 1: กิจกรรมทบทวนตัวเอง

เมื่อผู้วิจัยได้พบกับเยาวชนที่มีความสนใจเข้าร่วมทีมวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้กิจกรรมทบทวนตัวเอง ซึ่งมีเป็นการตั้งคำถามหลักให้กับเยาวชนเก็บไปคิดเป็นการบ้าน โดยมีโจทย์ต่อไปนี้

- ท่านรู้จักตัวเองมากน้อยเพียงใด (จุดอ่อน จุดแข็ง)
- ท่านรู้จักชุมชนที่อาศัยอยู่มากน้อยเพียงใด
- ชุมชนของท่านมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง

ซึ่งกิจกรรมทบทวนตัวเองนี้ จะสามารถตอบโจทย์ตัวเยาวชนเองว่า มีข้อดี ข้อเสีย อะไรในตัวเองบ้าง อะไรที่ควรแก้ไข และแก้ไขอย่างไร ทำให้เยาวชนได้ทบทวนตัวเอง รู้จักตัวเองมากขึ้น อีกทั้งนอกจากกิจกรรมนี้จะช่วยให้เยาวชนสามารถวิเคราะห์ตัวเองได้แล้ว กิจกรรมนี้ยังกลายเป็นโจทย์ที่เยาวชนจะต้องกลับไปซักถามผู้ปกครองหรือผู้รู้ที่บ้าน หรือในชุมชนถึงประวัติความเป็นมา รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ของชุมชน เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านทำให้เยาวชนกับผู้ปกครองมีเรื่องที่จะแลกเปลี่ยนกันภายในครอบครัวมากขึ้น อีกทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์ให้กับผู้ปกครองเยาวชนได้รับรู้อีกทางหนึ่ง เพราะผู้ปกครองจะถามเยาวชนว่า “ถามไปทำไม ทำรายงานวิชาอะไร” เยาวชนก็จะอธิบายให้ผู้ปกครองรับทราบ นอกจากเยาวชนจะได้วิเคราะห์ตัวเอง รู้จักตัวเองแล้ว ยังได้รู้จักชุมชนที่อาศัยอยู่ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน และกิจกรรมทบทวนตัวเองยังกลายเป็นเครื่องมือในการที่จะดึงให้เยาวชนให้เข้าร่วมทำกิจกรรมใน

ครั้งต่อไปเพราะว่า เขาชนมีหน้าที่จะต้องเอาการบ้านที่ได้รับมอบหมายไปมาส่งให้กับผู้วิจัยในการนัดหมายครั้งต่อไป

กระบวนการที่ 2: กิจกรรม “นักข่าวตัวน้อย”

ซึ่งกิจกรรม “นักข่าวตัวน้อย” อยู่ภายใต้การจัด “เวทีการอบรมนักจัดรายการวิทยุรุ่นเยาว์” ณ สถานีวิทยุชุมชนคนเมืองห้วยป่า ทางคลื่นความถี่ FM 90.25 MHz โดยได้ประสานงานกับคุณลุง ประเสริฐ กิตติศักดิ์ ซึ่งท่านเป็นผู้ก่อตั้งสถานีวิทยุชุมชนแห่งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เยาวชนที่เข้าร่วมในการทำงานวิจัยได้มีโอกาสมาเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดรายการวิทยุ ฝึกการประชาสัมพันธ์ การสัมภาษณ์ การจัดรายการและทักษะในการเก็บข้อมูล รวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาเสนอในการจัดรายการ รวมไปถึงการชักชวนเยาวชนคนอื่น ๆ เข้าร่วมกิจกรรม อีกทั้งยังใช้สื่อวิทยุเป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์งานวิจัยให้กับชุมชนได้รับทราบ

ผลที่ได้รับจากการจัดกิจกรรม “นักข่าวตัวน้อย” นี้คือ “รายการเยาวชนศึกษา” ซึ่งจะออกอากาศในเวลา 18.00 – 19.00 น. เป็นประจำทุกวัน มีทีมวิจัยเยาวชนที่ผ่านการอบรมจากเวทีดังกล่าว จะมาเป็นผู้ดำเนินรายการ ซึ่งปัจจุบันก็ได้รับการตอบรับจากชุมชนเป็นอย่างดี

กิจกรรมนอกจากจะให้โอกาสเยาวชนได้มีพื้นที่ในการแสดงออกแล้ว ยังทำให้ทีมวิจัยเยาวชนมีทักษะในด้านต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น เยาวชนสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวได้ รู้จักการวางแผน รู้จักการทำงานเป็นทีม เพราะว่าการดำเนินรายการทุกครั้งนั้น ทีมวิจัยเยาวชนจะต้องหาข้อมูลต่างๆ ที่น่าสนใจ เพื่อนำมาเสนอให้กับผู้คนที่ชุมชนได้รับรู้

2.3 การจัดกิจกรรมเพื่อให้เยาวชนเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตัวเองโดยจัดเวทีสัญจร

จากการดำเนินงานวิจัยทั้งขั้นตอนการทำความเข้าใจกับชุมชนและการค้นหาทีมวิจัยเยาวชนที่ผ่านมานั้น เพื่อเป็นการรวบรวมเยาวชนในพื้นที่เป้าหมายทั้ง 5 หมู่บ้าน กิจกรรมแรกซึ่งเป็นกิจกรรมที่จะทำให้เยาวชนจากทั้ง 5 หมู่บ้านได้พบปะและทำความรู้จักกัน รวมทั้งได้เข้าร่วมทำความเข้าใจกับงานวิจัยอีกครั้ง อีกทั้งเยาวชนในแต่ละหมู่บ้านจะได้ร่วมเรียนรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตนเอง รวมถึงวางแผนการทำงานของแต่ละหมู่บ้าน โดยกิจกรรมดังกล่าวได้จัดในรูปแบบของการจัดเวทีพบปะกันระหว่างเยาวชน ผู้นำหมู่บ้าน ผู้อาวุโสหรือปราชญ์ชุมชน ซึ่งมีการจัดเวทีสนทนาสัญจรไปตามหมู่บ้านพื้นที่เป้าหมายทั้ง 5 หมู่บ้าน เพื่อ

1. เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เยาวชนในพื้นที่ได้เรียนรู้ถึงวิธีการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนได้แสดงออกถึงความสามารถของตนเองให้ผู้ปกครอง และคนในพื้นที่หมู่บ้านได้รับทราบ

3. เพื่อให้เยาวชนตระหนักรู้ถึงความสำคัญและคุณค่าของชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่

4. เพื่อให้แกนนำเยาวชนทั้ง 5 หมู่บ้านได้พบปะและแลกเปลี่ยนความรู้และการทำงานเป็นทีมร่วมกัน

ซึ่งมีการจัดเวทีสนทนาสัญจรไปตามหมู่บ้านพื้นที่เป้าหมายทั้ง 5 หมู่บ้านดังกล่าว 5 เวทีอันได้แก่

1. เวทีสนทนาสัญจรนำร่อง บ้านสันคะยอม หมู่ที่ 1
2. เวทีสนทนาสัญจรบ้านหลุก หมู่ที่ 4
3. เวทีสนทนาสัญจรบ้านใหม่จตุจักร หมู่ที่ 18
4. เวทีสนทนาสัญจรบ้านป่าดิงงาม หมู่ที่ 3
5. เวทีสนทนาสัญจรบ้านสันป่าสัก หมู่ที่ 6

2.3.1 การฝึกฝนจัดประชุมสัญจร เวทีสนทนาสัญจรนำร่อง บ้านสันคะยอม หมู่ 1

กิจกรรม

1. ให้อาจารย์ / นาย CD วิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับเยาวชนและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ดู / ลงทะเบียน
2. กิจกรรมทำความรู้จักกันระหว่างทีมวิจัยเยาวชนในแต่ละหมู่บ้าน
3. กิจกรรม “ผอนพักตระหนักรู้” และ กิจกรรม “เหรียญพูดได้” เพื่อให้เยาวชนได้ทบทวนตัวเอง และฝึกพูด ฟังคนอื่นได้ดีขึ้น
4. ชี้แจงและทำความเข้าใจถึงบทบาทและหน้าที่ของทีมวิจัย
5. กิจกรรม “ฝันอดีตสู่ปัจจุบันกับบ้านสันคะยอมเฮา” โดยผู้อาวุโสทั้ง 7 ท่าน
6. สันทนาการ “เกมส์ซ่อนกระดาษ” เพื่อให้เยาวชนตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการสื่อสารเพื่อที่จะทำงานกันเป็นกลุ่มและฝึกความสามัคคี
7. สะท้อนบทสรุปงานของแต่ละกลุ่มหลังจากที่ได้สอบถามข้อมูลถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ จากผู้อาวุโส โดยวิธีการนำเสนอ
8. เยาวชนได้สะท้อนถึงความรู้สึกต่อกิจกรรมที่ร่วมกันทำ
9. ทีมวิจัยสรุปงาน และทำการนัดหมายกันในครั้งต่อไป เพื่อจัดบอร์ดนำเสนอานกิจกรรมเพื่อให้ผู้ปกครองและคนในชุมชนรับทราบ

การดำเนินการ

การดำเนินการในการจัดเวทีสนทนาสัญจรนั้นเริ่มตั้งแต่วันที่ 28 ตุลาคม 2549 ซึ่งเป็นวันประชุมเตรียมการจัดเวทีสัญจรซึ่งในวันนี้มีแกนนำจาก 4 หมู่บ้านเข้าร่วมประชุมด้วยเพื่อรับทราบกำหนดการและวัตถุประสงค์ของการจัดงาน จากนั้นแกนนำเยาวชนหมู่ 1 ก็เริ่มเตรียมการดำเนินงานโดยการทำตามหน้าที่ของแต่ละคนที่เคยได้รับมอบหมายไป เริ่มจากการนำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปให้กับผู้นำหมู่บ้าน และผู้อาวุโส ฝ่ายประชาสัมพันธ์จะประชาสัมพันธ์โดยใช้เสียงตามสายประกาศให้ผู้ปกครอง ผู้คนในชุมชน รวมทั้งเยาวชนที่สนใจมาเข้าร่วมโครงการซึ่งเยาวชนเป็นผู้ประกาศเอง ฝ่ายสถานที่ก็จะทำความสะอาด ไปเยี่ยมอุทิศที่เกี่ยวข้อไม่ว่าจะเป็น แก้วน้ำ ถังน้ำ ถาดหล่อ เป็นต้น ฝ่ายทะเบียนก็จะช่วยกันทำป้ายห้อยคอและจัดโต๊ะลงทะเบียน ทำป้ายโครงการ เป็นต้น เยาวชนทุกคนช่วยกันเตรียมงานเป็นอย่างดี ซึ่งขนมที่จะใช้ในวันพรุ่งนี้ เยาวชนเลือกที่จะทำกันเองคือขนมวุ้น ซึ่งใช้สถานที่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตอนเย็น ทุกอย่างถูกเตรียมอย่างเรียบร้อยก่อนวันเริ่มงาน ซึ่งขั้นตอนทุกอย่างเยาวชนจะเป็นคนดำเนินการทั้งหมด

วันทำกิจกรรมเวทีสนทนาสัญจร เริ่มกิจกรรมโดยนำกระบวนการ “เวทีสุนทรียสนทนา” มาใช้ กิจกรรมแรก คือ “ผ่องพักตระหนักรู้” เพื่อให้เยาวชนได้มีสมาธิ และได้ทบทวนตัวเอง พร้อมทั้งจะเปิดรับกิจกรรมและความรู้ใหม่ ๆ จากนั้นจะเป็น กิจกรรม “เหรียญพูดได้” เพื่อให้เยาวชนได้ฝึกการเป็นผู้ฟัง และเป็นผู้พูดที่ดี เพื่อเตรียมให้พวกเขาได้นำไปใช้ในกิจกรรม “ฝันอดีตสู่ปัจจุบันกับบ้านสันคะยอมเฮา” โดยผู้อาวุโส ทั้ง 7 ท่านและดำเนินงานตามกำหนดการที่เตรียมไว้

ผลที่ได้รับในการจัดเวทีสนทนาสัญจร

- มีเยาวชนเข้าร่วมในการประชุมทั้งหมด 36 คน จาก 4 หมู่บ้าน และมีผู้อาวุโส 7 คน
- การประชุมเริ่มประมาณ 9.30 น. เปิดประชุมโดยอาจารย์อรรณ โสภาพัฒน์กิจ และได้เริ่มแนะนำตัวกันของผู้เข้าร่วมการประชุมในครั้งนี้ จากนั้นเป็นการชี้แจงในเรื่องของรายละเอียดในการทำกิจกรรม

-ในการจัดเวทีสนทนาสัญจรครั้งนี้ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีทั้งในเรื่องของสถานที่จัด และได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากผู้นำหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้ใหญ่ใจดีที่ได้มาร่วมทำกิจกรรมกับเยาวชน

-เยาวชนได้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของชุมชน ได้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในอดีต จนถึงปัจจุบันในหมู่บ้านสันคะยอม ว่ามีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง แล้วปัจจุบันเป็นอย่างไร เพื่อที่จะได้หาแนวทางมาปรับใช้ในกลุ่มเยาวชน ณ ปัจจุบันได้ ซึ่งมีรายละเอียดซึ่งเยาวชนอยากทราบในวิธีการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ ดังนี้

- ความเป็นมาของบ้านสันคะยอม
- สถานที่สำคัญของหมู่บ้าน
- ด้านภาษา (ภาษาของ)
- ด้านประเพณีสำคัญของหมู่บ้าน
- ด้านวิถีชีวิตในอดีต การอยู่การกิน / กับข้าว / ขนม / การใช้เงินทอง / เครื่องแต่งกาย
- ด้านการจับสาว
- ด้านการศึกษา
- ด้านการประกอบอาชีพ
- ด้านการคมนาคม
- ได้มีการร่วมพูดคุยและแลกเปลี่ยนทัศนะ ความรู้ ความคิดเห็น ของคนทั้ง 2 รุ่น คือ กลุ่มเยาวชน และกลุ่มผู้ใหญ่ ในขณะที่เยาวชนทำกิจกรรม ทางผู้ใหญ่ก็จะมีการตั้งวงพูดคุยเกี่ยวกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นของเยาวชนในหมู่บ้านซึ่งทางผู้ใหญ่ได้สะท้อนในมุมมองที่ผู้ใหญ่มองเยาวชนในปัจจุบัน ดังนี้

1. ปัจจุบันเด็ก ๆ ในหมู่บ้านทำกับข้าวไม่เป็น หุงหาอาหารเองไม่เป็น
2. เด็ก ๆ ปัจจุบันไม่เคยลำบาก เลยทำให้ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ไม่รู้จักประหยัด
3. เรื่องการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร
4. เรื่องการศึกษาเล่าเรียน
5. เรื่องของสื่อต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต โทรทัศน์การโฆษณาต่าง ๆ

- เสียงสะท้อนที่ผู้ใหญ่ฝากไว้ให้กับเยาวชนในหมู่บ้าน

1. อย่าทำให้พ่อแม่เสียใจ / ให้ตั้งใจฟังพ่อแม่ด้วย
2. ให้ตั้งใจเรียน / หาความรู้เพื่อมาสร้างความสำเร็จ
3. รักษาหน้าที่ของตัวเอง / ช่วยกันหยุดยั้งสิ่งที่ไม่ดี
4. ต้องมีความสามัคคี
5. วัยรุ่น อย่าวุ่นรัก
6. ต้องขยันหมั่นเพียร
7. เก็บสิ่งดี ๆ ในวันนี้แล้วนำกลับไปเล่าให้พ่อแม่ที่บ้านฟังด้วย
8. เก็บประสบการณ์ไว้ / ชวนกันทำแต่สิ่งดี ๆ

- เสียงสะท้อนความรู้สึจากผู้ใหญ่ต่อกิจกรรมในโครงการ

1. ปลาบปลื้ม ที่มีกิจกรรมให้เด็ก ๆ มีความสามัคคี และเห็นเด็ก ๆ มาทำกิจกรรมดี ๆ
2. รู้สึกเป็นเกียรติที่ได้มาให้ความรู้กับเด็ก ๆ และได้เห็นเด็ก ๆ สนใจในเรื่องอดีต

3. ดีใจที่เห็นเด็ก ๆ มาสนุก รู้สึกเพลิดเพลินที่ได้มีโอกาสได้พูดคุยกับลูกหลาน

4.เฉย ๆ แต่เปี่ยมสุข อยากให้มาทำกิจกรรมในหมู่บ้านอีก

-เสียงสะท้อนจากพี่ ๆ ทำโครงการ

1. อยากให้น้อง ๆ ตั้งใจทำกิจกรรม

2. อยากให้ชวนเพื่อน ๆ เข้ามาร่วมกิจกรรมเยอะ ๆ

-เสียงสะท้อนจากน้อง ๆ ทีมวิจัยเยาวชน

1. ได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

2. ได้ความรู้ ในเรื่องประวัติศาสตร์หมู่บ้านด้านต่าง ๆ

3. ได้รู้จักเพื่อน ๆ ได้รู้จักน้อง ๆ และพี่ ๆ จาก มช.

4. สนุกสนานดี อยากให้มีกิจกรรมทุก ๆ อาทิตย์

5. อิ่มท้อง

6. ได้ฝึกการสัมภาษณ์ บันทึกประเด็นที่สำคัญ ฝึกจับใจความ และได้กล้าแสดงออกมากขึ้น

โดยการออกมานำเสนอผลงานของกลุ่ม

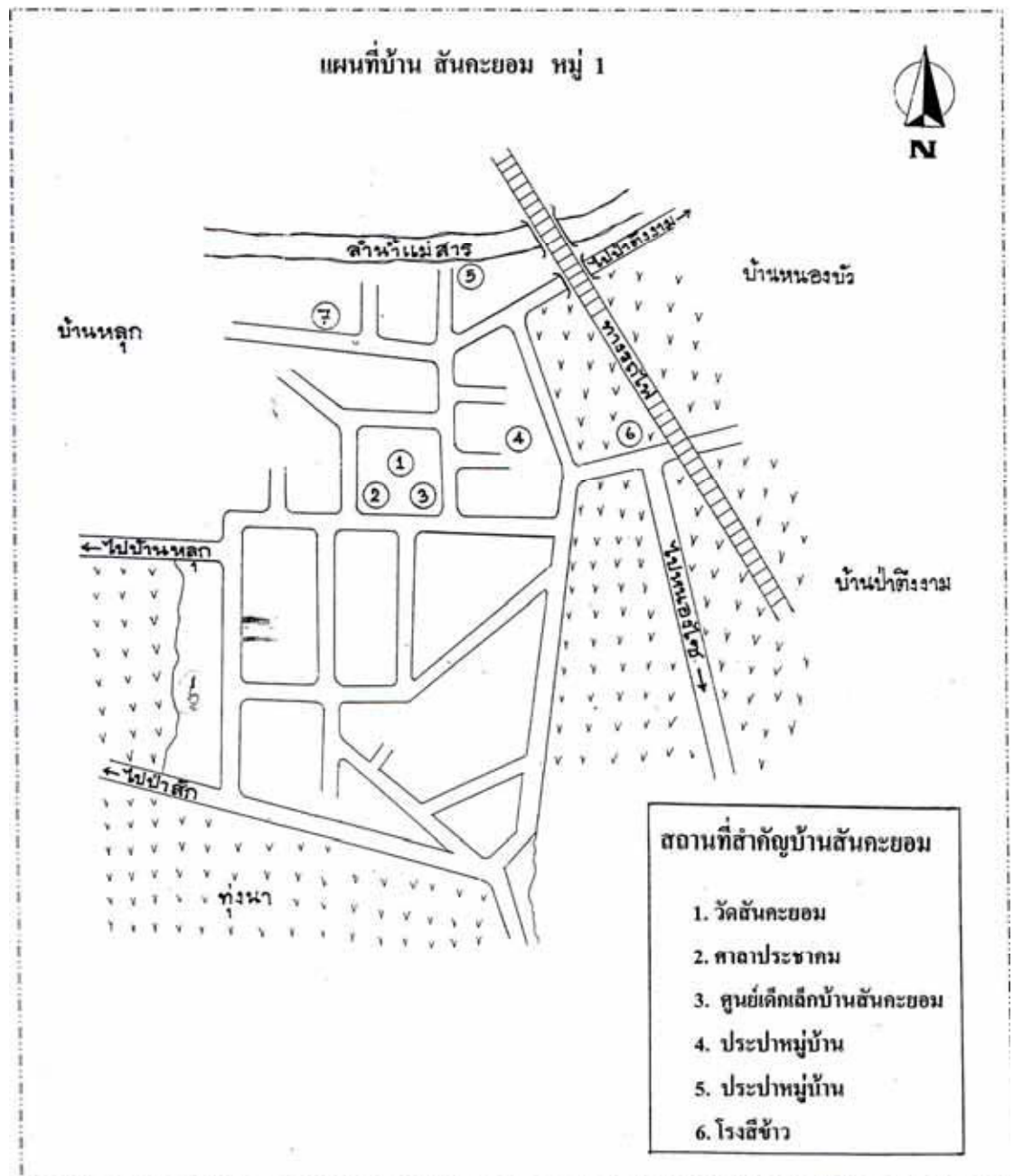
2.3.2 การพูดคุยกับผู้เฒ่าผู้แก่เพื่อเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในเวทีสัญจร มีเนื้อหา ดังนี้

ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบ้านสันคะยอม

ประวัติความเป็นมา

เดิมที่บ้านสันคะยอมมีชื่อว่า “บ้านเหล่า” มีอายุประมาณ 210 ปีอยู่บริเวณเชิงดอย ระหว่าง “ดอยม่อนตอก” กับ “ดอยปู่คำ” ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านปัจจุบันประมาณ 3 กิโลเมตร ซึ่งบริเวณนั้นจะมีตาน้ำธรรมชาติอยู่ 3 จุด ชาวบ้านสันคะยอมจะอาศัยน้ำจาก 3 จุดนี้ในการอุปโภคบริโภค แต่เมื่อเวลาผ่านไป ตาน้ำก็แห้งน้ำมีน้อยลงไม่เพียงพอกับความต้องการทำให้ชาวบ้านเดือดร้อนเลยพากันย้ายมาอยู่ใกล้ตาน้ำสาร ซึ่งบริเวณนี้มี “ต้นพยอม” อยู่มากจึงตั้งชื่อหมู่บ้านตามภูมิประเทศที่อาศัยอยู่ ว่า “บ้านสันคะยอม” บรรพบุรุษเป็นคนของ มาจากสิบสองปันนา จากการสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ได้ให้ข้อมูลว่า ท้าวปิง ท้าวสมนา พ่อหนานปัญญา ท้าวนำปุ่น ซึ่งชื่อท้าวนี้ได้เรียกและนำไปตั้งเป็นนามสกุล จากปิง เพี้ยนมาเป็นพิง เช่น พิงคะสัน สมนาศักดิ์ ปัญญาศักดิ์ นำปุ่นสัก เป็นต้น เริ่มแรกมีครัวเรือนอยู่ประมาณ 15 -20 ครัวเรือน เมื่อประชากรมีมากขึ้น จึงเริ่มขยายขยายไปบริเวณใกล้เคียง ยาวไปตามลำน้ำแม่สารบ้าง ย้ายไปรวมกับบ้านป่าติงงามที่อยู่ใกล้ ๆ บ้าง

แผนที่ 2 แผนที่บ้านสันคะยอม หมู่ 1

ลักษณะการประกอบอาชีพของชุมชน

ในอดีตชาวบ้านประกอบอาชีพทำนาและเผาถ่าน เก็บของป่า เป็นหลัก ต่อมาเมื่ออาชีพเลื่อยไม้เพื่อก่อสร้างทางรถไฟสายเหนือ เมื่อการก่อสร้างทางรถไฟสายเหนือสร้างเสร็จ อีกทั้งรัฐบาลมีนโยบายห้ามตัดไม้ อาชีพนี้จึงหมดไป แต่อาชีพหลักของคนในหมู่บ้านขณะนั้น สามารถแยกออกเป็น 2 อาชีพหลัก คือ อาชีพเกษตรกรรม เช่น การทำนาปลูกข้าว และอาชีพหัตถกรรม เช่น จักสาน ทอผ้า เป็นต้น ซึ่งในอาชีพการทอผ้านั้นชาวบ้านได้เลิกทำไปแล้วเมื่อ ปีพ.ศ.2527 เนื่องจากไม่ได้รับการส่งเสริม ในปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่ยังประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยกิจกรรมทางการเกษตรที่สำคัญ คือ การทำนา การเลี้ยงหมู การทำสวนผลไม้ เช่น สวนลำไย สวนมะม่วง และการทำการเกษตรแบบผสมผสาน อาชีพจากการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่น การทำหมูหวาน และการทำน้ำพริกปลา อาชีพนอกจากการทำการเกษตรที่สำคัญของหมู่บ้านสันตะยอม ได้แก่ อาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม โรงงานในเครือสหพัฒน์ ที่อยู่ห่างจากหมู่บ้านไม่ไกลนัก นอกจากนี้ยังมีอาชีพรับจ้างทั่วไป ค้าขาย รับราชการ และรับเหมาก่อสร้าง เป็นต้น

ลักษณะทางสังคมและประชากร

ชาวบ้านสันตะยอมส่วนใหญ่มีเชื้อสายของ มีภาษายองเป็นภาษาถิ่น ครอบครัวมีลักษณะครอบครัวขยาย ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีความเป็นเครือญาติกันหลายตระกูล ซึ่งตระกูลใหญ่ในหมู่บ้านสันตะยอม ได้แก่ ตระกูลฟิงคะสัน และตระกูล สมนาศักดิ์

ประชากรปี พ.ศ.2549 พบว่า หมู่บ้านสันตะยอมหมู่ 1 มีทั้งหมด 247 ครอบครัว ประชากรมีทั้งหมด 825 คน แบ่งเป็นเพศชายมี 372 คน และเพศหญิงมี 453 คน

สถานที่สำคัญในหมู่บ้าน

กองทราย เป็นลำห้วยที่ไหลมาจากตาน้ำทั้ง 3 จุด ไหลลงมาถึงบ้านสันตะยอมเมื่อน้ำไหลมาก็พัดเอาทรายมาด้วย ทำให้บริเวณลำห้วยนี้มีทรายอยู่จำนวนมาก ชาวบ้านจะนำทรายจากลำห้วยนี้มาใช้ประโยชน์เนื่องจากลำห้วยนี้มีอยู่มาก ชาวบ้านจึงเรียกว่า กองทราย เป็นเส้นทางในการเดินทางของชาวบ้านสำหรับไปทุ่งนา เมื่อกองทรายนี้แห้งไม่มีน้ำไหล จึงถูกถมเพื่อทำเป็นถนนเพื่อความสะดวกในการเดินทางยิ่งขึ้น ปัจจุบันกองทรายเป็นถนนทางเชื่อมหมู่บ้านระหว่างบ้านสันตะยอมหมู่ 1 กับบ้านหนองไชหมู่ 14

กองฝิ เป็นสายน้ำอีกเส้นหนึ่งที่ไหลมาจากตาน้ำทั้ง 3 จุด เป็นเส้นทางที่ชาวบ้านใช้เดินทางไปป่าช้าโดยวิธีแบกหามกันไป ปัจจุบันถูกถมเป็นถนนทางเชื่อมหมู่บ้านระหว่างบ้านสันตะยอมหมู่ที่ 1 กับหนองไชหมู่ที่ 14 ซึ่งในสมัยก่อนชาวบ้านจะใช้น้ำจากกองฝิกับกองทรายในการทำนาและการเกษตรต่าง ๆ

เนินพระเจ้าตาย เป็นพระพุทธรูปที่อยู่วัดป่าตึง เมื่อวัดป่าตึงไม่มีพระเณรอยู่ จึงกลายเป็นวัดร้างจึงอัญเชิญพระพุทธรูปจากวัดป่าตึง มาไว้ที่วัดสันคะยอม ได้จัดขบวนแห่กันโดยวิธีแบกหามกันมา พอมาถึงบริเวณหนึ่งคนที่แบกหามมาทำไปเหยียบตกหลุม พระพุทธรูปเกิดล่วงลงทำให้เศียรพระหัก ชาวบ้านจึงเรียกเนินนี้ว่า “เนินพระเจ้าตาย” กลายเป็นเรื่องเล่าสืบทอดต่อกันมา

สะพานดำ บ้านสันคะยอมมีทางรถไฟผ่านหมู่บ้านและได้สร้างสะพานข้ามลำน้ำแม่สาร สะพานนี้มีเรื่องเล่าจากผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านที่จะพอจำได้เล่าให้ฟังว่า สะพานนี้มีมาตั้งแต่สมัยสงครามโลก ในสมัยนั้นมีทหารญี่ปุ่นมาเดินอยู่ในหมู่บ้านเต็มไปหมด ชาวบ้านบางส่วนก็จะรับจ้างทำงานให้กับทหารญี่ปุ่น และในหมู่บ้านจะมีหลุมหลบภัยของหมู่บ้านอยู่ 2 หลุม และมีของคนแต่ละฟ้านอีก เมื่อมีเครื่องบินมาโยนระเบิด ทหารญี่ปุ่นและชาวบ้านจะพากันไม่มาพรางสะพานไว้ไม่ให้ถูกโยนระเบิดทำลาย แต่ก็ยังมีบางจุดที่ถูกระเบิด แต่ไม่มากพอที่จะสร้างความเสียหายให้กับสะพาน สะพานจึงรอดพ้นจากการทำลาย ปัจจุบันยังมีรอยกระสุนให้เห็นอยู่ที่ตัวสะพาน

วัด วัดสันคะยอมได้มีการเริ่มก่อสร้างเมื่อ พ.ศ. 2396 และได้อนุญาตให้สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2398 จนมาถึงปีพ.ศ. 2411 ได้รับอนุญาตให้เป็นวัดขึ้น ตั้งอยู่เลขที่ 96 หมู่ 1 ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน วัดสันคะยอมมีปูชนียวัตถุของวัด คือ พระพุทธรูปบูชาสิงห์หนึ่ง สมัยเชียงแสน ขนาดหน้าตักกว้าง 30 นิ้ว เป็นพระพุทธรูปได้มาจากไหน เมื่อไหร่ ไม่มีหลักฐานปรากฏ เพราะไม่ได้มีประวัติกล่าวไว้แต่อย่างใด

เจ้าอาวาสวัดสันคะยอม (ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน)

1. พระติฏขปญโญ ภิกขุ
2. พระบุญตัน ธรรมวโร
3. พระอินแสง วรรณโม
4. พระอธิการศรีนวล อภิวิโส
5. พระอธิการธีรเดช วัชรเมธี
6. พระอธิการวิวัฒน์ ธีรปญโญ
7. พระอธิการดาวรุ่ง โชติวโร
8. พระมหาวิภาค จิตติญาโณ
9. พระมหาพิเชษฐ์ อภิเชฏโฐ
10. พระอธิการสมพงษ์ สติรวิฑูโธ (ปัจจุบัน)

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก วัดอุปประสงค์ในการสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่ออำนวยความสะดวกในการดูแลเด็กภายในชุมชนและเป็นการสร้างความพร้อมให้แก่เด็ก สร้างเมื่อปีพ.ศ.2526 โดยนักศึกษา

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (คณะศึกษาศาสตร์, 2524) และชาวบ้านสันคะยอมร่วมกันสร้างขึ้นโดยอาศัยแรงงานจากนักศึกษาและชาวบ้าน เริ่มเปิดรับเด็กปฐมวัยตั้งแต่วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2526 เปิดรับทั้งเด็กในหมู่บ้านสันคะยอม หมู่บ้านป่าติงงาม และหมู่บ้านใกล้เคียง

ศูนย์กระจายข่าว (หอกระจายเสียง) การเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ ภายในชุมชนบ้านสันคะยอมนั้นจะผ่านทางหอกระจายเสียงประจำหมู่บ้าน โดยจะตั้งอยู่บริเวณกลางหมู่บ้าน ซึ่งเสียงจะสามารถกระจายได้ทั่วถึง ซึ่งที่ทำการหอกระจายเสียงอยู่ที่บ้านของผู้ใหญ่บ้าน เพราะผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้ประกาศและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้านให้คนในชุมชนรับทราบ

ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน อยู่บริเวณด้านข้างของวัดสันคะยอม ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสักในการสร้างและจัดให้มีโต๊ะเก้าอี้ ส่วนหนังสือต่าง ๆ ที่ได้มานั้น ได้รับมาจากการบริจาคของคนในชุมชนเองและมีบางส่วนได้รับมาจากการบริจาคโดยเฉพาะในวันเด็กแห่งชาติ นอกจากจะเป็นที่อ่านหนังสือแล้ว ชาวบ้านสันคะยอมจะใช้เป็นที่พบปะสังสรรค์และทำกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน)

ตลาดชุมชน ในชุมชนบ้านสันคะยอมนั้นมีตลาดชุมชน ซึ่งตั้งอยู่บริเวณข้างวัดสันคะยอม ตลาดค้าชุมชนหรือที่ชุมชนเรียกว่า “ตลาดเช้า” เป็นที่ซื้อขายอาหารและสิ่งของต่าง ๆ ภายในชุมชน โดยคนในหมู่บ้านจะทำกันเองและซื้อขายกันเอง ตลาดเช้านี้จะเป็นตลาดที่ขายเกี่ยวกับอาหารในตอนเช้าไม่ว่าจะเป็นอาหารที่ทำสำเร็จแล้ว ตลอดจนเนื้อสัตว์ ผลไม้ ผัก ทำให้ไม่ต้องออกไปหาซื้อภายนอกชุมชน แต่ปัจจุบันนี้ผู้คนที่มาซื้อขายกันนั้นก็ยังมีทั้งคนจากภายนอกชุมชนด้วย และยังมีการขายในตอนเย็นแต่จะมีสินค้าน้อยกว่าในตอนเช้า

มีลานกีฬาประจำหมู่บ้าน เนื่องจากบ้านสันคะยอมเป็นหมู่บ้านที่มีบ้านติดกัน มีบริเวณหน้าวัดสันคะยอมพอจะมีที่ว่าง ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้บ้าง ในปี พ.ศ.2542 องค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก จึงได้อนุมัติเงินจำนวนหนึ่งมาจัดสร้างลานกีฬาหมู่บ้าน เพื่อเป็นลานเอนกประสงค์ในการประกอบกิจกรรมภายในหมู่บ้านและเป็นลานกีฬา ซึ่งกีฬาที่เล่นมีทั้งฟุตบอล แบดมินตัน ตะกร้อ เป็นต้น ตอนเย็นจะมีเด็กและผู้ใหญ่มารวมออกกำลังกาย

ระบบประปาหมู่บ้าน ในอดีตนั้นหมู่บ้านสันคะยอมจะใช้น้ำจากลำน้ำแม่สาร และบ่อบาดาล แต่เนื่องจากประชากรในปัจจุบันเพิ่มขึ้น อีกทั้งในอดีตลำน้ำแม่สารจะมีช่วงฤดูฝนเท่านั้น จึงเกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภคและบริโภค จนมาในปี พ.ศ.2541 ได้มีการรวบรวมเงินในหมู่บ้านมาจัดสร้างประปาหมู่บ้านขึ้น และได้พัฒนามาจนถึงบัดนี้ โดยทุกครัวเรือนจะต้องเป็นสมาชิกและเก็บค่าน้ำเป็นรายเดือน คิดหน่วยละ 4 บาท ปัจจุบันนี้ลำน้ำแม่น้สารนั้นใช้ในการเกษตรเท่านั้น เพราะไม่สามารถนำมาอุปโภคและบริโภคได้แล้ว เนื่องจากน้ำเน่าเสีย

ประเพณีและวัฒนธรรม

บ้านสันคะยอมเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ยังคงสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษเคยถือปฏิบัติสืบทอดกันมา โดยมีวัดสันคะยอมที่เป็นศูนย์รวมทางจิตใจและศูนย์กลางในการทำกิจกรรมของชาวบ้าน เช่น กิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา กิจกรรมในงานประเพณีต่าง ๆ ชาวบ้านในชุมชนจะมาร่วมประกอบกิจกรรม ซึ่งปัจจุบันมีกิจกรรมร่วมสมัยที่เสริมจากประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน โดยเยาวชนได้เข้ามามีบทบาทในกิจกรรมเหล่านี้หลายด้าน

ประเพณีปีใหม่ ชุมชนจะจัดขึ้นในช่วงเดือนเมษายน คือ ช่วงวันสงกรานต์ ทุกคนในชุมชนไม่ว่าจะไปทำงานในท้องที่อื่น หรือแยกครอบครัวออกไปอยู่นอกชุมชนก็จะกลับมาบ้านของตนเองเพื่อร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ในครอบครัว และทำร่วมกันทั้งชุมชน ในครอบครัวก็จะมีรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ ตลอดจนผู้ที่มีบุญคุณต่าง ๆ ที่นับถือ ส่วนประเพณีที่ไปทำร่วมกัน ได้แก่ การไปทำบุญที่วัด การขนทรายเข้าวัด การสงฆ์น้ำพระพุทธรูปและรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีอายุมากในชุมชน นอกจากนั้นยังมีงานรื่นเริงสนุกสนานกันในครอบครัวและระหว่างครอบครัว ซึ่งไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ถือว่าช่วงประเพณีนี้เป็นช่วงของการรวมญาติด้วย ทางด้านเยาวชนบทบาทที่เห็นได้ชัดในการเข้าร่วมกิจกรรม คือ มีกิจกรรมเสริม เช่น การจัดเกมส่ปากกระป๋อง เพื่อหาเงินเข้ากองทุนของวัด การตั้งรับบริจาคเงิน เพื่อจัดทำห้องสมุดเยาวชน เป็นต้น

ประเพณีสู่ขวัญ ส่วนใหญ่ทำในกรณีหลังจากการเจ็บป่วยได้หายแล้ว ซึ่งเชื่อกันว่าผู้ป่วยมักจะตกหายไปในช่วงการป่วย จึงมีพิธีสู่ขวัญเพื่อเรียกขวัญกลับคืนมาหาเจ้าของ และบางกรณีคนในชุมชนออกไปที่อื่นนาน ๆ หรือไปไกล ๆ ก็จะมีการทำการสู่ขวัญก่อนไป ซึ่งเชื่อกันว่าการสู่ขวัญเป็นการให้สิริมงคลติดไปกับตัวเพื่อให้ประสบแต่ความสุขความเจริญต่อไปในข้างหน้า ซึ่งผู้ที่ทำพิธีนั้นส่วนมากจะเป็นหมอพื้นบ้าน หรือบางคนก็เรียกว่าหมอสู่ขวัญ และมักจะเป็นผู้ชายสูงอายุ หรือผู้ที่ได้บวชเรียนมาแล้วเป็นผู้ทำพิธี

ประเพณีทำบุญข้าวใหม่ การทำบุญข้าวใหม่นั้นมักจะทำในเดือนมกราคมหลังเกี่ยวข้าว โดยทุกบ้านจะนำข้าวที่ได้จากการเก็บเกี่ยวมารวมกันที่วัด และร่วมกันจัดพิธีทำบุญ ซึ่งมีความเชื่อว่าการทำบุญข้าวใหม่ในปีจะเป็นการอุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่เทวดา เจ้ากรรมนายเวร รวมถึงผู้ที่ได้ล่วงลับไปแล้ว และยังเป็นการตอบแทนพระคุณให้แก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายได้ช่วยให้ข้าวออกงามดีขึ้น มีผลผลิตสูง ตลอดจนประสบผลสำเร็จในอาชีพการงานต่าง ๆ ที่ผู้ทำบุญทำอยู่ ซึ่งประเพณีนี้ทุกครัวเรือนจะขาดไม่ได้ ซึ่งมีความสำคัญอย่างมาก ประเพณีทำบุญข้าวใหม่ในปัจจุบันจะทำในวันเดียวกับเทศกาลในวันปีใหม่สากล เยาวชนจะจัดกิจกรรมมาทำร่วมกัน หลังจากที่ทำบุญแล้ว เช่น มีวงดนตรี รำวง มัจฉาขาด แลกของขวัญ เป็นต้น ซึ่งจะเป็นการจัดฉลองกันในหมู่บ้าน

ประเพณีไหว้แม่คำศรี เป็นประเพณีที่ทำกันในช่วงเดือนเมษายน ซึ่งมีความเชื่อว่าการได้ไหว้แม่ศรีจะเป็นการช่วยคำชู้ตนเองและครอบครัวทั้งในเรื่องโชคลาภและสุขภาพพลานามัย ในอดีต